C. VELLEIVS PATERCVLVS

CVM

ANIMADVERSIONIBVS IVSTI LIPSI.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Ioannem Moretum.

cIↃ. IↃC.

Cum Priuilegiis Cæſareo ac Regio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

I. LIPSIVS
THEODORO LEEWIO V. C.
S. D.

ANTE biennium, cùm Velleium publicè legiſſem, viſus ſum multis digna luce dicere & cognitione etiam aliorum. Itaque hortati ſunt vt colligerem, diſponerem, ederem: quod feci, vt vides, in parte. Nam vt omnia quæ ad Hiſtoriam, Mores, Prudentiam, opportunè & vtiliter tunc diximus, adiungerem, viſum non fuit: ſaltem illa, quæ nec prompta nimis aut obuia Lectori, & quæ ad medicinam potiùs Velleij facerent quàm ad ſplendorem. Non pauca enim nobis hîc & alibi, poſt viros eruditos & ſerios, obſeruata: quæ tegi aut perire (liberè dicam) non ſit è re litterarum. Et de aliis quidem aliâs videro: nunc Velleium hunc Paterculum iuuentus à me habeat: ſcriptorem veterem, induſtrium, diſertum; & addo etiam fidum, niſi quâ Tiberij aſpectus obſtat, & cùm res tractat ſui æui. Illîc declinauit, fateor, & neglexit, quæ Hiſtoriæ pes & caput eſt, Veri-

tatem. Nos ignoſcimus, in miſerâ illâ & com-
muni temporum ſeruitute: nec Heluidios om-
nes naſci poſſe aut Thraſeas ſatis ſcimus. Quem
poſtremum quòd toties me hortaris vt edam,
ſuſtine. non faciam temerè in hoc æuo, nec de-
bet magnanimus ille vir iterum perire à Calum-
niæ telo. Cuius aciem ita recenter ſenſimus, vt
non iniuriâ abhorreamus à ſeriâ omni ſcriptio-
ne. Sed hæc omitto. Tu, Vir Clariſſime, Vel-
leium accipe tibi inſcriptum, monumentum
& teſtem fidi arctique inter nos amoris: quem
ſola Virtus, Eruditio, Prudentia tua genuit, aluit,
ſeruauit. Vale. III. Nonas Ianuar. ∞. IↃ. XCI.

VELLEII NOMINA, GENVS, VITA, SCRIPTA.

PAVCA *de Velleio eiuſque ſcriptis prædicenda ſunt: ſed pauca, quia latet in turbâ illâ ſcriptorum priſci æui. Quis veterum eum nominat? præter Priſcianum, & ſi fortè Tacitum. qui* P. Velleium *agnoſcit* Præſidem exercitus, *vt opinor, in Macedoniâ. Sed ibi tamen* Publius *eſt, qui hic* Caius: *nec argumentum ſatis firmum, quòd ſit hic ipſe. At Priſciano* Marcus *eſt. qui ex libro eius primo hoc adfert:* Nec minus clarus eâ tempeſtate fuit Miltiadis filius Conon. *In Agellio etiam* Cn. Velleium *legas: ſed corruptè. Nam in libris ibi melioribus* Vellius *eſt: & tu ſcito* Gellium *reponendum, probum notumque hiſtoricum priſci æui. Noſter hic natus equeſtri loco, vt videtur: maioreſque eius è Campaniâ. De auo paterno ita indicat:* C. Velleius honoratiſſimo inter illos CCCLX. iudices loco à Cn. Pompeio lectus, eiuſdem, Marcique Bruti ac Ti. Neronis præfectus fabrûm, vir nulli ſecundus in Campaniâ. *Genus à matre, etiam indidem.* Multum, *inquit,* Minatij Magij ataui mei Aſculanenſis tribuendum eſt memoriæ: qui nepos Decij Magij Campanorum principis, celeberrimi & fideliſſimi viri. *Quæ ſanè decora ſtirps & vetus, ab nobili illo Decio Magio: in quam iterum adoptione, niſi fallor, inſitus Velleij frater. Nam nominat eum* Magium Celerem Velleianum, Legatum Tib. Cæſaris *Delmatico bello. Ipſe Velleius* Tribunus militum in Thraciâ & Macedoniâ: *paullo pòſt* Præfectus equitum in Germaniâ, ſucceſſor officij patris ſui. *Deinde* finitâ equeſtri militiâ, deſignatus Quæſtor: *in Quæſturâ,* remiſſâ ſorte prouinciæ, Legatus *Tiberij bello Pannonico. cuius etiam triumphantis currum* ipſi fratrique eius, inter præcipuos, præcipuiſque donis adornatos viros, comitari contigit. *Poſtremùm* ipſe fraterque eius deſtinati prætores, *primo Tiberiani imperij anno. An quos alios honores geſſerit, haud ſcio: ſuſpicor tamen de Conſulatu. quia apud Tiberium & Seianum magnus: & in*

Priſciani dicto loco, Liber vetus ſcribit: M. Velleius Conſul. *Anne* Conſularem *voluit? Et ſanè ſi is eſt, qui apud Tacitum exercitui præſedit, probabile Conſularem fuiſſe. quia Legati exercituum plerique tales. Plura de vitâ non repperi: minus de morte. quam animus mihi dictat obiiſſe eum in ſtrage illâ amicorum Seiani. Quidni ita credam, hominem tam amicum Seiano, & in hoc ipſo libello publicum eius laudatorem, inter amicos fautoreſque Seiani interfectum? profectò Tacitus & Dio auctores, rarum aliquem ex iis Tiberianæ ſæuitiæ ſuperfuiſſe. Scripta an alia reliquerit, ignoro. Iactat quidem & promittit nõ vno loco* Iuſtæ Hiſtoriæ *volumina: ſed an ediderit ſcripſerítue, quis dicet? Nã quod Geſnerus in Bibliothecâ adnotat, Wolfgãgum Laziũ habuiſſe* De bello in Sueuos, *nugas arbitramur: ſicut & Georgij Merulæ, qui de integro apud ſe Velleio ſparſit, vanitatem ridemus ambitioſam.*

DE INDICE, ET MATERIE, ET NVMERO HORVM LIBRORVM.

EXSTANT libelli hi duo, nec toti: probi & fidi, donec ad Cæſarum res venias, vbi haud vſquequaque veri. Per adulationem enim multa celat, aut velat: imò & palàm aliter narrat. Diſerti tamen vbique, & eloquentiâ quadam facili ac profluente. Titulus in iis hodie eſt: HISTORIAE ROMANAE AD M. VINICIVM COS. nec credo hunc probum eſſe, aut à Velleio. An hæc Hiſtoria? imò nec compendium propriè aut breuiarium hiſtoriæ, ſed ſerie accuratâ temporum Chronicæ quædam Notæ. ſic tamen, vt præcipua rerum, hominum, vrbium, miſceat atque excerpat. An etiam Romana tantùm? mihi non videtur: & totum adeò priorem librum video occupari ferè in rebus Græcanicis atque externis. Quod magis diceremus, ſi integer ille exſtaret. Itaq. de Titulo ambigo: & damnare tamen magis gaudeo, quàm immutare. Materiem videamus. Rhenanus, qui primus auctorem hũc è Bibliothecâ Murbacenſi bono publico protulit, cenſet *Velleium ab vrbis primor-*

Verbatius ad lectorẽ

primordio Romanam hiſtoriam omnem, admirabili compendio, duobus his voluminibus fuiſſe complexum. Miror virum doctum ſic ſcribere. An ab vrbis exordio ille cœpit, qui palàm & ex profeſſo multa ſæcula recenſet, ante eam cogitatam? qui alieniſſima miſcet à Romanis rebus? Librum hunc primorem videto, & aliquis mihi negato. Quid ergo eſt? ego in ſententiâ quam tetigi hæreo, Velleio propoſitum fuiſſe compendio & annorum ordine complecti res notarum gentium & noti æui. Cœpiſſe eum à Troianis temporibus, aut circà, & pertexuiſſe vno filo ad Conſulatum hunc M. Vinicij: id eſt annũ Vrbis DCCLXXXII. Tiberiani autem imperij XVI. Clarum argumentum ex primordio ipſo quod nunc eſt libelli: vbi caſus & res eorum qui à Troiâ redierunt. Sed plura interciderunt, cùm hîc tantùm Græcorum caſus: non etiam Troianorum, atque adeò nec ipſius Æneæ. quem omittere certè non potuit, auctorem & caput Romanæ ſtirpis. Sed hæc talia, quæ & vbi deeſſe videantur, in locis ſuis adnotabo. Nunc de Numero quid cẽſemus? Libelli duo ſunt, ex Rhenani, aut codicis eius, diuiſione. ſed diuiſione herclè parum ſcitâ aut æquabili, ſiquis copiam molemq́ue rerum videat, quæ perierunt. An in vnum & priorem librum incluſeris, quæ à capite omnia deſunt de Græcis à Troiâ redeuntibus & variè ſparſis? quæ poſteà de Antenore, aut Æneâ? quæ de Latij & Albæ regibus? quæ de ipſis regibus Romanorum? imò quæ de Conſulibus aut Tribunis militum, vſque ad bellum Numantinum? Nam hæc omnia (vt illa quidem partitio eſt) neceſſariò habuerit liber vnus primus. Non poteſt ô Lector: & profectò plures in priore libro libri, ſi ſeriò examinas & attendis. Quod ipſum vt in Notis meis facias, quas adtexam, te rogo.

IANI DOVSÆ FILII
AD
IVSTVM LIPSIVM
VIRVM CLARISS.
DE
VELLEIO RESTITVTO
CARMEN.

HOC veterum in caſtris ritus habuere Quiritum;
Caſurum cuius potuiſſet dextera ciuem
Eripuiſſe neci, & nigrum producere Parcæ
Stantis in exitium ſtricto iam forfice ſtamen,
Tempora Chaoniæ frondis velaret honore.
Millia at infernas cui plurima miſſa ſub vmbras,
Qui domitum impoſitis pedibus calcauerat hoſtem,
Templa triumphali conſcenderet aurea curru.
Quod merces ſi tanta hominem ſeruantibus vnum,
Aut multos mactanti hoſtes, quæ ciuica, LIPSI,
Aut quales tua penſabunt benefacta coronæ;
Qui totq́ue illuſtres animas iam penè ſepultas
Ereptas fatis medio reuocaueris Orco;
Muſarumq́ue hoſtes, quorum Ignorantia princeps,
Sic cum Barbarie noſtro procul orbe fugaris?
Te cingat muralis honos, tua tempora mille
Circumeant quercus, totidem decorere triumphis;
Virtutis tantæ ſuperabit præmia virtus.
Plus longâ ſoluiſſe fuit caligine ſæcla,
Quàm captos niueis Reges egiſſe quadrigis;
Et plus reſtituiſſe omnes tibi, Roma, triumphos,
Quàm ſemel aurato inuectum Capitolia curru.
Quantumuis aliquis Phrygiâ Syriáve petitos
Oſtentet lapides, totámve implerit arenam
Spectatis non antè feris, tua gloria maior

Imple-

Impleuiſſe rudem Romanis artibus orbem.
Hic picturatis ſplendentia marmora venis
Rettulit, auratáſve trabes, oſtrúmve renidens.
Ille triumphatâ ſpirantia ſigna Corintho,
Æraque ab Iſthmiacis auro potiora fauillis
Vexit ouans; primus Scythicis hic fructibus hortos
Inſtruxit Latios, at illi Phaſidos vnda
Orbata eſt auibus; portauit robora quidam
Longinqui nemoris, ſectóſve Atlantide ſyluâ
Impoſuit niueis barrorum dentibus orbes.
Tu Latio aduexti noſtra hæc in ſæcula princeps,
Quod gemmas, quod ebur, quodque æra Corinthia vincat.
Tu Circi luſus, & luxuriantis arenæ
Delicias, Cilices & olentia pulpita nimbos,
Ipſáque das oculis noſtris viſenda Theatra;
Amphitheatrales quamuis ſuperantia pompas
Edere virtutis plus ſit ſpectacula priſcæ.
Hinc veteres rediere viri, neglectáque longùm
Nomina, Marcelli, Decij, Fabijque, animæque
Prodigus ingentis Paullus, fortéſque Camilli,
Et Bruti faſces; Trebia & Thraſymenus & Alpes,
Cannenſéſque animæ referunt ſolatia mortis
Sic potuiſſe mori; latitans obſcurus in vluâ
Attollit cælo Marius caput; vt taceam acta
Romula, quæ narrat Tacitus, moréſque Neronum,
Germanaſque acies, ſteterit quàm ſæpe cruentus
Rhenus, & Arctoi ſudarint ſanguine campi:
Omnia quæ ingenij ſi non face colluſtraſſes
Térque quatérque tui, quantâ ſub nocte iacerent?
Singula quid memorem? ſatis hoc, qui pumice terſus
Lipſiaco populi gaudet prodire ſub ora
Cultior, & vires ſenio vernante reſumit,
Vel ſolus poterit VELLEIVS *dicere, narrans;*
Qui primùm populi, quando circumflua Ponto
Inſula cœpta coli queuis; quæ mœnia aratro
Deſcripta, aut quibus excultus primùm vrbibus orbis:
Additur, ingenium magni quo effulſerit æuo

 Mæonidis,

Mæonidis, cuius viuo de flumine vatum
Tota cohors duxit largos in carmina riuos.
Quis primùm Elæo raptarit puluere currus
Singula tranſacto celebrans ſollennia luſtro.
Quæ quotiesque nouos deducta colonia ciues
Ceperit, impreſſo ſignaſſent mœnia ſulco
Quum prius, æratóque ruiſſent vomere terram.
Nec non Hiſtoricùm paſſim Vatumque recenſet
Ætates, quæque ars & quo celebrata ſit æuo;
Hinc quantus furor in campo, Gracchíque tumultus;
Luxuriam inde refert ſpoliorum, & molibus æquor
Expulſum inſanis ac rurſus in arua receptum;
Namque quid aut Perſen, debellatumque Philippum,
Cimbrorum aut referam clades, & vincla Iugurthæ,
Tigranem, Mithridatem, & claſſica Martis Eoi?
Quid ciuile nefas, aut quid te Cæſaris atque
Fortunæ, Cato, victorem, Brutúmque, ratéſque
Actiacas, Cleopatræ animos, & cætera narrem?
Omnia quæ gyro noſter ſic claudit in arcto,
Vt tamen haud trito narrantum more ſequatur
Plana modò, ceu qui ſummo vaga retia ducit
Æquore, nec fundo prædam rimatur in imo,
Sed dubia enodans & inobſeruata recludens,
Quicquid in hiſtoriâ pulchrum rarúmve notaſſet;
In medium exponit: quæ quamuis omnia rurſus
Inuida obumbrarant effæti obliuia ſæcli;
Ille decor, VELLEIE, *tamen tibi munere* LIPSI,
Ille acceſſit honos, quem nec tua ſecula quondam
Ipſa habuere tibi, vt famâ iam nominis alti
Extremam Calpen & Gangis littora tranes.

C. VEL-

C. VELLEII PATERCVLI HISTORIÆ ROMANÆ AD M. VINICIVM COS.

LIBER PRIMVS.

* * * [1] tempeſtate diſtractus à duce ſuo Neſtore, Metapontum condidit. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob ſegnitiam non vindicatæ fratris iniuriæ, [2] Cyprum appulſus, cognomine patriæ ſuæ Salamina conſtituit. Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupauit; [3] Philippus Ephyram in Theſprotiâ. at rex regum Agamemnon, tempeſtate in Cretam inſulam reiectus, [4] tres ibi vrbes ſtatuit, à patriæ nomine vnam, à victoriæ memoriâ, Mycenas, Tegeam, Pergamum. idē mox, ſcelere patruelis fratris Ægiſthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore vxoris oppreſſus, occiditur. [5] regni potitur Ægiſthus per annos VII. hunc Oreſtes, matrémque, cum ſociâ conſiliorum omnium ſorore Electrâ, virilis animi feminâ, obtruncat. factum eius à diis comprobatum ſpatio vitæ, & felicitate imperij apparuit: quippe vixit annis XC. [6] regnauit LXX. qui ſe etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicauit. nam quòd pactæ eius, Menelai atque Helenæ filiæ Hermiones nuptias occupauerat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus, & Tyrrhenus fratres cùm regnarent in Lydiâ, ſterilitate frugum compulſi, ſortiti ſunt, vter cum parte multitudinis patriâ decederet. ſors Tyrrhenum cōtigit. peruectus in Italiam, & loco, & incolis, & mari nobile, ac perpetuum à ſe nomen dedit. Poſt Oreſtis interitum, filij eius, Penthelus, & Tiſamenus, regnauêre triennio. Tum, fere [7] anno octogeſimo poſt Troiam captam, centeſimo & vigeſimo, quàm Hercules ad deos exceſſerat, [8] Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore pulſis Heraclidis, Peloponneſi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recuperandi imperij fuêre, [9] Teminus, Creſphontes, [10] Ariſtodemus [11] quorum atauus fuerat. Eodem ferè tempore Athenæ ſub regibus eſſe deſierunt: quarum vltimus rex fuit Codrus, Melanthi filius, vir non prętereundus: quippe, cùm Lacedæmonij graui bello Atticos premerent, reſpōdiſſétque Pythius, quorum dux ab hoſte eſſet occiſus, eos futuros ſuperiores; depoſitâ veſte regiâ, paſtoralem cultum induit; immiſtúſque caſtris hoſtium, de induſtriâ, [12] imprudēter, rixam ciens, interemptus eſt. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienſes ſecuta victoria eſt. quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quæſierit, quibus ab ignauis vita quæri ſolet? Huius filius Medon primus Archon Athenis fuit. ab hoc poſteri apud Atticos dicti Medontidæ. ſed ij, inſequentéſq; Archontes, vſque ad Charopem, dum viuerent, eum honorem vſurpabant. Peloponneſij, digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenisque vrbem, condidêre. ea tempeſtate & Tyria claſſis, plurimum pollens

Metapontum condita.
Salamin.
Ephyra.
Mycenæ.
Tegea.
Pergamus.
Rex Ægyſthus.
Oreſtes.
Pyrrhi cædes.
Tyrrhenus Italiam venit.
Oreſtis filij.
Heraclidæ.
Athenæ liberatæ.
Codrus.
Medon.
Megara condita.

mari, in vltimo Hiſpaniæ tractu, in extremo noſtri orbis termino [13] in-
ſulam circumfuſam Oceano, perexiguo à continenti diuiſam freto,
Gades. Gades condidit: [14] ab iiſdem poſt paucos annos in Africâ Vtica condita
Vtica. eſt. Excluſi ab Heraclidis Oreſtis liberi, iactatiq; cùm variis caſibus, tum
ſæuitiâ maris, quinctodecimo anno [15] ſedem cepere circa Lesbum inſu-
Achai. lam. Tum Græcia maximis concuſſa eſt motibus: Achæi, ex Laconicâ
Pelaſgi. pulſi, eas occupauêre ſedes, quas nûc obtinent: [16] Pelaſgi Athenas com-
migrauêre: acérque belli iuuenis, nomine Theſſalus, natione Theſpro-
tius, cum magnâ ciuium manu, eam regionem armis occupauit, quæ
Theſſalia. nunc ab eius nomine Theſſalia appellatur, anteà Myrmidonû vocitata
ciuitas. quo nomine, mirari conuenit eos, qui, Iliaca componentes tem-
pora, de eâ regione vt Theſſaliâ commemorant. quod cùm alij faciant,
Tragici frequentiſſimè faciunt. quibus minimè id concedendum eſt.
nihil enim ex perſonâ poëtæ, ſed omnia ſub eorum, qui illo tempore
vixerunt, dixerût. quod ſi quis à Theſſalo, Herculis filio, eos appellatos
Theſſalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc inſe-
quentem Theſſalum ea gens id nominis vſurpauerit. Paullo ante [17] Ha-
letes, ſextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat
Ephyre, clauſtra Peloponneſi continentem, in Iſthmo condidit. Ne-
Corinthus. que eſt, quod miremur ab Homero nominari Corinthum. nam ex per-
ſonâ poëtæ & hanc vrbem, & quaſdam Ionum colonias iis nominibus
appellat, quibus vocabantur ætate eius, multo poſt Ilium captum con-
Chalcis. ditę. [18] Athenienſes in Eubœâ Chalcida Erethriam colonis occupauêre;
Lacedæmonij in Aſiâ Magneſiam. Nec multo poſt Chalcidenſes, orti,
Cumæ. vt prædiximus, Atticis, Hippocle, & Megaſthene ducibus, [19] Cumas in
Italiâ condiderunt. huius claſſis curſum eſſe directum alij columbæ an-
tecedentis volatu ferunt, alij [20] nocturno æris ſono, qualis Cerialibus
Neapolis. ſacris cieri ſolet. Pars horum ciuium magno pôſt interuallo [21] Neapolim
condidit. vtriuſque vrbis eximia ſemper in Romanos fides facit eas no-
bilitate, atque amœnitate ſuâ digniſſimas. ſed aliis diligentior ritus patrij
manſit cuſtodia: Cumanos Oſca mutauit vicinia. Vires autem veteres
earum vrbium hodiéque magnitudo oſtentat mœnium. Subſequenti
tempore magna vis Græcæ iuuentutis, abundantia virium ſedes quæri-
Ionia. tans, in Aſiam ſe effudit. nam & [22] Iones, duce Ione profecti Athenis,
nobiliſſimam partem regionis maritimæ occupauere, quæ hodiéque
appellatur Ionia, vrbéſq; conſtituere, Epheſum, Miletum, Colophona,
Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam;
multaſque in Ægæo, atque Icario occupauêre inſulas, Samum, Chium,
Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliáſque ignobiles. Et mox Æolij,
eâdem profecti Græciâ, longiſſimiſq; acti erroribus, non minus illuſtres
obtinuerunt locos; claráſque vrbes condiderunt, Smyrnam, Cymen,
Lariſſam, Myrinam, Mitylenemque, & alias vrbes, quæ ſunt in Lesbo
Homerus. inſulâ. Clariſſimum deinde [23] Homeri illuxit ingenium, ſine exemplo
maximum: [24] qui magnitudine operum, & fulgore carminum ſolus
appellari Poëta meruit. in quo hoc maximum eſt, [25] quòd neque ante
illum, quem ille imitaretur, neq; poſt illum, qui eum imitari poſſet, in-
uentus eſt. neq; quemquã alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo

perfe-

perfectiſſimum, præter Homerum, & Archilochum, reperiemus. [26] Hic
lógiùs à temporibus belli, quod cōpoſuit, Troici, quam quidam rentur,
abfuit. nam fermè ante annos DCCCCL. floruit, intra ∞ natus eſt. quo
nomine, non eſt mirandum, quod ſæpe illud vſurpat. *
hoc enim vt hominum, ita ſæculorum notatur differentia. quem ſi quis
cæcum genitum putat, omnibus ſenſibus orbus eſt. Inſequenti tempore
[27] imperium Aſiaticum ab Aſſyriis, qui id obtinuerant annis ∞ LXX. *Aſſyriorum*
tranſlatum eſt ad Medos, [28] abhinc annos fermè DCCLXX. quippe Sarda- *imperium.*
napalum, eorum regem, mollitiis florentem, & nimium felicem malo *Sardanapa-*
ſuo, [29] tertio & tricesimo loco ab Nino, & Semiramide, qui Babylona *lus.*
condiderant, natum, ita vt ſemper ſucceſſor regni paterni foret filius,
Pharnaces Medus imperio, vitaque priuauit. Eâ ætate clariſſimus Graij
nominis Lycurgus Lacedæmonius, [30] vir generis regij, fuit [31] ſeueriſſi- *Lycurgus.*
marum iuſtiſſimarúmque legum auctor, & diſciplinę conuenientiſſimæ
vir; cuius quamdiu Sparta diligens fuit, excelſiſſimè floruit. Hoc tractu
temporum ante annos v. & LX. quàm vrbs Romana conderetur, ab
Eliſſà Tyriâ, quam quidam Dido autumant, Carthago conditur. Circa *Carthago*
quod tempus [32] Caranus, vir generis regij, ſextus decimus ab Hercule, *condita.*
profectus Argis, regnum Macedoniæ occupauit. [33] a quo Magnus Ale- *Caranus.*
xander cùm fuerit ſeptimus decimus, iure [34] materni generis Achille
auctore, paterni Hercule gloriatus eſt. [35] Æmilius Sura de annis populi
Romani. Aſſyrij, principes omnium gentium, rerum potiti ſunt, deinde „
Medi, poſtea Perſæ, deinde Macedones. exinde, duobus regibus, Philip- „
po, & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo poſt „
Carthaginem ſubactam, deuictis, ſumma imperij ad populū Romanum „
peruenit. [36] Inter hoc tempus, & initium Nini regis Aſſyriorum, qui
princeps rerum potitus, interſunt anni ∞ DCCCCXCV. [37] Huius temporis
æqualis Heſiodus fuit, [38] circa CXX. annos diſtinctus ab Homeri ætate, *Heſiodus.*
vir perelegantis ingenij, & molliſſimâ dulcedine carminum memorabi-
lis, otij quietiſque cupidiſſimus, vt tempore tanto viro, ita operis aucto-
ritate, proximus. qui vitauit, ne in id, quod Homerus, incideret: [39] pa-
triámque, & parentes, teſtatus eſt. ſed patriam, quia multatus ab eâ erat,
contumelioſiſſimè. Dum in externis moror, incidi in rem domeſticam,
maximique erroris, & multum diſcrepantem auctorum opinionibus.
Nam quidam, huius temporis tractu, [40] aiunt, à Tuſcis Capuam, Nolam- *Capua con-*
que conditam, ante annos ferè DCCCXXX. quibus equidem aſſenſerim. *dita & Nola.*
ſed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eiſdem Tuſcis
conditam, ac ſubinde Nolam: ſtetiſſe autem Capuam, antequam à Ro-
manis caperetur, annis circiter CCLX. quod ſi ita eſt; cùm ſint a Capuâ
captâ anni CCXL. vt condita eſt, anni ſunt ferè D. Ego (pace diligentiæ
Catonis dixerim) vix crediderim, tam maturè tantam vrbem creuiſſe,
floruiſſe, cōcidiſſe, reſurrexiſſe. Clariſſimum deinde omnium ludicrum
[41] certamen, & ad exercitandam corporis, animique virtutem efficaciſſi-
mum, Olympiorum initium habuit, auctore Iphito Elio. [42] is eos ludos, *Olympia.*
mercatúmque inſtituit [43] ante annos, quam tu, M. Vinici, conſulatum
inires, DCCCCIV. hoc ſacrum eodem loco inſtituiſſe fertur [44] abhinc an-
nos fermè ∞ CCL. [45] Atreus, cùm Pelopi patri funebres ludos faceret.

[46] quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor

Archontes temporarij Athenis.

Mox annui.

extitit. [47] Tum Athenis perpetui Archontes eſſe deſierunt, cum fuiſſet vltimus Alcmęon: cœperúntque in denos annos creari. quæ conſuetudo in annos LXX. manſit: ac deinde annuis commiſſa eſt magiſtratibus reſp. Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, [48] vltimus Eryx, ex annuis, primus Creon. [49] Sextâ Olympiade, poſt duo & viginti annos, quàm prima conſtituta fuerat, [50] Romulus, Martis filius, vltus iniurias

Roma condita.

aui, Romam vrbem Parilibus in Palatio condidit. à quo tempore ad vos conſules anni ſunt DCCLXXXII. [51] id actum poſt Troiam captam annis CDXXXVII. id geſſit Romulus, [52] adiutus legionibus Latini, aui ſui: (libenter enim iis, qui ita prodiderunt, acceſſerim) cùm aliter firmare vrbem nouam, tam vicinis Veientibus, aliiſque Etruſcis, ac Sabinis, cum

Aſylum.

Patres.

imbelli, & paſtorali manu vix potuerit quamquam, iam Aſylo facto inter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos, appellatóſq; Patres, inſtar habuit conſilij publici. hanc originem nomen Patriciorum habet. Raptus virginum Sabinarum,

* * * *

* *

[53] quam timuerat hoſtis, expetit. nam [54] biennio adeò varia fortuna cum

Bellum Perſei.

conſulibus conflixerat, vt plerumque ſuperior fuerit, magnámque partem Græciæ in ſocietatem ſuam perduceret. Quin Rhodij quoque, fideliſſimi antea Romanis, tũ dubia fide, ſpeculati fortunam, promores regis partibus fuiſſe viſi ſunt: & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo, neque fratris initiis, neq; ſuæ reſpondit conſuetudini. Tum ſenatus

Aemilius Paulus.

populúſque Romanus [55] L. Aemilium Paullum, qui & prætor, & conſul triumphauerat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus poteſt, conſulem creauit, filiũ eius Paulli, qui ad Cannas quàm tergiuerſanter pernicioſam reip. pugnam inierat, tam fortiter in eà mortem

Perſeus victus:

obierat. is Perſeum ingenti prœlio apud vrbem nomine Pydnam in Macedoniâ, fuſum fugatúmque, caſtris exſuit; deletiſque eius copiis, deſtitutum omni ſpe coëgit è Macedoniâ profugere: quam ille linquẽs, in inſulam Samothraciam profûgit, templique ſe religioni ſupplicem credidit. ad eum Cn. Octauius prætor, qui claſſi præerat, peruenit; &

Triumphatus.

[56] ratione magis, quàm vi perſuaſit, vt ſe Romanorũ fidei committeret. ita Paullus maximum, nobiliſſimúmque regem in triumpho duxit. quo anno & Octauij, prætoris naualis, & Anicij, regem Illyriorum Gentium ante currum agentis, triumphi fuere celebres. Quàm ſit [57] aſſidua eminentis fortunæ comes Inuidia, altiſſimiſque adhęreat, etiam hoc colligi poteſt, quod, cum Anicij, Octauiique triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cuius tantum priores exceſſit, vel magnitudine regis Perſei, vel ſpecie ſimulacrorum, vel modo pecuniæ, vt [58] bis millies centies HS. ærario contulerit, & omnium anteactorum comparationem amplitudine vicerit. Per idem tempus, cum An-

Antiochus rex.

tiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicũ inchoauit, tum regem Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandriæ obſideret; miſſus eſt ad eum legatus [59] M. Popillius Lænas, qui iuberet incepto deſiſtere: mandatáq; expoſuit; & regem, deliberaturum ſe dicentem, circumſcripſit virgula, iuſſitque,

prius

prius reſponſum reddere, quàm egrederetur finito arenæ circulo.[60] ſic cogitationem regiam Romana diſiecit conſtantia, obeditúmque imperio. Lucio autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quattuor filij fuêre. ex iis duos, natu maiores, vnum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paternâ maieſtate, præter ſpeciem nominis, vigorémque eloquentiæ, retinenti, in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo. duos, minores natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus eſt, habuit. Is cùm in cócione extra vrbem, more maiorum, ante triumphi diem, ordinem actorum ſuorum cómemoraret, deos immortales precatus eſt, vt, ſi quis eorum inuideret operibus, ac fortunæ ſuæ, in ipſum potius ſæuirent, quàm in remp. quæ vox, veluti oraculo emiſſa, magnâ parte eum ſpoliauit ſanguinis ſui. nam alterú ex iis, quos in familiâ retinuerat, liberis, ante paucos triumphi, alterum poſt pauciores amiſit dies. Aſpera circa hæc tempora cenſura Fuluij Flacci, & Poſtumij Albini fuit. quippe[61] Fuluij cenſoris frater, & quidem conſors, Cn. Fuluius ſenatu motus eſt ab iis cenſoribus. Poſt victum, captúmq; Perſeum, qui quadriennio pòſt in liberâ cuſtodiâ Albæ deceſſit, Pſeudophilippus, à mendacio ſimulatæ originis appellatus, qui ſe Philippum, regiæque ſtirpis, ferebat, cú eſſet vltimæ, armis occupatâ Macedoniâ, aſſumptis regni inſignibus, breui temeritatis pœnas dedit. quippe Q. Metellus prætor,[62] cui ex virtute Macedonici nomen inditum, præclarâ victoriâ ipſum, gentémque ſuperauit, & immani etiam Achæos, rebellare incipiétes, fudit acie. Hic eſt Metellus Macedonicus; qui porticus, quæ fuêre circúdatæ[63] duabus ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ nunc Octauiæ porticibus ambiuntur, fecerat; quique[64] hanc turmam ſtatuarum equeſtrium, quæ frontem ædium ſpectant, hodiéque maximum ornamentum eius loci, ex Macedoniâ detulit: cuius turmæ hanc cauſſam referunt: Magnum Alexandrum impetraſſe à Lyſippo, ſingulari talium auctore operum, vt eorum equitum, qui ex ipſius turmâ apud Granicum flumen ceciderat, expreſsâ ſimilitudine figurarum, faceret ſtatuas, & ipſius quoq; iis interponeret.[65] Hic idem, primus omniú Romę ædem ex marmore in iis ipſis monumentis molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit. Vix vllius gentis, ætatis, ordinis hominé inueneris, cuius felicitatem fortunæ Metelli compares: [66] nam, præter excellentes triumphos, honoréſque ampliſſimos, & principale in rep. faſtigium, extentúmque vitæ ſpatium, & acres, innocenteſque pro rep. cum inimicis contentiones, quattuor filios ſuſtulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit ſuperſtites, & honoratiſſimos. mortui eius lectum pro Roſtris ſuſtulerût quattuor filij, vnus conſularis, & cenſorius, alter cóſularis, tertius conſul, quartus candidatus cóſulatus, quem honorem adeptus eſt. Hoc eſt nimirum magis, feliciter de vitâ migrare, quàm mori. Vniuerſa deinde, vt prædiximus, inſtincta in bellum Achaia, cùm pars magna, eiuſdem Metelli Macedonici virtute, armiſque fracta erat, maximè Corinthiis in arma, cum grauibus etiam in Romanos contumeliis, inſtigantibus. deſtinatus ei bello gerendo conſul Mummius. Et ſub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quidquid de Carthaginienſibus diceretur, credere, quàm quia credenda afferebantur, ſtatuit ſenatus Carthaginem excidere. ita eodem

Aem. Paulli domeſtica clades.

Perſei obitus.

Pſeudo-philippus ſurgit.

Q. Metellus vict.

Eius monumenta Romæ.

Felicitas rara.

Achaicum bellum.

Scipio Aemiliani.

tempore P. Scipio Æmilianus, vir auitis P. Africani, paterniſq; L. Paulli virtutibus ſimillimus, omnibus belli, ac togę dotibus, ingeniјque, ac ſtudiorum eminentiſſimus ſæculi ſui, qui nihil in vitâ, niſi laudandum, aut fecit, aut dixit, ac ſenſit: quem, Paullo genitum, adoptatum à Scipione, Africani filio, diximus, ædilitatem petens conſul creatus eſt. Bellum

Bellum Punicum tertium.

Carthagini, iam ante biennium à prioribus conſulibus illatum, maiore vi intulit; cùm ante in Hiſpaniâ murali coronâ, in Africâ obſidionali donatus eſſet; in Hiſpaniâ verò etiam ex prouocatione, ipſe modicus virium, immanis magnitudinis hoſtem intercmiſſet. Eamque vrbem,

Carthago euerſa.

[67] magis inuidiâ imperij, quàm vllius temporis noxiæ, inuiſam Romano nomini, funditus ſuſtulit, fecitque ſuę virtutis monumentum, quod fuerat aui eius clemẽtiæ. Carthago diruta eſt, cùm ſtetiſſet annis DCLXVII. abhinc annos CLXXVII Cn Cornelio Lentulo, L. Mummio coſ. Hunc finem habuit Romani imperij Carthago æmula; cum qua bellare maiores noſtri cœpere Claudio, & Fuluio coſ. [68] ante annos CCXCVI. quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires. ita per annos CXV. aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. [69] neque ſe Roma, iam terrarum orbe ſuperato, ſecuram ſperauit fore, ſi nomen vſquam ſtantis maneret Carthaginis. adeò odium, certaminibus ortum, vltra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, neque ante inuiſum eſſe deſinit, quàm eſſe deſiit. Ante triennium, quàm Carthago deleretur, M. Cato,

Catonis Cenſorij mors.

perpetuus diruendæ eius auctor, L. Cenſorino, M. Manlio coſ. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corin-

Corinthus euerſa.

thum, poſt annos DCCCCLII quá ab Halete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. vterque imperator, deuictæ a ſe gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus eſt Achaicus nec quiſquam ex nouis hominibus prior Mummio cognomẽ virtute partum vindicauit. Di-

Scipionis & Mummij collatio.

uerſi imperatoribus mores, diuerſa fuerę ſtudia. quippe Scipio tam elegans liberalium ſtudiorum, [70] omniſque doctrinæ & auctor, & admirator fuit, vt Polybium, Panætiúmque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque ſecum habuerit. neque enim quiſquam hoc Scipione elegantiùs interualla negotiorum otio diſpunxit: ſempérque aut belli, aut pacis ſeruiit artibus: ſemper inter arma, ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, vt captâ Corintho, cùm maximorũ artificum perfectas manibus tabulas, ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, nouas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantum ea intelligi, & quin hac prudentiâ illa imprudentia decori publico fuerit conuenientior.

Cùm facilius cuiuſq; rei in vnum cõtracta ſpecies, quàm diuiſa tem-

C. [illegible]

poribus, oculis, animiſque inhæreat; [71] ſtatui priorem huius voluminis, poſterioremque partem, non inutili rerum notitiâ in artum contractâ, diſtinguere, atque huic loco inſerere, quæ quóque tempore, poſt Romam à Gallis captam, deducta ſit colonia iuſſu ſenatus. nam militarium & cauſſæ, & auctores, & ipſarum præfulgent nomina. huic rei [72] per idem tẽpus ciuitates propagatas, auctumq; Romanum nomen commu-

nione

nione iuris, haud intempeſtiuè ſubtexturi videmur. *Poſt* ſeptem annos, quam Galli vrbem ceperunt, *Sutrium* deducta colonia eſt, & poſt annum *Setina*, nouémque interiectis annis *Nepe*, deinde, interpoſitis duobus & triginta, *Aricini* in ciuitatem recepti. Abhinc annos autem CCCL. Sp. Poſtumio, Veturio Caluino COS.[71] *Campanis* data eſt ciuitas, partíque *Samnitium* ſine ſuffragio: & eodem anno *Cales* deducta colonia. Interiecto deinde triennio *Fundani*, & *Formiani* in ciuitatem recepti,[74] eo ipſo anno, quo Alexandria condita eſt. inſequentibuſq; conſulibus, a Sp. Poſtumio, Philone Publilio cenſoribus *Acerranis* data ciuitas. & poſt triennium *Tarracinam* deducta colonia. interpoſitóque quadriennio,[75] *Luceria* ac deinde, interiecto triennio, *Sueſſa Aurunca*, & *Saticula*, *Interamnaq́;* poſt biennium. Decem deinde hoc munere anni vacauerunt. tunc *Sora*, atque *Alba* deductæ coloniæ, & *Carſeoli* poſt biennium. at quinctum Fabio, Q. Decio Mure quartum COS. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, *Sinueſſam*, *Minturnaſq́*. miſſi coloni, poſt quadriennium *Venuſiam*. interiectoque biennio, M'. Curio, & Rufino Cornelio COS. *Sabinis* ſine ſuffragio data ciuitas. id actum ante annos fermè CCCXX. at *Coſam*, & *Pæſtum* abhinc annos fermè CCC. Fabio Dorſone, & Claudio Caninâ COS. interiecto quinquennio, Sempronio Sopho, & Appio Cæci filio COS. *Ariminum*, *Beneuentum* coloni miſſi; & ſuffragij ferendi ius *Sabinis* datum. at initio primi belli Punici *Firmum*, & *Caſtrum* colonis occupata. & poſt annum *Aeſernia*, poſtque XXII. annos *Aeſulum*, & *Alſium*, *Fregellæq́*, poſt biennium. proximóque anno, Torquato, Semproniòque COS. *Brundiſium*, & poſt triennium *Spoletium*: quo anno Floralium ludorum factum eſt initium. poſtque biennium deducta *Valentia*, &, ſub aduentum in Italiam Hannibalis, *Cremona*, atque *Placentia*. Deinde, neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis poſt exceſſum eius annis, vacauit Romanis colonias condere: cum eſſet in bello conquirendus potius miles, quàm dimittendus, & poſt bellum vires refouendæ magis, quam ſpargendæ. Cnæo autem Manlio Volſone, & M. Fuluio Nobiliore COS. *Bononia* deducta Colonia, abhinc annos fermè CCXVII. &, poſt quadriennium, *Piſaurum*, ac *Potentia*, interiectóque triennio, *Aquileia*, & *Grauiſca*, & poſt quadriennium *Luca*. Eodem temporum tractu,[76] quamquam apud quoſdam ambigitur, *Puteolos*, *Salernumque*, & *Buxentum* miſſi coloni: *Auximum* autem in Picenum, abhinc annos fermè CLXXXVII. ante triennium, quàm Caſſius cenſor, à Lupercali in Palatium verſus, theatrum facere inſtituit:[77] cui in demoliendo eximia ciuitatis ſeueritas, &[78] conſul Cæpio reſtitêre. quod ego inter clariſſima publicæ voluntatis argumenta numerauerim. Caſſio autẽ Longino, & Sextio Caluino, qui Sallues apud Aquas, quæ ab eo Sextię appellantur, deuicit, conſulibus, *Fabrateria* deducta eſt, abhinc annos fermè CLVII. &, poſt annum, *Scylacium*, *Mineruium*, *Tarentum*, *Neptunia*, *Carthagoque* in Africa prima, vt prædiximus, extra Italiam, colonia condita eſt. de *Dertona* ambigitur. *Narbo* autem *Marcius* in Galliã, M. Porcio, Q. Marcio COS. abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia eſt. poſt tres & viginti annos in Vagiennis *Eporedia*, Mario ſexies, Valerióque Flacco COS.[79] Neque facilè memoriæ

 manda-

mandauerim, quæ, niſi militaris, poſt hoc tempus deducta ſit.

Cùm hæc particula operis velut formam propoſiti exceſſerit: quamquam intelligo, mihi, in hac tam præcipiti feſtinatione, quæ me, rotæ, pronive gurgitis, ac verticis modo, nuſquam patitur conſiſtere, pæne magis neceſſaria prætereunda, quàm ſuperuacua amplectenda: nequeo tamen temperare mihi, quin rem, ſæpe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, ſignem ſtylo. *Artes & ſtudia uno æuo.* Quis enim abundè mirari poteſt, quod eminentiſſima cuiuſque profeſſionis ingenia, in eam formam, & in idem artati temporis congruere ſpatium, & quemadmodum clauſa capſa, alioque ſæpto diuerſi generis animalia, nihilo minus ſeparata alienis, in vnum quoque corpus congregantur, ita cuiuſque clari operis capacia ingenia in ſimilitudinem & temporum, & profectuum ſemetipſa ab aliis ſeparauerunt? *Tragici Græci.* Vna, neque multorum annorum ſpatio diuiſa, ætas, per diuini ſpiritus viros, Æſchylum, Sophoclem, Euripidem, illuſtrauit tragœdias: vna priſcam illam, & veterem ſub Cratino, Ariſtophane, & Eupolide comœdiam: *Comici.* nouam comicam Menandrus, æqualeſque eius ætatis magis, quàm operis, Philemon, ac Diphilus, & inuenere intra pauciſſimos annos, neque imitanda reliquêre. *Philoſophi.* Philoſophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos paullo ante enumerauimus, quanto poſt Platonis, Ariſtotelíſque mortem floruêre ſpatio? *Oratores.* Quid ante Iſocratem, quid poſt eius auditores, eorumque diſcipulos clarum in oratoribus fuit? adeo quidem artatum anguſtiis temporum, vt nemo memoriâ dignus alter ab altero videri nequiuerint. neque hoc in Græcis, quàm in Romanis, euênit magis. nam, niſi aſpera, ac rudia repetas, & inuenti laudanda nomine, *Tragici Latini.* in Attio, circaque eum Romana tragœdia eſt: *Comici.* dulceſque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque, & Afranium ſub pari ætate nituerunt. *Hiſtorici.* Hiſtoricos, (vt & Liuium quoque priorum ætati adſtruas) præter Catonem, & quoſdam veteres, & obſcuros, minus LXXX. annis circumdatum æuum tulit. *Poetæ.* vt nec poetarum in antiquius, citeriúſve proceſſit vbertas. *Oratores.* at oratio, ac vis forenſis, perfectumque proſæ eloquentiæ decus, vt idem ſeparetur Cato, (pace P. Craſſi, Scipioniſque, & Lælij, & Gracchorum, & Fannij, & Ser. Galbæ dixerim) ita vniuerſa ſub principe operis ſui erupit Tullio, vt delectari ante eum pauciſſimis, mirari verò neminem poſſis, niſi aut ab illo viſum, aut qui illum viderit. *Artifices.* Hoc idem euenisse grammaticis, plaſtis, pictoribus, ſcalptoribus, quiſquis temporum inſtiterit notis, reperiet, eminentiam cuiuſque operis artiſſimis temporum clauſtris circumdatam. Huius ergo, præcedentiſq; ſeculi ingeniorum ſimilitudines congregantis, & in ſtudium par, & in emolumentum, cauſſas cum ſemper requiro, nunquam reperio, quas eſſe veras confidam, ſed fortaſſe veriſimiles, inter quas has maximè. *Cauſſæ ſimilit. concurſus.* Alit æmulatio ingenia: & nunc inuidia, nunc admiratio incitationem accendit: naturaque, quod ſummo ſtudio petitum eſt, adſcendit in ſummum: difficiliſq; in perfecto mora eſt: naturaliterque, quod procedere non poteſt, recedit. &, vt primò ad conſequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, vbi aut præteriri, aut æquari eos poſſe deſperauimus, ſtudium cum ſpe ſeneſcit, &, quod aſſequi non poteſt, ſequi deſinit,

ſinit, &, velut occupatam relinquens materiam, quærit nouam; præteritóque eo, in quo eminere non poſſumus, aliquid, in quo nitamur, conquirimus: [33] ſequitúrque, vt frequens, ac mobilis tranſitus maximum perfecti operis impedimentum ſit. Tranſit admiratio [34] ad condicionem temporum, & ad vrbium. Vna vrbs Attica [35] pluribus annis eloquentiæ, quàm vniuerſa Græcia, operibuſq; floruit, adeo vt corpora gentis illius ſeparata ſint in alias ciuitates, ingenia verò ſolis Atheniensium muris clauſa exiſtimes. Neque ego hoc magis miratus ſim, quàm, neminem Argiuum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem, aut, dum vixit, auctoritate, aut poſt mortem memoriâ dignum exiſtimatum. [37] quæ vrbes, & multæ aliæ, talium ſtudiorum fuêre ſteriles, niſi Thebas vnum os Pindari illuminaret. nam Alcmana, Lacones falsò ſibi vindicant.

C. VELLEII PATERCVLI HISTORIÆ ROMANÆ AD M. VINICIVM COS.

LIBER SECVNDVS.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ poſterior aperuit. quippe, remoto Carthaginis metu, ſublataque imperij æmulâ, non gradu, ſed præcipiti curſu à virtute deſcitum, ad vitia tranſcurſum; vetus diſciplina deſerta, noua inducta, in ſomnum à vigilijs, ab armis ad voluptates, à negotijs in otium cōuerſa ciuitas. [1] tum Scipio Naſica in Capitolio porticus, tum, quas prædiximus, Metellus, tum in circo Cn. Octauius multo amœniſſimam moliti ſunt: publicamq; magnificentiam ſecuta priuata luxuria eſt. Triſte deinde, & cōtumelioſum bellum in Hiſpania, duce latronū Viriatho, ſecutum eſt: quod ita variâ fortunâ geſtum eſt, vt ſæpius Romanorum gereretur aduerſâ. ſed, interempto Viriatho fraude magis, quàm virtute, Seruilij Cæpionis, Numantinum grauius exarſit. hęc vrbs [2] nūquam x. plura, quàm propriæ iuuentutis, armauit. ſed vel ferociâ ingenij, vel inſcitia noſtrorum ducum, vel fortunæ indulgentiâ, cum alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpiſſima deduxit fœdera, (hic primus e Pompeiis conſul fuit) nec minus turpia ac deteſtabilia Mancinum Hoſtilium conſulem. ſed Pompeium gratia impunitum habuit, Mancinum verecūdia, quippe, nō recuſando perduxit huc, vt per Feciales nudus, ac poſt tergum religatis manibus, dederetur hoſtibus: quem illi recipere ſe negauerunt, ſicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere vnius lui ſanguine. Immanē deditio Mācini ciuitatis mouit diſſenſionem. quippe Ti. Gracchus, Ti. Gracchi, clariſſimi, atq; eminentiſſimi viri, filius, P. Africani ex filia nepos, quo Quæſtore & auctore id fœdus ictum erat, nūc grauiter ferens aliquid à ſe factum infirmari, nunc

Luxus Romæ incremēt.

Bellum Viriathinum.

Numantinum.

Mancini fœdus.

Mancini deditio.

Ex ea ſeditio.

Ti. Gracchus.

ſimilis vel iudicij, vel pœnæ metuens diſcrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vitâ innocentiſſimus, ingenio florentiſſimus, propoſito ſanctiſſimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & induſtriâ, mortalis condicio recipit, P. Mucio Scæuola, L. Calpurnio conſulibus, abhinc annos CLXII. deſciuit à bonis, polliciturſque toti Italiæ ciuitatem, ſimul etiam [3] promulgatis agrariis legibus, omnibus ſtatum concupiſcentibus, ſumma imis miſcuit, & in præruptum, atque

Turbat. anceps periculum adduxit remp. Octauioque collegæ, pro bono publico ſtanti, imperium abrogauit: III. viros [4] agris diuidendis, coloniiſque deducendis creauit ſe, ſocerumque ſuum conſularem Appium, & Grac-

Scipio Naſica. chum fratrem, admodum iuuenem. tum P. Scipio Naſica, eius, qui optimus vir à ſenatu iudicatus erat, nepos, eius, qui cenſor porticus in Capitolio fuerat, filius, pronepos auté Cn. Scipionis, celeberrimi viri P. Africani patruus, priuatuſque, & togatus, cum eſſet cõſobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quidquid publicè ſalutare non eſſet, priuatim alienum exiſtimans, ob eas virtutes primus omnium abſens

In Gracchum dux. pontifex max. factus eſt, cum data læuo brachio togæ laciniâ, ex ſuperiore parte Capitolij, ſummis gradibus inſiſtens, hortatus eſt, qui ſaluam vellent remp. ſe ſequerentur. Tum optimates, ſenatus, atq; equeſtris ordinis pars melior, & maior, & intacta perniciofis conſiliis plebs, irruere in Gracchum, ſtantem in areâ cum cateruis ſuis, & concientem pęne totius Italiæ frequentiam. is fugiens, decurrenſque cliuo Capitolino, frag-

Eius cædes. mine ſubſellij ictus, vitam, quam glorioſiſſime degere potuerat, immatura morte finiuit. Hoc initium in vrbe Româ ciuilis ſanguinis, gladiorumq; impunitatis fuit. inde ius vi obrutum, potentiorque habitus prior: diſcordiæq; ciuium, antea condicionibus ſanari ſolitæ, ferro diiudicatæ: bellaque non cauſſis inita, ſed prout eorum merces fuit. quod haud mirum eſt. non enim ibi cõſiſtunt exempla, vnde cœperunt, ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latiſſime euagandi ſibi viam faciunt: &, vbi ſemel recto deërratum eſt, in præceps peruenitur. nec quiſquam ſibi putat turpe, quod alij fuit fructuoſum. Interim, dum hæc in Italiâ geruntur,

Ariſtonicus. Ariſtonicus, mortuo rege Attalo, à quo Aſia populo Romano hereditate relicta erat, ſicut relicta poſteà eſt à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ ſtirpis originem, armis eam occupauit. is, victus à M. Perpennâ, ductuſque

Cum eo bellum. in triumpho, ſed M'. Aquillio capite pœnas dedit, cum, initio belli Craſſum Mucianum, virum iuris ſcientiſſimum, decedentem ex Aſia proconſulem interemiſſet. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleuerat, poſt tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum conſul, miſſuſque in Hiſpaniam fortunæ, virtutique, expertæ in Africâ, reſpondit in Hiſpaniâ; & intra annum, ac tres menſes, quam eò venerat,

Numantia capta. circumdatam operibus Numantiam, excíſamq́; æquauit ſolo. nec quiſquam vllius gentis hominum ante eum clariore vrbium excidio nomen ſuum perpetuæ commendauit memoriæ. quippe, exciſâ Carthagine, ac Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicauit contume-

Scip. Africa- [illegible] liis. Hic, cum interrogante tribuno Carbone, quid de Ti Gracchi cæde ſentiret, reſpondit: ſi is occupandę reip. animum habuiſſet, iure cæſum. Et, cum omnis concio acclamaſſet: Hoſtium, inquit, armatorum toties

clamore

clamore non territus, quî poſſum veſtro moueri, quorum nouerca eſt Italia? Reuerſus in vrbem, intra breue tempus, M'. Aquillio, C. Sempronio coſ. abhinc annos CL.[5] poſt duos conſulatus, duoſq; triumphos, & bis excisos terrores reip. manè in lectulo repertus eſt mortuus, ita vt quædam eliſarum faucium in ceruice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita eſt quæſtio: eiuſq; corpus velato capite elatũ eſt, cuius operâ ſuper totum terrarum orbem Roma extulerat caput: ſeu fatalem, vt plures, ſeu conflatam inſidiis, vt aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit. vitam certè digniſſimam egit, quæ nullius ad id temporis, præterquam auito, fulgore vinceretur. [6] deceſſit anno fermè LVI. de quo ſi quis ambiget, recurrat ad priorē conſulatum eius, in quem creatus eſt anno XXXVI. ita dubitare deſinet. Ante tempus exciſæ Numantiæ, præclara in Hiſpaniâ militia A. Bruti fuit, qui, penetratis omnibus Hiſpaniæ gentibus, ingenti vi hominum, vrbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam ſeuerum illius Q. Macedonici in his gẽtibus imperium fuit, vt, cum vrbem, Contrebiam nomine, in Hiſpaniâ oppugnaret, pulſas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus ſubire iuberet, facientibuſq; omnibus in procinctu teſtamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus propoſito, perſeuerantia ducis, quem moriturum miſerat, militem victorem recepit. tantum effecit mixtus timori pudor, ſpeſq; deſperatione quæſita. Hic virtute, ac ſeueritate facti; at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo diſciplinæ in Hiſpaniâ fuit clariſſimus. Decem deinde interpoſitis annis, qui Ti. Gracchum, idem Caium, fratrem eius, occupauit furor, tam virtutibus eius omnibus, quàm huic errori ſimilem, ingenio etiam, eloquentiaque longè præſtantiorem. qui cùm, ſummâ quiete animi, ciuitatis princeps eſſe poſſet, vel vindicandæ fraternæ mortis gratiâ, vel præmuniendæ regalis potentiæ, eiuſdem exempli tribunatum ingreſſus, [7] longè maiora, & acriora repetens, dabat ciuitatem omnibus Italicis, extendebat eam penè vſque Alpes, diuidebat agros, vetabat quemquam ciuē plus D. iugeribus habere: quod aliquando lege Liciniâ cautum erat: noua conſtituebat portoria, nouis coloniis replebat prouincias; iudicia à ſenatu transferebat ad equites: frumentum plebi dare inſtituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem ſtatu relinquebat: quin alterum etiam continuauit tribunatum. hunc L. Opimius conſul, qui prætor Fregellas excîderat, perſecutus armis, vnaque Fuluium Flaccum, conſularem, ac triumphalem virum, æquè praua cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberij fratris III. virum nominauerat, eumque ſocium regalis aſſumpſerat potẽtiæ, morte afficit. id vnum nefariè ab Opimio proditum, quòd capitis non dicam Gracchi, ſed ciuis R. pretium ſe daturum, idque auro repenſurum propoſuit. Flaccus, in Auentino armatos ad pugnam ciens, cum filio maiore iugulatus eſt. Gracchus profugiens, cum iam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miſerat, ceruicem Euporo ſeruo præbuit: qui non ſegnius ſe ipſe interemit, quàm domino ſuccurrerat. Quo die ſingularis Pomponij, equitis R. in Gracchum fides fuit, qui, more Coclitis, ſuſtentatis in ponte hoſtibus, eius gladio ſe transfixit.

Moritur, aut necatur.

Bellum in Hiſpaniâ.

Q. Metelli rigor.

C. Gracchi turba.

Comprimit Opimius.

Flacci cædes.

Gracchi cædes.

Fides amici.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vt Tiberij Gracchi anteà corpus, ita Caij, mirà crudelitate victorum, in Tiberim deiectum eſt. Hunc Ti. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, viuâ adhuc matre Corneliâ, Africani filiâ, viri optimis ingeniis male vſi, vitæ, mortiſque habuêre exitum: qui ſi ciuilem dignitatis concupiſſent modum, quidquid tumultuando adipiſci geſtierunt, quietis
Filius Flacci cæſus. obtuliſſet reſp. Huic atrocitati adiectum ſcelus vnicum: quippe iuuenis, ſpecie excellens, necdum duodeuiceſimum tranſgreſſus annum, immuniſque delictorum paternorum, Fuluij Flacci filius, quem pater legatum de condicionibus miſerat, ab Opimio interemptus eſt. quem cum haruſpex Tuſcus, amicus, flentem in vincula duci vidiſſet, Quin tu hoc potius, inquit, facis? protinuſque illiſo capite in pontem lapideum ianuæ carceris, effuſoq; cerebro exſpirauit. Crudeleſq; mox quæſtiones, in ami-
Opimius ſubuerſus. cos, clienteſq; Gracchorum, habitæ ſunt. ſed Opimium, virum alioqui ſanctum, & grauem, damnatum poſteà iudicio publico, memoriâ ipſius
Et Rutilius cum Popilio. ſæuitiæ, nulla ciuilis perſecuta eſt miſericordia. Eadem Rutilium, Popiliumque, qui conſules aſperrime in Tiberij Gracchi amicos ſæuierant, poſteà iudiciorum publicorũ meritò oppreſſit inuidia. Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic eſt Opimius, à quo conſule ce-
Opimianum vinum. leberrimũ Opimiani vini nomẽ: quod iam nullum eſſe, ſpatio annorum colligi poteſt; cum ab eo ſint ad te M. Vinici, conſulem anni CLI. Factum Opimij, quod inimicitiarũ quæſita erat vltio, minor ſecuta auctoritas, & viſa vltio, priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ, data. Subin-
Narbonenſis colonia. de, Porcio, Marcioq; coſſ. deducta colonia, *Narbo Martius*. Mãdetur deinde memoriæ ſeueritas iudiciorum. quippe coſ. Cato cõſularis, M. Cato-
Catonis damnatio. nis nepos, Africani ſororis filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatus eſt, cum lis eius H S. IV æſtimaretur. adeò illi viri magis voluntatẽ peccandi intuebantur, quàm modum: factaq; ad conſilium dirigebant, & quid, non in quantum, admiſſum foret, æſtimabãt. Circa eadem tempora M. Me-
Duo Metelli ſimul triumphant. tellij fratres vno die triumphauerunt. Non minus clarum exemplum, & adhuc vnicum Fuluij Flacci, eius, qui Capuam ceperat, filiorum, ſed alterius in adoptionẽ dati, in collegio conſulum fuit. adoptiuus in Acidini Manlij familiam datus. nam cenſura Metellorum, patruelium, non
Cimbri moti. germanorum fratrum fuit: quod ſolis cõtigerat Scipionibus. Tum Cimbri, & Teutoni tranſcendêre Rhenum, multis mox noſtris, ſuiſq; cladi-
Minucij porticus bus nobiles. Per eadem tempora clarus eius Minucij, qui porticus, quæ hodieq; celebres ſunt, molitus eſt, ex Scordiſcis triumphus fuit. Eodem
Oratores clari. tractu temporum nituerunt oratores Scipio Æmilianus, Læliuſque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Craſſus, & M. Antonius. Quorũ ætati, ingeniiſq; ſucceſſêre C. Cæſar Strabo, P. Sulpicius. Nam- que Mucius iuris ſcientia, quàm propriæ eloquentiæ nomine, celebrior
Comici. fuit. Clara etiam per idem æui ſpatium fuere ingenia, in Togatis Afra-
Tragici. nij, in Tragœdiis Pacuuij, atque Accij, vſque in Græcorum ingeniorum comparationem euecti, magnumque inter hos ipſos facientis operi ſuo locum, adeò quidem, vt in illis limæ, in hoc penè plus videatur fuiſſe
Varius poeta. ſanguinis. Celebre & Lucilij nomẽ fuit, qui ſub P. Africano, Numantino bello, eques militauerat. quo quidem tempore iuuenis adhuc Iugurtha, ac Ma-

ac Marius, ſub eodem Africano militantes, in iiſdem caſtris didicere, *Siſenna hiſtoricus.*
quæ poſtea in contrariis facerent. Hiſtoriarum auctor iam tum Siſenna *Cœlius.*
erat iuuenis, ſed opus belli ciuilis Sullani poſt aliquot annos ab eo ſenio- *Rutilius.*
re editum eſt. Vetuſtior Siſennâ fuit Cœlius, æqualis Siſennæ Rutilius, *Quadrigarius.*
Claudiuſq; Quadrigarius, & Valerius Antias. Sane, non ignoremus, ea- *Antias.*
dem ætate fuiſſe Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & no- *Pomponius*
uitate inuenti a ſe operis commendabilem. *comicus.*

Perſequamur notam ſeueritatem cenſorum, Caſſij Longini, Cæpio-
niſque, qui abhinc annos CLVII. Lepidum Æmilium, augurē, quod ſex mil- *Seueritas*
libus ædes conduxiſſet, adeſſe iuſſerunt. at nunc, ſi quis tanti habitet, vix *cenſoria.*
vt ſenator agnoſcitur: adeo mature à rectis in vitia, à vitiis in praua, à
prauis in præcipitia peruenitur. Eodem tractu temporum & Domitij ex
Aruernis, & Fabij ex Allobrogibus victoria fuit nobilis Fabio, Paulli ne- *Fabius Allo-*
poti, ex victoriâ cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ *brogicus*
familiæ peculiaris quædam, &, vt clariſſima, ita artata numero felicitas. *In Domitiã*
'' vii ante hunc, nobiliſſimæ ſimplicitatis iuuenem, Cn. Domitium, fue- *laus.*
re ſinguli omnino parentibus geniti, ſed omnes ad conſulatum, ſacer-
dotiaque, ad triumphi autem pæne omnes peruenerunt inſignia. Bellum *Bellum Iu-*
deinde Iugurthinum geſtum eſt per Q. Metellum, nulli ſecundum ſæculi *gurthinum.*
ſui. huius legatus fuit '' C. Marius, quem prædiximus, natus equeſtri lo- *C. Marius.*
co, hirtus, atque horridus, vitaque ſanctus, quantum bello optimus, tan-
tum pace peſſimus, immodicus gloriæ, inſatiabilis, impotens, ſemperque
inquietus. hic per publicanos, aliosque in Africa negotiantes, crimina-
tus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium annum bellum, &
naturalem nobilitatis ſuperbiam, morandique in imperiis cupiditatem,
effecit, vt, cum, commeatu petito, Romam veniſſet, conſul crearetur, *Conſul crea-*
bellique, pæne patrati a Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, ſum- *tus.*
ma committeretur ſibi. '' Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus,
& meritum, ex virtute, cognomen Numidici inditum. Vt paullo ante,
Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritudo eſt. '' quippe intra XII. *In Cæciliã*
ferme annos huius temporis conſules fuere Metelli, aut cenſores, aut *laus.*
triumpharunt amplius XII. vt appareat, quemadmodum vrbium, im-
periorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc ſeneſcere, nunc
interire. At C. Marius L. Sullam, '' iam tunc, vt præcauentibus fatis, co- *L. Sulla*
pulatum ſibi quæſtorem habuit, & per eum miſſum ad regē Bocchum, *quæſtor.*
Iugurtha rege, abhinc annos ferme CXXXIX. potitus eſt: deſignatuſque *Iugurtha*
iterum conſul, in vrbem reuerſus, ſecundi conſulatus initio Kal. Ian. *captus.*
eum in triumpho duxit. Effuſa, vt prædiximus, immanis vis Germa-
narum gentium, quibus nomen Cimbris, ac Teutonis erat, cum Cæ- *Cimbri, Co-*
pionem, Manliumque conſules, & ante Carbonem, Silanumq; fudiſ- *nſules fu-*
ſent, fugaſſentque in Galliis, & exuiſſent exercitu, Scaurumque Au- *gati.*
relium conſ. & alios celeberrimi nominis viros trucidaſſent, popu-
lus R. non alium repellendis tantis hoſtibus magis idoneum impe-
ratorem, quam Marium, eſt ratus. tum multiplicati conſulatus eius. *Inani Ma-*
Tertius, in apparatu belli conſumptus, quo anno Cn. Domitius tri- *rius magnus.*
bunus pl. legem tulit, vt ſacerdotes, quos antea collegæ ſufficiebant, *Lex de ſacer-*
populus crearet. Quarto, trans alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis *dotiis.*

conflixit,

confixit,[18] amplius CL. hoſtium, priore, ac poſtero die, ab eo trucidatis,
Clades Cimbrorum. gentique excisa Teutonum. Quinetiam, citra alpes in campis, quibus no-
men erat Raudis, ipſe conſul, & proconſul Q. Lutatius Catulus fortuna-
tiſſimo decertauere prœlio.[19] cæsa, aut capta amplius C M. hominum.
Hac victoria videtur meruiſſe Marius, ne eius nati remp. pœniteret, ac
bona malis repenſaſſe. Sextus conſulatus veluti præmium ei merito-
rum datus. Non tamen huius conſulatus fraudetur gloria, quo Serui-
Glauciæ & Apuleij turbæ. lij Glauciæ, Saturninique Appuleij furorem, continuatis honoribus
remp. lacerantium, & gladijs quoque, & cæde comitia diſcutientium,
A Mario compreſſæ. conſul armis compeſcuit: hominesq; exitiabiles in Hoſtilia curia mor-
te multauit. Deinde, interiectis paucis annis, tribunatum iniit M. Li-
Liuius Druſus. uius Druſus, vir nobiliſſimus, eloquentiſſimus, ſanctiſſimus, meliore in
omnia ingenio, animoque, quam fortuna vſus: qui, cum ſenatui pri-
Pro ſenatu primo: ſcum reſtituere cuperet decus, & iudicia ab equitibus ad eum transfer-
re ordinem, (quippe, cum poteſtatem nacti equites, Gracchanis legi-
bus cum in multos clariſſimos, atque innocentiſſimos viros ſæuiſſent,
tum P. Rutilium, virum non ſæculi ſui, ſed omnis æui optimum, inter-
rogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu ciuitatis, damnaue-
rant) in iis ipſis, quæ pro ſenatu moliebatur, ſenatum habuit aduerſarium,
non intelligentem, ſi qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti
inescandæ, illiciendæq; multitudinis cauſa fieri, vt, minoribus perceptis,
maiora permitteret. Denique ea fortuna Druſi fuit, vt male facta collega-
rum,[20] quam eius optime ab ipſo cogitata, ſenatus probaret magis, & ho-
norem, qui ab eo deferebatur, ſperneret; iniurias, quæ ab aliis intende-
bantur, æquo animo reciperet & huius ſummæ gloriæ inuideret, illorum
Mox in eum vertit. modicam ferret. Tum conuerſus Druſi animus, quando bene cœpta
male cedebant, ad dandam ciuitatem Italiæ. quod cum moliens reuer-
tiſſet e foro,[21] immenſa illa, & incognita, quæ eum ſemper comitaba-
Occiditur. tur, cinctus multitudine, in atrio domus ſuæ cultello percuſſus, qui affi-
xus lateri eius relictus eſt, intra paucas horas diſceſſit. Sed, cum vltimum
redderet ſpiritum, intuens circumſtantium, mærentiumq; frequentiam,
effudit vocem, conuenientiſſimam conſcientiæ ſuæ: Ecquando, inquit, pro-
pinqui, amicique, ſimilem mei ciuem habebit reſp.? Hunc finem clariſſimus
iuuenis vitæ habuit. cuius morum minime omittatur argumentum. Cum
ædificaret domum in palatio in eo loco, vbi eſt, quæ quondam Cicero-
nis, mox Cenſorini fuit, nunc Statilii Siſennæ eſt, promitteretq; ei archi-
tectus, ita ſe eam ædificaturum, vt libera a conſpectu,[22] immunis ab om-
Pulchra vox. nibus arbitris eſſet, neq; quiſquam in eam deſpicere poſſet: Tu verò,
inquit, ſi quid in te artis eſt, ita compone domum meam, vt, quicquid
agam, ab omnibus perſpici poſſit. In legibus Gracchi inter perniciosiſſi-
Coloniæ ſeriæ. ma numerauerim, quod extra Italiam colonias poſuit. id maiores, cum
viderent tanto potentiorem Tyro Carthaginem, Maſſiliam Phocæa, Syra-
cuſas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, ac genitali ſolo, diligen-
ter vitauerant, vt ciues Romanos ad cenſendum ex prouinciis in Italiam
reuocauerint. Prima autem extra Italiam colonia *Carthago* condita eſt.
Bellum Italicum. Mors Druſi, iam pridem tumeſcens, bellum excitauit Italicum. quippe
L. Cæſare, P. Rutilio coſſ. abhinc annos CXX. cum id malum in vniuerſa

Italia

Italiâ ab Aſculanis eſſet, (quippe [23] Seruium prætorem, Fonteiumq; legatum occiderant) ac deinde, à Marſis exceptum, in omnes penetraſſet regiones; arma aduersùs Romanos cepit. quorum vt fortuna atrox, ita cauſſa fuit iuſtiſſima. petebant enim eam ciuitatem, cuius imperium armis tuebantur: [24] per omnes annos, atque omnia bella, duplici numero ſe [25] militum, equitumq; fungi, neque in eius ciuitatis ius recipi, quæ per eos in id ipſum perueniſſet faſtigium, per quod homines, eiuſdē & gentis, & ſanguinis, vt externos, alienoſq; faſtidire poſſet. id bellum [26] amplius ccc. iuuentutis Italicæ abſtulit. Clariſſimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello, Cn. Pōpeius, Cn. Pompeij Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno antè præturâ functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomē Pij conſecutus erat. quippe expulſum ciuitate L. Saturnino tribuno pl. quòd ſolus in leges eius iurare noluerat, pietate ſuâ, auctoritate ſenatus, conſenſu reip. reſtituit patrem. Nec triumphis, honoribúſque, quàm aut cauſsâ exſilij, aut exſilio, aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Herius Aſinius, Inſteius Cato, C. Pontidius, Teleſinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neq; ego, verecundiâ, domeſtici ſanguinis gloriæ quidquā, dum verum refero, ſubtraham. quippe multum Minatij Magij, ataui mei, Aſculanenſis, tribuendum eſt memoriæ: qui, nepos Decij Magij, Campanorū principis celeberrimi, & fideliſſimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, vt cum legione, quam ipſe in Hirpinis conſcripſerat, Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Coſamque occuparet. cuius de virtutibus cùm alij, tum maximè, dilucideq; Q. Hortenſius in Annalibus ſuis retulit. cuius pietati plenâ populus R. gratiam retulit; [27] ipſum viritim ciuitate donando, duos filios eius creando prætores, cùm ſeni adhuc crearentur. Tam varia, atque atrox fortuna Italici belli fuit, vt per biennium continuum duo Romani conſules, Rutilius, ac deinde Cato Porcius ab hoſtibus occiderentur, exercitus P. R multis in locis funderentur, vtque ad ſaga iretur, diuq; in eo habitu maneretur. Caput imperij ſui Corfinium legerant, quod appellarēt Italicum. Paullatim deinde recipiendo in ciuitatem, qui arma aut non ceperant, aut depoſuerant maturiùs, vires refectæ ſunt, Pompeio, Sulláque, & Mario fluentem, procumbentémque Remp. reſtituentibus. Finito ex maximâ parte, niſi quæ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello, (quo quidem Romani victis, afflictiſque ipſi exarmati, quàm integris vniuerſis ciuitatem dare maluerunt) conſulatum inierunt Q. Pompeius, & L. Cornelius Sulla, vir, qui neq; ad finem victoriæ ſatis laudari, neq; poſt victoriam abundè vituperari poteſt. hic, natus familiâ nobili, ſextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiæ eius claritudo intermiſſa eſſet, diu ita ſe geſſit, vt nullam petendi conſulatum cogitationem habere videretur. deinde poſt præturam illuſtratus bello Italico, & antè in Galliâ legatione ſub Mario, quâ eminentiſſimos duces hoſtium fuderat, ex ſucceſſu animum ſumpſit; petenſq; conſulatum, pęnè omnium ciuium ſuffragiis factus eſt ſed [28] eum honorem vndequinquageſimo ætatis ſuæ anno aſſecutus eſt. Per ea

In eo Imperatores Romani.

Imperatores Italici.

Magius atauus Vellej.

Clades belli Italici.

Paullatim id ponitur.

Corn. Sulla.

Mithridates rex. tempora Mithridates, Ponticus rex, vir, neque ſilendus, neque dicendus ſine curâ, bello acerrimus, virtute eximius,[29] aliquando fortunâ, ſemper animo maximus, cõſilijs dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, *Ciues Rom. necat.* occupatâ Aſiâ, necatiſq; in eâ omnibus ciuibus R. quos quidem eâdem die, atq; horâ, redditis ciuitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione prę-miorum interimi iuſſerat, (quo tempore neq; fortitudine aduerſus Mithridatem, neque fide in Romanos quiſquam Rhodijs par fuit. Horum fidem Mitylenæorum perfidia illuminauit. qui M' Aquilium, alióſque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in vnius Theophanis gratiam, poſtea à Pompeio reſtituta eſt) cùm terribilis Italiæ quoque *In eum Sulla miſſus.* videretur imminere, ſorte obuênit Sullæ Aſia prouincia. is, egreſſus vrbe, cùm circa Nolam moraretur; (quippe ea vrbs pertinaciſſimè arma retinebat, exercitúque Romano obſidebatur, velut pœniteret eius fidei, *P. Sulpicius turbat.* quam omnium ſanctiſſimam bello præſtiterat Punico) P. Sulpicius, tribunus pl. diſertus, acer, opibus, gratiâ, amicitiis, vigore ingenij, atque animi celeberrimus, cùm anteà, rectiſſimâ voluntate, apud populum maximam quæſiſſet dignitatem, quaſi pigeret eum virtutum ſuarum, & bene conſulta ei malè cederent, ſubitò prauus & præceps, C. Mario, poſt LXX. annum omnia imperia, & omnes prouincias concupiſcenti, addixit, legémque ad populum tulit, quâ Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliaſq; leges pernicioſas, & exitiabiles, neque tolerãdas liberæ ciuitati, tulit: quin etiam Q. Pompeij conſulis filium, eumdemq; Sullæ generum, per emiſſarios factionis *Sulla eum comprimit.* ſuæ interfecit. Tum Sulla, contracto exercitu, ad vrbem redijt, eamque armis occupauit, XII. auctores nouarum, peſſimarumque rerum, inter *Marium aliosq; eiicit.* quos Marium, cum filio, & P. Sulpicio, vrbe exturbauit, ac lege latâ, exſules fecit. Sulpicium etiam aſſecuti equites, in Laurentinis paludibus iugulauêre, caputque eius erectum, & oſtentatum, pro Roſtris, velut *Marius captus.* omen imminentis proſcriptionis, fuit. Marius poſt ſextum conſulatum, annoque LXX. nudus, ac limo obrutus, oculis tantummodo, ac naribus eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam ſe, fugiens conſectantes Sullæ equites, abdiderat, iniecto in collum loro, in carcerem Minturnenſium,[30] iuſſu II. viri, perductus eſt. ad quem interficiendum miſſus cum gladio ſeruus publicus, natione Germanus, qui fortè ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, vt agnouit Marium, magno eiulatu expromenti indignationem caſus tanti viri, abiecto gla-*Dimiſſus.* dio, profugit è carcere. Tum ciues, ab hoſte, miſereri paullo antè principis viri, docti, inſtructum eum viatico, collataque veſte, in nauem impoſuerunt. at ille, aſſecutus circa Ænariam filium, curſum in Africam *In Africâ latet.* direxit; inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginenſium, tolerauit; cùm[31] Marius, adſpiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri poſſent eſſe ſolatio. Hoc primùm anno, ſanguine cõſulis Ro-*Q. Pompeius interfectus.* mani, militis imbutæ manus ſunt: quippe Pompeius, collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeij proconſulis, ſeditione, ſed quam dux creauerat, interfectus eſt. Non erat Mario, Sulpicioq; Cinna temperatior. itaque, *Cor. Cinnæ turbamenta.* cùm ita ciuitas Italiæ data eſſet, vt in octo tribus contribuerẽtur noui ciues; ne potentia eorum, & multitudo, veterum ciuium dignitatem frangeret;

geret,pluſq; poſſent recepti in benficium,quàm auctores beneficij,Cin-
na, in omnibus tribubus eos ſe diſtributurum ,pollicitus eſt. quo nomi-
ne , ingentem totius Italiæ frequentiam in vrbem acciuerat. è quâ pul-
ſus, collegæ, optimatiumque viribus ,cùm in Campaniam tenderet, ex
auctoritate ſenatus, conſulatus ei abrogatus eſt,ſuffectuſq; in eius locum *Conſulatus ei adimitur.*
L.Cornelius Merula,flamen Dialis.Hæc iniuria homine , quàm exem-
plo,dignior fuit. Tum Cinna,corruptis primò centurionibus, ac tribu- *Exercitum*
nis, mox etiam, ſpe largitionis, militibus, ab eo exercitu , qui circa No- *corrumpit.*
lam erat,receptus eſt. is cùm vniuerſus in verba eius iuraſſet,retinens in-
ſignia conſulatus , patriæ bellum intulit , fretus ingenti numero nouo-
rum ciuium, è quorum delectu ccc. amplius cohortes conſcripſerat,ac
triginta legionū inſtar impleuerat. Opus erat partibus, auctoritate, gra-
tiâ,cuius augendæ,C. Marium,cum filio,de exſilio reuocauit,quiq; cum *Marium re-*
iis pulſi erant. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius, *uocat.*
Magni pater, (cuius prçclarâ operâ bello Marſico præcipuè circa Pice- *Cn.Pōpeius*
num agrum , vt præſcripſimus, vſa erat reſp.quiq; Aſculum ceperat,circa *pater.*
quam vrbem , cùm in multis aliis regionibus exercitus diſperſi forent,
v & LXX. ciuium Romanorum , amplius LX. Italicorum vnâ die confli-
xerant) fruſtratus ſpe continuandi conſulatus, ita ſe dubium, mediumq;
partibus præſtitit,vt omnia ex proprio vſu ageret,temporibuſq; inſidiari
videretur, & huc,atque illuc,vnde ſpes maior affuiſſet potentiæ,ſe,exer-
citumq; deflecteret;ſed,ad vltimum,magno,atrociq; prœlio,cum Cin- *Ambiguè cū*
nâ conflixit. Cuius commiſſi patratique '' ſub ipſis mœnibus, ſociiſque *Cinnâ pu-*
vrbis Romanę pugnantibus,ſpectātibuſque,quàm fuerit euentus exitia- *gnat.*
bilis,vix verbis exprimi poteſt.Poſt hoc,cùm vtrumq; exercitū,velut pa-
rum bello exhauſtum,laceraret peſtilentia,Cn,Pompeius deceſſit:cuius
interitus voluptas, amiſſorū aut gladio, aut morbo ciuium pænè damno
repenſata eſt : populúſq; Romanus, quam viuo iracundiam debuerat,in
corpus mortui cōtulit. Seu duę, ſeu tres Pompeiorum fuêre familiæ,pri-
mus eius nominis, ante annos ferè CLXVIII. Q. Pōpeius cum Cn.Serui-
lio conſul fuit. Cinna,& Marius,haud încruentis vtrimq; certaminibus
editis,vrbem occupauerūt:ſed prior ingreſſus Cinna,de recipiendo Ma- *Cinna vrbē intrat.*
rio,legē tulit. mox C.Marius,peſtifero ciuibus ſuis reditu , intrauit mœ-
nia.nihil illâ victoriâ fuiſſet crudelius , niſi mox Sullana eſſet ſecuta. ne- *Mox Ma-*
que licentiâ inmediocri ſæuitum, ſed excelſiſſimi quique eminentiſſi- *rius.*
mę ciuitatis viri variis ſuppliciorum generibus affecti.in iis conſul Octa- *Octauius*
uius,vir leniſſimi animi,iuſſu Cinnæ,interfectus eſt. Merula autem,qui *cæſus.*
ſe ſub aduentum Cinnæ conſulis abdicauerat , inciſis venis, ſuperfuſoq; *Et Merula.*
altaribus ſanguine,quos ſæpe pro ſalute reip.flamen Dialis precatus erat
deos,eos in exſecrationem Cinnæ,partiumque eius tum precatus,opti-
mè de rep. meritum ſpiritum reddidit. M. Antonius, princeps ciuitatis, *Et Antonius.*
atque eloquentiæ , gladiis militum , quos ipſos facundiâ ſuâ mora-
tus erat , iuſſu Marij, Cinnæque, confoſſus eſt. Q. Catulus, & aliarum *Et Catulus.*
virtutum , & belli Cimbrici gloriâ , quæ illi cum Mario communis fue-
rat,celeberrimus,cùm ad mortem cōquireretur, concluſit ſe '' loco, nu-
per calce, arenaq; perpolito, illatóq; igni, qui vim odoris excitaret,ſimul
exitiali hauſto ſpiritu , ſimul incluſo ſuo , mortem magis voto , quàm

arbitrio

arbitrio inimicorum, obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quiſquam inueniebatur, qui bona ciuis Romani aut donare auderet, aut petere ſuſtineret. Poſteà id quoque acceſſit, vt ſæuitiæ cauſſam auaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo conſtitueretur, & qui fuiſſet locuples, fieret nocens, ſui quiſque periculi merces foret; nec quidquam videretur turpe, quod eſſet quæſtuoſum. Secundum deinde conſulatum Cinna, & ſeptimum Marius, in priorum dedecus, iniit; cuius initio, morbo oppreſſus, deceſſit, vir in bello hoſtibus, in otio ciuibus infeſtiſſimus, quietiſq; impatientiſſimus. In huius locum ſuffectus Valerius Flaccus, turpiſſimæ legis auctor, quâ creditoribus quadrantem ſolui iuſſerat: cuius facti merita cum pœna intra biennium conſecuta eſt. Dominante in Italiâ Cinnâ, maior pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde pòſt in Aſiam perfugit. Sulla interim, cum Mithridatis præfectis, circa Athenas, Bœotiamq; & Macedoniam, ita dimicauit, vt & Athenas reciperet, & plurimo circa multiplices Piræei portus munitiones labore expleto, amplius CC. hoſtium interficeret, nec minus multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sullâ ſunt, imputat Athenienſibus, nimirū veri, vetuſtatiſq; ignarus eſt. adeò enim certa Athenienſium in Romanos fides fuit, vt ſemper & in omni re, quidquid ſincerâ fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent. Ceterùm tum oppreſſi Mithridatis armis homines miſerrimę conditionis, cùm ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia, corpora, neceſſitati ſeruientes, intra muros habebant. Transgreſſus deinde in Aſiam Sulla, parentem ante omnia, ſupplicemq;, Mithridatem inuênit, quem multatum pecuniâ ac parte nauium, Aſiâ, omnibuſque aliis prouinciis, quas armis occupauerat, decedere coëgit: captiuos recepit: in perfugas, noxioſque animaduertit: paternis, id eſt Ponticis, finibus contentū eſſe iuſſit. C. Flauius Fimbria, qui præfectus equitum ante aduentum Sullæ, Valerium Flaccum, conſularem virum, interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus, fortè Mithridatem pepulerat prœlio, ſub aduētu Sullæ ſe ipſe interemit. adoleſcens, quæ peſſimè auſus erat, fortiter exſecutus. Eodem anno P. Lænas tribunus pl. [14] Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, ſaxo Tarpeio deiecit, &, cùm collegæ eius, quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugiſſent, aquâ igniq; iis interdixit. Tum Sulla, compoſitis tranſmarinis rebus, cùm ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum veniſſent, & in iis quidam [15] magi ex notis corporis reſpondiſſent, cæleſtem eius vitam, & memoriam futurā; reuectus in Italiam, haud plura, quàm XXX. armatorum millia aduerſum CC. amplius hoſtium expoſuit Brundiſij. Vix quidquā in Sullæ operibus clarius duxerim, quàm quòd, cùm per triennium Cinnanæ, Marianęq; partes Italiam obſiderent, neq; illaturum ſe bellum iis diſſimulauit, nec, quod erat in manibus, omiſit; exiſtimauitque, antè frangendum hoſtem, quàm vlciſcēdum ciuem; repulſoq; externo metu, vbi, quod alienū eſſet, viciſſet, ſuperaret quod erat domeſticum. Ante aduentum L. Sullę Cinna, ſeditione ortâ, ab exercitu interemptus eſt, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm iracundiâ militum. de quo verè dici poteſt, auſum eum, quæ nemo auderet bonus,

Bona ablata. *C. Marij mors.* *Sulla res in Græciâ.* *Athenæ oppugnatæ.* *Pax cum Mithridate.* *C. Fimbria.* *P. Lænatis ſæuitia.* *Parthi ad Sullam.* *Is in Italiam.* *Cinnæ cædes.*

bonus, perfeciſſe, quæ à nullo, niſi fortiſſimo, perfici poſſent; & fuiſſe eum in conſultando temerarium, in exſequendo virum. Carbo, nullo ſuffecto collegâ, ſolus toto anno conſul fuit. Putares, Sullam veniſſe in Italiam, non belli vindicem, ſed pacis auctorem: tantâ cum quiete exercitum per Calabriam, Apuliamq́; cum ſingulari curâ frugum, agrorum, hominum, vrbium, perduxit in Campaniam; tentauitq́; iuſtis legibus, & æquis condicionibus bellum componere: ſed iis, quibus & peſſima, & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Creſcebat interim in dies Sullæ exercitus, cōfluentibus ad eum optimo quôque, & ſaniſſimo. Felici deinde circa Capuam euentu Scipionem Norbanumq́; conſules ſuperat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu ſuo deſertus, ac proditus, inuiolatus à Sullâ dimiſſus eſt. adeò enim Sulla diſſimilis fuit bellator, ac victor, vt, [36] dum vincit, iuſtiſſimo lenior, poſt victoriam audito fuerit crudelior. [37] nam & conſul, vt prædiximus, exarmatum Q. Sertorium. propinquanti mox bello facem, & multos alios, potitus eorum, dimiſit incolumes: credo, vt in eodem homine duplicis, ac diuerſiſſimi animi conſpiceretur exemplum. Poſt victoriam, quâ deſcendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, [38] gratus Dianæ, cuius numini regio illa ſacrata eſt, ſoluit; [39] aquas ſalubritate in medendiſq́; corporibus nobiles vt potiùs agros omnes adduxit deæ, huius gratæ religionis memoria, & inſcriptio, tēpli affixa poſti, hodieq́; teſtatur ærea tabula. Interea deinde conſules Carbo III. & C. Marius ſepties conſulis filius, annos natus XXVI. vir animi magis, quàm æui paterni, multa fortiterq́ue molitus, neq. vſquam inferior nomine cōſulis, apud Sacriportum pulſus à Sullâ acie, Prēneſte, quod antè naturâ munitum præſidiis firmauerat, ſe; exercitumq́ue contulit. [40] Ne quid vmquam malis publicis deeſſet, in quâ ciuitate ſemper virtutibus certatum erat, certabatur ſceleribus; optimuſq́ue ſibi videbatur, qui fuerat peſſimus. quippe, dum ad Sacriportum dimicatur, Damaſippus prætor Domitium Scæuolam etiam pontificem maximum, & diuini, humaniq́ue iuris auctorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium, cōſulis fratrem, & Antiſtium ædilicium, velut fauentes Sullæ partibus, in curiâ Hoſtiliâ trucidauit. Non perdat nobiliſſimi facti gloriam Calpurnia, Beſtiæ filia, vxor Antiſtij, quæ, iugulato, vt prędiximus, viro, gladio ſeipſam transfixit. quantum huius gloriæ famæq́ue acceſſit? [41] nunc virtute eminet, patriâ latet. At Pontius Teleſinus, dux Samnitium, [42] vir domi, belliq́ue fortiſſimus, penituſq́ue Romano nomini infeſtiſſimus, [43] contractis circiter XL. fortiſſimæ pertinaciſſimæq́ue in retinendis armis iuuentutis, Carbone, ac Mario cos. [44] abhinc annos XL. Kal. Nou. ita ad portam Collinam cum Sullâ dimicauit, vt ad ſummum diſcrimen & eum, & remp. perduceret: quæ non maius periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium caſtra conſpicata, quàm eo die, quo circumuolans ordines exercitus ſui Teleſinus, dictitâſq́; adeſſe Romanis vltimū diem, vociferabatur eruendam, delendàmq́ue vrbem; adiiciens, nunquam defuturos raptores Italicę libertatis lupos, niſi ſilua, in quam refugere ſolerent, eſſet exciſa. Poſt primam demū horam noctis & Romana acies reſpirauit, & hoſtium ceſſit. Teleſinus poſterâ die ſemianimis repertus eſt, victoris magis, quàm morientis,

Sulla moderatio. *Clementia.* *Dianæ donum.* *C. Marius filius.* *Damaſippi facinora.* *Magnanima Calpurnia.* *Pontius Teleſinus.* *Cum Rom. pugnat.* *Occiditur.*

morientis, vultum præferens: cuius abſciſſum caput ferri, geſtariq́ue circa Præneſte Sulla iuſſit. Tum demum, deſperatis rebus ſuis, C. Marius adoleſcens per cuniculos, qui, miro opere fabricati, in diuerſas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cùm foramine è terrâ emerſiſſet, à diſpoſitis in id ipſum interemptus eſt. Sunt, qui ſuâ manu; ſunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Teleſino, vnà obſeſſo, & erumpente, occubuiſſe prodiderint. vtcumque cecidit, hodieq́ue tantâ patris imagine nō obſcuratur eius memoria. de quo iuuene quid exiſtimauerit Sulla, in promptu eſt occiſo enim demum eo, Felicis nomen aſſumpſit: quod quidē vſurpaſſet iuſtiſſimè, ſi eundem & vincendi, & viuendi finem habuiſſet. Oppugnationi autem Prę neſtis ac Marij præfuerat Ofella Lucretius; qui, cùm antè Marianarum fuiſſet partium, prætor ad Sullam transfugerat. Felicitatē diei, quo Sampitium, Teleſiniq; pulſus eſt exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circenſium honorauit memoriâ, quibus ſine nomine Sullanæ victoriæ celebrātur. Paullo antè, quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, [45] magnificis prœliis partium eius viri hoſtium exercitum fuderant, duo Seruilij apud Cluſium, Metellus Pius apud Fauentiam, M. Lucullus circa Fidentiam. [46] Videbantur finita belli ciuilis mala, cùm Sullæ crudelitate aucta ſunt. [47] quippe, dictator creatus, (cuius honoris vſurpatio per annos CXX. intermiſſa. nam proximus poſt annum, quàm Hannibal Italiâ exceſſerat: vt appareat populum Romanum vſum dictatoris non tam deſideraſſe, quàm timuiſſe poteſtatem imperij, quo priores ad vindicandā maximis periculis remp. vſi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ vſus eſt. Primus ille, & vtinam vltimus, exemplum proſcriptionis inuēnit, vt, in quâ ciuitate petulantis conuicij [48] iudicium hiſtrioni exoleto redditur, in eâ iugulati ciuis reip. conſtitueretur auctoramentum; plurimumq́ue haberet, qui plurimos interemiſſet; neque occiſi hoſtis, quàm ciuis, vberius foret præmium; fieretq; quiſque merces mortis ſuæ. Nec tamen in eos, qui contrà arma tulerant, ſed in multos inſontes ſæuitum. adiectum etiam, vt bona proſcriptorum vænirent; excluſiq́ue paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum iure prohiberentur; ſimúlque, quod indigniſſimum eſt, ſenatorum filij & onera ordinis ſuſtinerent, & iura perderēt. Sub aduentum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, eius Pompeij filius, quem magnificentiſſimas res in conſulatu geſſiſſe bello Marſico prędiximus, XXIII. annos natus, ab hinc annos CXIII. priuatis vt opibus, ita conſiliis magna auſus, magnificeq; conata exſecutus, ad vindicandam, reſtituendámq; dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cuius viri magnitudo multorum voluminum inſtar exigit: ſed operis modus paucis eum narrari iubet. Fuit hic genitus matre Luciliâ, ſtirpis ſenatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, ſed [49] ex dignitate, conſtantiaq́ue in illam conueniens amplitudinem, fortunam quoque eius, ad vltimum vitæ comitata eſt diem: innocentiâ eximius, ſanctitate præcipuus, eloquentiâ medius; potentiæ, quę honoris cauſsâ ad eum deferretur, non vt ab eo occuparetur, cupidiſſimus; dux bello peritiſſimus; ciuis in togâ (niſi vbi vereretur, ne quem haberet parem) modeſtiſſimus; amicitiarum tenax, in offenſis exorabi-

Marij filij cædes.

Sulla Felix dictus.

Ofella Lucretius.

Sulla Dictator.

Proſcriptio quæ.

Cn. Pompeius.

Eius laudes.

exorabilis, [10] in reconciliandâ gratiâ fideliſſimus, in accipiendâ ſatisfactione facillimus, potentiâ ſuâ numquam, aut rarò ad impotētiam vſus, [11] pænè omnium votorum expers, niſi numeraretur inter maxima, in ciuitate liberâ dominâque gentium, indignari, cùm omnes ciues iure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conſpicere. Hic, à togâ virili aſſuetus commilitio prudentiſſimi ducis parentis ſui, bonum, & capax rectè diſcendi ingenium ſingulari rerum militarium prudentiâ excoluit, vt à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validiùs. Tum M. Perperna, prætorius, è proſcriptis, gentis clarioris, quàm animi, Sertorium inter cœnam Eroſcæ interemit, Romaniſq; certam victoriam, partibus ſuis excidium, ſibi turpiſſimam mortem peſſimo auctorauit facinore. Metellus, & Pompeius ex Hiſpaniis triumpharunt: ſed Pompeius, hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem, quàm conſulatum iniret, curru vrbem inuectus eſt. quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in ſummum faſtigium vectum, iniquo tuliſſe animo, C. Cæſaris, in altero conſulatu petendo, ſenatum populumq; R. rationem habere? adeò familiare eſt hominibus, omnia ſibi ignoſcere, nihil aliis remittere; & inuidiam rerũ non ad cauſſam, ſed ad voluntatẽ, perſonáſq; dirigere. Hoc conſulatu Pompeius tribuniciam poteſtatem reſtituit, cuius Sulla imaginem in iure reliquerat. Dum Sertorianum bellum in Hiſpaniâ geritur, LXIV. fugitiui e ludo gladiatorio Capuâ profugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ vrbe gladiis, primò Veſuuium montem petiêre, mox, creſcente in dies multitudine, grauibus variiſq; caſibus affecêre Italiam. quorum numerus in tantum adoleuit, vt, quâ vltimò dimicauêre acie, XL. hominum ſe Romano exercitui oppoſuerint. Huius patrati gloria penes [12] M. Craſſum fuit, mox Romanorum omnium principem. Conuerterat Cn. Pompeij perſona totum in ſe terrarũ orbem, & per omnia maiore vi habebatur: qui cùm conſul perquã laudabiliter iuraſſet, ſe in nullam prouinciam ex eo magiſtratu iturum, idq; ſeruaſſet, poſt biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, vt cùm belli more, non latrociniorum, orbem claſſibus, iam non furtiuis expeditionibus, piratæ terrerent, quaſdam etiam Italiæ vrbes diripuiſſent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; eſſetq; ei imperium æquũ in omnibus prouinciis cum proconſulibus, vſque ad quinquageſimum miliarium à mari. quo S. C. pænè totius terrarum orbis imperium vni viro deferebatur: ſed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonij pręturâ decretum erat. ſed [13] interdũ perſona, vt exemplo nocet, ita inuidiam auget, aut leuat. in Antonio homines æquo animo paſſi erant. rarò enim inuidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contrà, in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea ſuo arbitrio aut depoſituri, aut retenturi videntur, & modũ in voluntate habent. Diſſuadebant optimates: ſed conſilia impetu victa ſunt. Digna eſt memoriâ Q. Catuli cùm auctoritas, tum verecũdia: qui cùm, diſſuadens legem, in concione dixiſſet, eſſe quidem præclarum virum Cn. Pompeium, ſed nimium iam liberæ reip. neq; omnia in vno reponenda; adieciſſetque, Si quid huic acciderit, quem in eius locũ ſubſtituetis? ſuccla-mauit vniuerſa cõcio, Te, Q. Catule. Tum ille, victus cõſenſu omnium,

Sertorij cædes.

Tribunicia poteſtas reſtituta.

Spartacium bellum.

M. Craſſus confecit.

Piraticum bellum.

Pompeio id decretum.

Q. Catulus.

& tam

& tam honorifico ciuitatis teſtimonio, è concione diſceſſit. Hic homi-
nis verecundiam, populi iuſtitiam mirari libet: huius, quòd non vltrà
contendit; plebis, quod diſſuadentem, & aduerſarium voluntatis ſuæ,
Cottæ iudiciaria lex:
vero teſtimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta iudicandi mu-
nus, quod C. Gracchus, ereptum ſenatui, ad equites, Sulla ab illis ad ſe-
natum tranſtulerant, [14] æqualiter inter vtrumq; ordinem partitus eſt. &
Roſcij Theatralis.
Horoſcius lege ſuâ equitibus in theatro loca reſtituit. At Cn. Pompeius,
multis, & præclaris viris in id bellum aſſumptis, deſcriptoque in omnes
receſſus maris præſidio nauium, breui, inexſuperabili manu, terrarum
orbē liberauit, [15] prædoneſq; per multa prœlia multis locis victos, circa
Piratæ vincuntur.
Ciliciam claſſe aggreſſus, fudit ac fugauit. &, quo maturius bellum, tam
latè diffuſum, conficeret, reliquias eorū contractas, in vrbibus, remotoq;
In vrbibus locantur.
à mari loco, incertâ ſede conſtituit. [16] Sunt, qui hunc carpant. ſed, quam-
quam in auctore ſatis rationis eſt, tamen ratio quemlibet magnum au-
ctorem faceret. datâ enim facultate, ſine rapto viuendi, rapinis arcuit.
L. Luculli res.
Cùm eſſet in fine bellum Piraticum, & L. Lucullus, (qui, ante ſeptem
annos ex conſulatu ſortitus Aſiam, Mithridati oppoſitus erat, magnaſ-
que, ac memorabiles res ibi geſſerat, Mithridatem ſæpe multis locis fu-
derat, egregiâ Cyzicum liberarat victoriâ, Tigranem, regum maximū, in
Armeniâ vicerat, vltimámq; bello manum pænè magis noluerat impo-
nere, quàm nō potuerat, qui, alioqui per omnia laudabilis, [17] & bello pæ-
nè inuictus, pecuniæ expellebatur cupidine) idē bellum adhuc admini-
Manilij lex.
ſtraret, Manilius tribunus pl. ſemper vænalis, & alienæ miniſter potētiæ,
legem tulit, vt bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium adminiſtra-
retur. Accepta ea, magniſq; certatum inter imperatores iurgiis, [18] cùm
Iurgia Luculli & Pompey.
Pompeius Lucullo infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio intermina-
tam cupiditatē obiiceret imperij, [19] neuterque ab eo, quod arguebatur,
mentitus argui poſſet. nam [60] neq; Pompeius, vt primùm ad remp. ag-
greſſus eſt, quemquam animo parem tulit: & [61] in quibus rebus primus
eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat. neque eo viro quiſquam aut alia omnia
minus, aut gloriam magis cōcupiit. in appetēdis honoribus immodicus,
in gerēdis verecundiſſimus, [62] vt qui eos, vt libentiſſimè iniret, ita finiret
æquo animo; &, quod cupiſſet arbitrio ſuo ſumere, alieno deponeret. &
Luculli luxus.
Lucullus, ſummus alioqui vir, profuſæ huius in ædificiis, cōuictibuſque,
& apparatibus luxuriæ primus auctor fuit: quem ob iniectas moles mari,
& receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacete [63] Magnus
Pompeius Xerxem togatū vocare aſſueuerat. Per id tēpus à Q. Metello
Creta victa à Metello.
Creta inſula in populi R. poteſtatem redacta eſt, quæ, ducibus Panare, &
Laſthene. xxiv. millibus iuuenum coactis, velocitate pernicibus, armo-
rum laborumque patientiſſimis, ſagittarum vſu celeberrimis, per trien-
nium Romanos exercitus fatigauerat. Ne ab huius quidem vſurâ gloriæ
temperauit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur
vindicare. ſed & Luculli, & Metelli triumphum cùm ipſorū ſingularis
virtus, tum etiam inuidia Pompeij apud optimum quemque fecit fauo-
M. Cicero.
rabilem. Per hæc tempora *M. Cicero*, qui omnia incrementa ſua ſibi de-
buit, vir nouitatis nobiliſſimæ, &, vt vitâ clarus, ita ingenio maximus,
qui effecit, ne, quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur;
conſul,

conſul, Sergij Catilinę, Lentulique, & Cethegi, & aliorum vtriuſque ordinis virorum [64] coniurationem ſingulari virtute, conſtantiâ, vigiliâ, curaque eripuit. Catilina metu conſularis imperij vrbe pulſus eſt. Lentulus conſularis, & prætor iterum, Cethegusque, & alij, clari nominis viri, auctore ſenatu, iuſſu conſulis, in carcere necati ſunt. ille ſenatus dies, quo hæc acta ſunt, virtutem M. Catonis, iam multis in rebus conſpicuam, atque prænitentem, in altiſſimo luminauit. Hic, genitus proauo M. Catone, [65] principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti ſimillimus, & per omnia ingenio diis, quam hominibus, propior, qui numquam recte fecit, vt facere videretur, ſed quia aliter facere non poterat; cuiq; id ſolum viſum eſt rationem habere, quod haberet iuſtitiam, omnibus humanis vitiis immunis, ſemper fortunam in ſuâ poteſtate habuit. hic, tribunus pl. deſignatus, adhuc admodum adoleſcens, cum alij ſuaderent, vt per municipia Lentulus, coniuratique cuſtodirentur, pæne inter vltimos interrogatus ſententiam, tantâ vi animi atque ingenij, inuectus eſt in coniurationem, vt ardore oris orationem omnium, lenitatem ſuadentium ſocietate conſilij, ſuſpectam fecerit: ſic impendentia ex ruinis incendiisq; vrbis, & commutatione ſtatus publici pericula expoſuit, ita conſulis virtutem amplificauit, vt vniuerſus ſenatus in eius ſententiam tranſiret, animaduertendumque in eos quos prædiximus, cenſeret; maiorq; pars ordinis eius Catonem proſequerentur domum. At [66] Catilina non ſegnius nota obiit, quàm ſceleris conandi conſilia inierat: quippe, fortiſſimè dimicans, quem ſpiritum ſupplicio debuerat, [67] ſupplicio reddidit. Conſulatui Ciceronis nõ mediocre adiecit decus natus eo anno D. AVGVSTVS abhinc annos LXXXII. omnibus omnium gentium viris magnitudine ſua inducturus caliginem. Iam pæne ſuperuacaneum videri poteſt, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat diremptos gradibus ætatis floruiſſe hoc tempore Ciceronem, Hortẽſium, [68] ſaneque Craſſum, Catonem, Sulpicium, moxque Brutum, Calidium, Cœlium, Caluum, & proximum Ciceroni Cæſarem, eorumque velut alumnos Coruinum, ac Pollionem Aſinium, æmulumque Thucydidis Salluſtium, auctoreſq; carminum Varronem, ac Lucretium, neque vllo [69] in ſuſcepti operis ſui carmine minorẽ Catullum. Pæne ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio, inter quæ maximè noſtri æui eminent, [70] princeps carminum Virgilius, Rabiriuſque, [71] & conſecutus Salluſtium Liuius, Tibullúſque, & Naſo, perfectiſſimè in formâ operis ſui. nam viuorum vt magna admiratio, ita cenſura difficilis eſt. Dum hęc in vrbe, Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile aduerſus Mithridatem, qui poſt Luculli profectionem magnas noui exercitus vires reparauerat, bellum geſſit. At rex, fuſus fugatúſque & omnibus exſutus copiis, Armeniam [72] Tigranémq; ſocerum petit, regem eius temporis, niſi quia Luculli armis erat infractus, potentiſſimum. Simul itaque duos perſecutus Pompeius, intrauit Armeniam. prior filius Tigranis, ſed diſcors patri, peruenit ad Pompeium, mox ipſe ſupplex, & præſens ſe regnúmque ditioni eius permiſit, præfatus neminem alium, neque Romanum, neq; vllius gentis virum, futurum fuiſſe, cuius ſe ſocietati commiſſurus foret, quam Cn. Pompeium: proinde omnem ſibi vel aduerſam,

Catilinaria coniuratio.

M. Cato Vticenſis.

Catilina interritus.

Auguſti natalis annus.

Oratores Romani.

Poëtæ.

Mithridaticum bellum.

Tigranes rex.

ſam, vel ſecundam, cuius auctor ille eſſet, fortunam tolerabilem futu-
ram: non eſſe turpe, ab eo vinci, quem vincere eſſet nefas: neq; ei in-
honeſte aliquem ſummitti, quem fortuna ſuper omnes extuliſſet. Ser-
uatus regi honos imperij, ſed multato ingenti pecuniâ: [73] quæ omnis,
ſicuti Pompeio moris erat, redacta in quæſtoris poteſtatem, ac publicis
deſcripta litteris. Syria, aliæque, quas occupauerat, prouinciæ, ereptæ, &
aliç reſtitutæ populo Romano, aliç tum primum in eius poteſtatem red-
Syria prouincia facta. actæ, vt Syria, quæ tum primum facta eſt ſtipendiaria. Finis imperij regis
terminatus Armeniâ.

Prouinciarũ ſeries. Haud abſurdum videtur propoſiti operis regulæ, paucis percurrere,
[74] quæ cuiuſque ductu gens, ac natio redacta in formulam prouinciæ, ſti-
pendia pacta ſit, [75] notauimus faciliùs, vt quæ partibus ſimul vniuerſa
Sicilia. conſpici poſſint. Primus in *Siciliam* tranſiecit exercitum conſul Clau-
dius, & prouinciã eam, poſt annos fermè LII, captis Syracuſis, fecit Mar-
Africa. cellus Claudius. Primus *Africam* Regulus, nono fermè anno primi Pu-
nici belli: [76] ſed poſt CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, erutâ Carthagi-
Sardinia. ne, [77] abhinc annos CLXXXII. Africã in formulã redegit prouinciæ. *Sardi-
nia* inter primũ & ſecundum bellum Punicum, ductu T. Manlij cõſulis,
certum recepit imperij iugum. Immane bellicæ ciuitatis argumentum,
quod ſemel ſub regibus, iterum hoc T. Manlio conſule, tertiò Auguſto
principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus clauſus dedit. In *Hi-
Hiſpania. ſpanias* primi omnium duxêre exercitus Cn. & P. Scipiones, initio ſecũdi
belli Punici, abhinc annos CCL. inde variè poſſeſſa, & ſæpe amiſſa parti-
Macedonia. bus, vniuerſa, ductu Auguſti, facta ſtipendiaria eſt. *Macedoniam* Paullus,
Achaia. *Aetolia.* Mummius *Achaiam*, Fuluius Nobilior ſubegit *Aetoliam*: *Aſiam* L. Sci-
Aſia. pio, Africani frâter, eripuit Antiocho: ſed beneficio ſenatus, populiq; R.
[78] mox ab Attalis poſſeſſam regibus, M. Perperna, capto Ariſtonico, fecit
Cyprus. tributariam. [79] *Cypro* deuictâ, nullis aſſignanda gloria eſt. [80] quippe Sena-
tuſconſulto, miniſterio Catonis, regis morte, quam ille conſcientiâ acci-
Creta. uerat, facta prouincia eſt. *Creta*, Metelli ductu, longiſſimæ libertatis fine
Syria. multata. Et *Syria*, *Pontuſq.* Cn. Pompeij virtutis monumenta ſunt.
Pontus. *Gallia.* *Gallias* primùm Domitio Fabio nepote Paulli, qui Allobrogicus voca-
tus eſt, intratas cum exercitu, magnâ mox clade noſtrâ, ſæpe & affectaui-
mus, & amiſimus. ſed fulgentiſſimum C. Cæſaris opus in iis conſpicitur;
quippe, eius ductu, auſpiciiſque infractæ, [81] pæne idem, quod totus terra-
rum orbis, [82] ignauum conferunt ſtipendium. Ab eodem facta Numidi-
Cilicia. cus *Ciliciam* perdomuit, viſa viciſſet poſt bellum Antiochinum Vulſo
Gallogræcia. Manlius *Gallogræciam*. *Bithynia*, vt prædiximus, teſtamento Nicomedis
Bithynia. relicta hereditaria. D. Auguſtus, præter Hiſpanias, aliaſq. gentes, [83] qua-
Aegyptus. rum titulis forum eius prænitet, pæne idem, factâ *Aegypto* ſtipendiariâ,
quantum pater eius Galliâ, in ærarium reditus contulit. [84] At Ti. Cæſar,
quam certam Hiſpanis parendi confeſſionem extorſerat, parem Illyriis,
Ratia. Dalmatiſque extorſit. *Ratiam* autem, & *Vindelicos*, ac *Noricos*, *Panno-
Vindelici. niámque*, & Scordiſcos nouas imperio noſtro ſubiunxit prouincias. Vt
Noricum. *Pannonia.* has armis, ita auctoritate *Cappadociam* populo R. fecit ſtipendiariam. Sed
Cappadocia. reuertamur ad ordinem.

Secuta deinde Cn. Pompeij militia, gloriæ, laborisne maioris, in-
certum

certum eſt. Penetratæ cum victoriâ Media, Albania, Hiberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra, atque intima Ponti incolunt, Colchos, Heniochoſque, & Achæos. &, oppreſſus auſpiciis Pompeii, inſidiis filij Pharnacis, Mithridates, vltimus omnium iuris ſui regum, præter Parthicos. *Pompeij res in oriente.* *Mithridates victus & vitâ exutus.*

Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, ſuoque & ciuium voto maior, & per omnia fortunam hominis egreſſus, reuertit in Italiam,[85] cuius reditum fauorabilem opinio fecerat. quippe plerique, non ſine exercitu venturum in vrbem, affirmabant, & libertati publicæ ſtatuturũ arbitrio ſuo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior ciuilis tanti imperatoris reditus fuit. omni quippe Brundiſij dimiſſo exercitu, nihil, præter nomen imperatoris retinens, cum priuato comitatu, quem ſemper illi vacare moris fuit, in vrbem rediit; magnificentiſſimumq; de tot regibus per biduum egit triumphum;[86] longéque maiorem omni ante ſe inlatâ pecuniâ in ærarium, prçterquã à Paullo, ex manubiis intulit. abſente Cn. Põpeio, T. Ampius, & T. Labienus tribuni pl. legem tulerunt,[87] vt is ludis Circenſibus coronâ aureâ, & omni cultu triumphantium vteretur, ſcenicis autẽ prætextâ, coronáque aureâ. id ille non plus, quàm ſemel, (& hoc ſane nimium fuit) vſurpare ſuſtinuit. Huius viri faſtigium tantis auctibus fortuna extulit, vt primum ex Africâ, iterum ex Europâ, tertiò ex Aſiâ triumpharet: &, quot partes terrarum orbis ſunt, totidem faceret monumenta victoriæ ſuæ. Numquam eminentia inuidiâ carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ iniuriæ, & Metellus Creticus, non iniuſtè querens, (quippe, ornamentum triumphi eius, captiuos duces Pompeius ſubduxerat) & cũ iis pars optimatium refragabatur, ne aut promiſſa ciuitatibus à Pompeio, aut benemeritis præmia, ad arbitrium eius, perſoluerentur. Secutus deinde eſt conſulatus C. Cæſaris, qui ſcribenti manũ iniicit, &, quamlibet feſtinantem, in ſe morari cogit. hic,[88] nobiliſſimâ Iuliorum genitus familiâ, &, quod inter omnes antiquiſſimos conſtabat, ab Anchiſe, ac Venere deducens genus, formâ omnium ciuium excellentiſſimus, vigore animi acerrimus, munificentiæ effuſiſſimus,[89] animo ſuper humanam & naturam, & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientiâ periculorum, Magno illi Alexandro, ſed ſobrio neque iracundo, ſimillimus, qui denique ſemper & ſomno, & cibo in vitam, non in voluptatem, vteretur; cùm fuiſſet[90] C. Mario ſanguine coniunctiſſimus, atq; idem Cinnæ gener; cuius filiam vt repudiaret, nullo modo compelli potuit, cùm M. Piſo conſularis Anniam, quæ Cinnæ vxor fuerat, in Sullæ dimiſiſſet gratiam; habuiſſetque ferè XIIX. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus eſt, magis miniſtris Sullæ, adiutoribuſque partium, quàm ipſo, conquirentibus eum ad necem, mutatâ veſte, diſſimilémque fortunæ ſuæ indutus habitum, nocte vrbe elapſus eſt. Idem poſteà admodum iuuenis, cum à piratis captus eſſet, ita ſe per omne ſpatium, quo ab iis retentus eſt, apud eos geſſit, vt pariter iis terrori venerationique eſſet, neque vmquam aut nocte, aut die (cur enim, quod vel maximum eſt, ſi narrari verbis ſpecioſis non poteſt, omittatur?) aut excalcearetur, aut diſcingeretur, in hoc ſcilicet, ne, ſi quando aliquid ex ſolito variaret, ſu- *Triumphus Pompeij.* *Triplex de triplici orbe.* *C. Cæſar.* *Laudes eius.* *Res & vita eius ſummatim.* *A piratis capitur.*

ſpectus iis, qui oculis tantummodo eum cuſtodiebant, foret. Longum eſt narrare, quid, & quoties auſus ſit, quanto opere conata eius qui obtinebat Aſiam magiſtratus P.R.[91] motu ſuo deſtituerit. illud referatur, documentum tanti mox euaſuri viri.

Liberatur.

Quæ nox eam diem ſecuta eſt, quâ publicâ ciuitatium pecuniâ redemptus eſt, (ita tamen, vt cogeret, antè obſides à piratis ciuitatibus dari) contractâ claſſe, & priuatus & tumultuariâ, inuectus in eum locum, in quo ipſi prædones erant, partem claſſis fugauit, partem merſit, aliquot naues, multoſq; mortales cepit, lætuſque nocturnæ expeditionis triumpho, ad ſuos reuerſus eſt, mandatiſq; cuſtodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconſulē Iunium, ([92] cùm idem enim Aſiam eam quam obtinebat) petens, vt auctor fieret ſumendi de captiuis ſupplicij. quod cùm ille, ſe facturum negaſſet, [93] vendeturumq; captiuos dixiſſet, (quippe ſequebatur inuidia inertiam) incredibili celeritate reuectus ad mare, priùs, quàm de eâ re vlli procōſulis redderentur epiſtolæ, omnes, quos ceperat, ſuffixit cruci.

Captores ſuos capit.

Cruci affigit.

Pontifex factus.

Idem mox ad ſacerdotium ineundum ([94] quippe abſens pontifex factus erat, cùm in Cottæ conſularis locum pęnè puer à Mario Cinnáq; Flamen Dialis creatus, victoriâ Sullę, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amiſiſſet id ſacerdotium) feſtinans in Italiam, ne cōſpiceretur à prædonibus omnia tunc obtinentibus maria & meritò iam infeſtis ſibi, quattuor ſcalmorum nauem, vnà cum duobus amicis, decemq; ſeruis, ingreſſus, effuſiſſimum Hadriatici maris tranſiecit ſinum. Quo quidem in curſu conſpectis, vt putabat, piratarum nauibus, cùm exuiſſet veſtem, alligaſſetque pugionem ad femur, alterutri ſe fortunæ parans, mox intellexit, fruſtratum eſſe viſum ſuum, arborumq; ex longinquo ordinem antemnarum præbuiſſe imaginem.

Audacia eius.

Actiones ciuiles.

Reliqua eius acta in vrbe, nobiliſſimaq; Dolabellæ accuſatio, & maior ciuitatis in eâ fauor, quàm reis præſtari ſolet; contentioneſq; ciuiles, cum Q. Catulo, atque aliis eminentiſſimis viris, celeberrimæ, & ante præturam victus, maximi pontificatus petitione, Q. Catulus, omnium cōfeſſione ſenatus princeps; & reſtituta in ædilitate, aduerſante quidem nobilitate, monumenta C. Marij, ſimulq; reuocati ad ius dignitatis proſcriptorum liberi; & prætura, quæſturaque mirabili virtute, atque induſtriâ obita in Hiſpaniâ, cùm eſſet quæſtor ſub Vetere Antiſtio, auo huius Veteris, conſularis atq; pontificis, duorum conſularium, & ſacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana ſimplicitas intelligi poteſt; quo notiora ſunt, minùs egent ſtylo.

Societas triumuiralis.

[95] Hoc igitur coſ. inter eum, & Cn. Pompeium, & M. Craſſum inita potentiæ ſocietas, quæ vrbi orbique terrarum, nec minùs diuerſo quoque tempore, ipſis exitiabilis fuit. Hoc conſilium ſequendi Pompeius cauſſam habuerat, vt tandem acta in tranſmarinis prouinciis, quibus, vt prædiximus, multi obtrectabant, per Cæſarem confirmarentur conſulem: Cæſar autem, quòd animaduertebat ſe, cedendo Pompeij gloriæ, aucturum ſuam, &, inuidiâ communis potentiæ in illum relegata, confirmaturum vires ſuas: Craſſus, vt, quem principatum ſolus aſſequi non poterat, auctoritate Pompeij, viribus teneret Cæſaris. Affinitas etiam inter Cæſarem, Pompeiumque contracta nuptiis. quippe filiam C. Cæſaris Cn. Magnus duxit vxorem.

Cæſaris Iuliam Pompeius ducit.

In hoc

In hoc conſulatu Cæſar legem tulit, vt ager Campanus plebei diuideretur, ſuaſore legis Pompeio. ita circiter XX ciuium eò deducta, [96] & ius ab his reſtitutum poſt annos circiter CLII. quàm bello Punico ab Romanis *Capua* in formam præfecturæ redacta erat. *Lex agraria.*

Bibulus collega Cæſaris, cùm actiones eius magis vellet impedire, quàm poſſet, maiore parte anni domi ſe tenuit. quo facto dum augere vult inuidiam collegæ auxit potentiam. *Bibuli viti-tas.*

Tum Cæſari decretæ in quinquennium Galliæ.

Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, diſertus, audax, qui neque dicendi, neq; faciendi vllum, niſi quem vellet, noſſet modum, malorum propoſitorũ executor acerrimus, infamis etiam ſororis ſtupro, & actus inceſti reus, ob initum inter religioſiſſima P. R. ſacra adulterium; cùm graues inimicitias cum M. Cicerone exerceret, (quid enim inter tam diſſimiles amicum eſſe poterat?) & à patribus ad plebem tranſiret, legem in tribunatu tulit: Qui ciuem R. damnatum interemiſſet, ei aquâ & igni interdiceretur. Cuius verbis, etſi non nominabatur Cicero, tamen ſolus petebatur. ita vir optimè meritus de rep. conſeruatæ patriæ pretium calamitate exſilij tulit. Non caruerunt ſuſpicione oppreſſi Ciceronis Cæſar & Pompeius. Hoc ſibi contraxiſſe videbatur Cicero, quòd inter XX. viros diuidendo agro Campano eſſe noluiſſet. Idem [97] intra biennium, ſerâ Cn. Pompeij curâ, verùm & cupito interitu, votiſq; Italiæ, ac decretis ſenatus, virtute atque actione Annij Milonis, tribuni pl. dignitati patriæq; reſtitutus eſt. Neque, poſt Numidici exſilium, aut reditum, quiſquam aut expulſus inuidioſius, aut receptus eſt lætiùs. Cuius domus, quàm infeſtè à Clodio diſiecta erat, tam ſpecioſè à ſenatu reſtituta eſt. *P. Clodius. Ciceronem pellit. Eius reditus.*

Idem P. Clodius in ſenatu, ſub honorificentiſſimo miniſterij titulo, M. Catonem à rep. relegauit. quippe [98] legẽ tulit, vt is quæſtor cum iure prætorio, adiecto etiam quæſtore, mitteretur in inſulam Cyprum, ad ſpoliandum regno Ptolomæum, omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum. ſed ille, ſub aduentum Catonis, vitæ ſuæ vim intulit: vnde pecuniam longè ſperatâ maiorem Cato Romam retulit: [99] cuius integritatem laudari, nefas eſt: inſolentia pænè argui poteſt, quòd, vnà cum conſulibus ac ſenatu effuſâ ciuitate, obuiam cùm per Tiberim ſubiret nauibus, non antè is egreſſus eſt, quàm ad eum locum peruenit, vbi erat exponenda pecunia. *Cato in Cyprum.*

Cum deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Cæſar in Galliâ ageret; nec contentus plurimis, ac feliciſſimis victoriis, innumerabilibuſque cæſis, & captis hoſtium millibus, etiam in Britanniam tranſieciſſet exercitum, alterum pænè imperio noſtro, ac ſuo quærens orbem: [100] inuictum par conſulum Cn. Pompeius, & M. Craſſus, alterum inière conſulatum, qui neque petitus honeſtè ab his, neque probabiliter geſtus eſt. *Cæſar in Galliâ, Et Britanniâ.*

Cæſari, lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogatæ in idem ſpatium temporis prouinciæ: Craſſo, bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. qui vir, cetera ſanctiſſimus, immuniſque voluptatibus, neque in pecunia, neque in gloriâ concupiſcendâ aut modum norat, aut capiebat terminum. hunc proficiſcentem in Syriam diris cum *Craſſus in Parthos it.*

E 3 omini-

ominibus, tribuni pl. fruſtrà retinere conati. quorum exſecrationes ſi in ipſum tãtummodo valuiſſent, [101] vtile imperatoris damnum ſaluo exercitu fuiſſet reip. Tranſgreſſum Euphratem Craſſum, petentémq. Seleuciam, circumfuſis immanibus copiis equitum, rex Orodes vnà cum parte maiore Romani exercitus interemit. reliquias legionum C. Caſſius, atrociſſimi mox auctor facinoris, tum quæſtor, conſeruauit, Syriamque adeo in P. R. poteſtate retinuit, vt tranſgreſſos in eam Parthos, felici rerum euentu, fugaret, ac funderet.

Cædit cum ſuis.
C. Caſſius.

Per hæc, inſequentiaq́;, & quæ prędiximus, tempora, [102] amplius cccc. hoſtium à C. Cæſare cæſa ſunt, plura capta. [103] pugnatum ſæpe directâ acie, ſæpe in agminibus, ſæpe eruptionibus. bis penetrata Britannia. nouem denique æſtatibus, vix vllâ non iuſtiſſimus triumphus emeritus. Circa Aleſiam verò tantæ res geſtæ, quantas audere, vix hominis, perficere, pæne nullius, niſi dei, fuerit.

Cæſaris res in Gallia.

[104] Septimo fermè anno Cæſar morabatur in Galliis, [105] cùm medium iam ex inuidiâ Pompeij male cohærentis inter Cn. Pompeium, & C. Cæſarem concordiæ pignus, Iulia, vxor Magni, deceſſit; atque omnia inter deſtinatos tanto diſcrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque paruus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue ſpatium obiit. Tum, in gladios, cædeſque ciuium furente ambitu, cuius neque finis reperiebatur, nec modus, tertius conſulatus ſoli Cn. Pompeio, etiam aduerſantium anteà dignitati eius iudicio, delatus eſt. cuius ille honoris gloriâ, veluti reconciliatis ſibi optimatibus, maximè à C. Cæſare alienatus eſt. ſed eius conſulatus omnem vim [106] in coërcitionem ambitus exercuit.

Iulia obit.
Pompeius tertium conſul.

Quo tempore P. Clodius, à Milone, candidato conſulatus, exemplo inutili, facto ſalutari reip. circa Bouillas, contractâ ex occurſu rixâ, iugulatus eſt. Milonẽ reum non magis inuidia facti, quàm Pompeij damnauit voluntas. quem quidem M. Cato palàm latâ abſoluit ſentẽtiâ. quam ſi maturiùs tuliſſet, non defuiſſent, qui ſequerentur exemplum; probarentque eum ciuem occiſum, quo nemo pernicioſior reip. neque bonis inimicior vixerat.

Clodij cædes.

Intra breue deinde ſpatium belli ciuilis exarſerunt initia, cùm iuſtiſſimus quiſque & à Cæſare, & à Pompeio vellet dimitti exercitus. quippe Pompeius in ſecundo conſulatu Hiſpanias ſibi decerni voluerat, eaſque per triennium abſens ipſe, ac præſidens vrbi, per Afranium, & Petreium, conſularem, ac prætorium, legatos ſuos adminiſtrabat; & iis, qui a Cæſare dimittendos exercitus contendebant, aſſentabatur, iis, qui ab ipſo, aduerſabatur. qui ſi ante biennium, quàm ad arma itum eſt, perfectis muneribus theatri, & aliorum operum, quæ ei circumdedit, grauiſſimâ tentatus valetudine, deceſſiſſet in Campaniâ, (quo quidem tempore vniuerſa Italia vota pro ſalute eius, primo omnium ciuium, ſuſcepit) defuiſſet fortunæ deſtruendi eius locus, &, quam apud ſuperos habuerat magnitudinem, inlibatam detuliſſet ad inferos.

Semina ciuilis belli.
Pompeij morbus.

Bello autem ciuili, & tot, quæ deinde per continuos xx. annos conſecuta ſunt, malis, non alius maiorem, flagrantioremque, quàm C. Curio, tribunus pl. ſubiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, ſuæ alienæq́, & fortunę, & pudicitię prodigus, homo ingenioſiſſime nequam, & facũdus

C. Curio tribunus.

malo

malo publico.[107] cuius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes vllæ, neq; cupiditates ſufficere poſſent. hic primo pro Pompeij partibus, id eſt, vt tunc habebatur, pro rep. mox, ſimulatione, cõtra Pompeium & Cæſarem, ſed animo pro Cæſare ſtetit. id gratis,[108] an accepto centies H-S fecerit, vt accepimus, in medio relinquemus. ad vltimum, ſaluberrimas, & coaleſcentis condiciones pacis, quas & Cæſar iuſtiſſimo animo poſtulabat, & Pompeius æquo recipiebat, diſcuſſit, ac rupit, vnicè cauente Cicerone concordiæ publicæ. Harum, præteritarumq; rerum ordo cùm iuſtis aliorum voluminibus promitur, tum, vti ſpero, noſtris explicabitur. *Corruptus à Cæſare.*

Nunc propoſito operi ſua forma reddatur, ſi prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortenſio; qui cùm ſine inuidiâ in rep. floruiſſent, eminuiſſentq; ſine periculo,[109] quietâ, aut certè non præcipitatâ, fatali ante initium bellorũ ciuilium morte functi ſunt. *Catuli, Lucullorum, Metelli, Hortenſij mors.*

Lentulo, & Marcello cos. poſt vrbem conditam annis DCCIII.[110] & anno LXXXIIX, quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires, Bellum ciuile exarſit. Alterius ducis cauſſa melior videbatur, alterius erat firmior. Hìc omnia ſpecioſa, illìc valentia. Pompeium ſenatus auctoritas, Cæſarem militum armauit fiducia.[111] conſules, ſenatuſque cauſſæ, non Pompeio, ſummam imperij detulerunt. Nihil relictum à Cæſare, quod, ſeruandæ pacis cauſsâ, tentari poſſet. nihil receptum à Pompeianis; cùm alter conſul iuſto eſſet ferocior, Lentulus verò ſaluâ rep. ſaluus eſſe non poſſet; M. autem Cato moriendum antè, quàm vllam cõdicionem ciuis accipiendam reip. contenderet. vir antiquus & grauis, Pompeij partes laudaret magis, prudens ſequeretur Cæſaris, & illa glorioſa, hæc terribiliora duceret. Vt deinde, ſpretis omnibus, quæ Cæſar poſtulauerat, tantummodò contentus cum vnâ legione titulum retinere prouinciæ, priuatus in vrbem veniret, & ſe in petitione conſulatus ſuffragiis P. R. committere decreuerat: ratus bellandum Cæſar, cum exercitu Rubiconem tranſiit. Cn. Pompeius, conſuleſque, & maior pars ſenatus, relictâ vrbe, ac deinde Italiâ, trãſmiſère Dyrrhachium. At Cæſar Domitio,[112] legionibuſque Corfinij, quæ vnà cum eo fuerant, potitus, duce aliiſque, qui voluerant abire ad Pompeium, ſine dilatione dimiſſis, perſecutus Brundiſium, ita vt appareret, malle integris rebus, & condicionibus finire bellum, quàm opprimere fugientes, cùm tranſgreſſos reperiſſet conſules, in vrbem reuertit: redditaque ratione conſiliorum ſuorum in ſenatu & in concione, ac miſerrimæ neceſſitudinis, cùm alienis armis ad arma compulſus eſſet, Hiſpanias petere decreuit. Feſtinationem itineris eius aliquandiu morata Maſſilia eſt; fide melior, quàm conſilio prudentior, intempeſtiue principalium armorum arbitria captans, quibus ij ſe debent interponere, qui non pârentem coërcere poſſunt. Exercitus deinde, qui ſub Afranio conſulari, ac Petreio prætorio fuerat, ipſius aduentu vigore, ac fulgore occupatus, ſe Cæſari tradidit. vterque legatorum, & quiſquis cuiuſque ordinis ſequi eos voluerat, remiſſi ad Pompeium. Proximo anno, cùm Dyrrhachium, ac vicina ei vrbi regio, caſtris Pompeij teneretur, (qui, accitis ex omnibus tranſmarinis prouinciis legionibus, equitum ac peditum auxiliis, regumq; & tetrarcharum, ſimulque dynaſtarum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præſidiis claſſium, vt rebatur, *Ciuile bellum.* *Pompeij fuga.* *Maſſilia.* *Hiſpania recepta.* *Pompeius ad Dyrrhachiũ.*

ſæpſerat,

ſępſerat, quo minus Cęſar legiones poſſet tranſmittere) ſuâ & celeritate, & fortunâ C. Cæſar vſus, nihil in mora habuit, quo minus &, cùm vellet, ipſe, exercituſque claſſibus perueniret, & primo pęne caſtris Pompeij ſua iungeret, mox etiam obſidione munimẽtiſq; eum complecteretur. Sed inopia obſidentibus, quam obſeſſis, erat grauior.[113] Tum Balbus Cornelius, excedente humanā fidem temeritate, ingreſſus caſtra hoſtium, ſæpiuſq; cum Lentulo collocutus conſule, dubitante quanti ſe venderet, [114] illis incremẽtis fecit viam, quibus non Hiſpaniæ ſuę natus, ſed Hiſpanus in triumphum, & põtificatum aſſurgeret, fieretq; ex priuato conſularis. Variatum deinde prœliis ſed vno longe magis Pompeianis proſpero, quo grauiter impulſi ſunt Cæſaris milites. Tum Cæſar cum exercitu fatalem victoriæ ſuæ Theſſaliam petiit. Pompeius, longè diuerſa aliis ſuadentibus, (quorum pleriq; hortabantur, vt in Italiam tranſmitteret: neque hercules quidquam partibus illis ſalubrius fuit: alij, vt bellum traheret, quod dignationi partem in die ipſi magis proſperum fieret) vſus impetu ſuo, hoſtem ſecutus eſt. Aciem Pharſalicam, & illum cruentiſſimum Romano nomini diem, tantumque vtriuſque exercitus profuſum ſanguinis, & colliſa inter ſe duo reip. capita, effuſumq; alterum Romani imperij lumen, tot taleſque Pompeianarum partium cæſos viros, non recipit enarranda hic ſcripturæ modus. Illud notandum eſt: vt primum C. Cæſar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius,[115] neque antiquius quidquam habuit, quàm in omnes partes (vt militari & verbo, & cõſuetudine vtar) dimitteret. Prò dij immortales, quod huius voluntatis erga Brutum ſuæ poſteà vir tam mitis pretium tulit! Nihil illâ victoriâ mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem, niſi acie conſumptum, ciuẽ patria deſiderauit: ſed munus miſericordiæ corrupit pertinacia, cùm libentiùs vitam victor iam daret, quàm victi acciperent. Põpeius, profugiens cum duobus Lentulis conſularibus, Sextoq; filio, & Fauonio prętorio, quos victores darent comites ei fortuna aggregauerat, aliis vt Parthos, aliis vt Africam peteret, (in quâ fideliſſimum partium ſuarum haberet regem Iubam) ſuadentibus, Ægyptum petere propoſuit, memor beneficiorum, quæ in patrem eius Ptolomæi, qui tum puero, quàm iuueni, propior regnabat, Alexandriæ contulerat. Sed quis in aduerſis beneficiorum ſeruat memoriam? aut quis illam calamitoſis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Miſſi itaq; ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is iam à Mitylenis Corneliam vxorẽ receptam in nauẽ, fugæ comitem habere cœperat) cõſilio Theodoti, & Achillæ exciperent, hortarenturque, vt ex onerariâ in eam nauem, quę obuiam proceſſerat tranſcenderet. quod cùm feciſſet, princeps Romani nominis, imperio, arbitrioque Ægyptij mancipij, C. Cæſare, P. Seruilio coſ. iugulatus eſt. Hic, poſt tres conſulatus, & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, ſanctiſſimi, ac præſtantiſſimi viri, in id euecti, ſuper quod adſcendi nõ poteſt, duodeſexageſimum annum agentis, pridie natalem ipſius, vitæ fuit exitus: in tantum in illo viro à ſe diſcordante fortunâ, vt, cui modò ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam. Quid aliud, quàm nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti, & pæne noſtri ſæculi, viri fefellit quinquennium? cùm à

Lentulus coſ. emptus.

Cæſar initio victus.

& ex vincit.

Clementia eius.

Pompeij fuga.

Pompeij cædes.

Finis ætas.

C. Aulio

C. Atilio, & Q. Seruilio conſulibus [116] tam facilis eſſet annorum dige-
ſtio. quod adieci, non vt arguerē, ſed ne arguerer. Non fuit tamen maior *Ægyptij pu-*
in Cæſarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorum is au- *niti.*
ctoritate regebatur, fides. quippe cùm veniētem eum tentaſſent inſidiis,
ac deinde bello laceſſere auderent, [117] vtrique ſummo imperatorum, al-
teri ſuperſtiti meritas pœnas luêre ſuppliciis. [118] Nuſquā erat Pompeius
corpore, adhuc vbique Iubæ nomine: quippe ingens partium eius fauor
bellum excitauerat Africum. quod ciebat rex Iuba, & Scipio, vir cōſu- *Bellum Afri-*
laris, [119] ante biennium, quàm exſtingueretur Pompeius, lectus ab eo *cum.*
ſocer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itine-
rum locorumque inopiâ, perductis ad eos legionibus: qui vir, cùm ſum-
mum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parêre maluit.
Admonet promiſſæ breuitatis fides quāto omnia trāſcurſu dicenda ſint.

Sequens fortunam ſuam Cæſar, peruectus in Africam, quam occiſo
Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, *Iuba vinci-*
[120] ibi primò variâ fortunam expugnauit viâ, inclinatæq; hoſtium copiæ. *tur.*
Nec diſſimilis ibi aduerſus victos, quàm in priores, clementia Cæſaris
fuit. Victorem Africani belli C. Cæſarem grauius excepit Hiſpanienſe, *Hiſpanicum*
(nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ eius adſtruxit) quod *bellum.*
Cn. Pompeius, Magni filius, adoleſcens, impetus ad bella maximi, in- *Cn. Pompeius*
gens ac terribile conflauerat, vndique ad eum adhuc paterni nominis *Filius.*
magnitudinem ſequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluenti-
bus. Sua Cæſarem in Hiſpaniam comitata fortuna eſt. ſed nullum vm- *Cæſar ægrè*
quam atrocius periculoſiuſq; ab eo initum prœlium, adeò vt plus quàm *vincit.*
dubio Marte, deſcenderet equo, conſiſtenſq; ante recedentem ſuorum
aciem, increpitâ priùs fortunâ quòd ſe in eum ſeruaſſet exitum, denun-
ciaret militibus, veſtigio ſe non receſſurum: proinde viderent, quem, &
quo loco imperatorem deſerturi forent. verecūdiâ magis, quàm virtute,
acies reſtitutæ, C. A. duce, quàm à milite, fortiùs. Cn. Pompeius, grauis *Cn. Pompeij*
vulnere inuentus, inter ſolitudines auias interemptus eſt. Labienum, *cædes.*
Varumque acies abſtulit. Cęſar, omnium victor, regreſſus in vrbē, (quod
humanam excedat fidem,) omnibus, qui contra ſe arma tulerant, igno-
uit, magnificentiſſimiſque gladiatorij muneris, naumachiæ, & equitum
peditúmque, ſimul elephantorum certaminis ſpectaculis, epulique per
multos dies dati celebratione, repleuit eam. Quinque egit triumphos. *Cæſaris*
Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini teſtudine, *triumphi.*
Africi ebore, Hiſpanienſis argento raſili conſtitit. [121] Pecunia, ex manu-
biis lata, paullò ampliùs ſexies millies H-S. Neque illi tanto viro, & tam
clementer omnibus victoriis ſuis vſo, plus quinque menſium principa-
lis quies contigit: quippe cùm menſe Octobri in vrbem reuertiſſet, idi-
bus Martiis, cōiurationis auctoribus Bruto & Caſſio, quorum alterum, *Conſpiratio*
promittendo conſulatum non obligauerat, contrà, differendo Caſſium *in eum:*
offenderat; [122] adiectis etiam conſiliariis cædis familiariſſimis omnium,
& fortunâ partiū eius in ſummū euectis faſtigium, D. Bruto, & C. Tre- *Et cædes.*
bonio, aliiſque clari nominis viris, interemptus eſt. cui magnam inui-
diam cōciliârat M. Antonius, omnibus audendis paratiſſimus, cōſulatus
collega, imponēdo capiti eius Lupercalibus ſedentis pro Roſtris inſigne

F regium,

regium, quod ab eo ita repulſum erat, vt nō offenſus videretur. Laudandum experientiâ conſilium eſt Panſæ atque Hirtij, qui ſemper prædixerant Cæſari, vt principatū, armis quæſitum, armis teneret. ille, dictitans, mori ſe, quàm timeri malle, dum clementiam, quam præſtiterat, exſpectat, incautus ab ingratis occupatus eſt, cùm quidem plurima præſagia atque indicia dij immortales futuri obtuliſſent periculi. nam & haruſpices præmonuerant, vt diligentiſſime iduum Martiarum caueret diem; & vxor Calpurnia, territa nocturno viſu, vt eâ die domi ſubſiſteret, orabat; & libelli, coniurationem nunciantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profectò ineluctabilis fatorum vis, [125] cuius cùm fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit. Quo anno id patrauêre facinus Brutus, & C. Caſſius, prætores erant, D. Brutus conſul deſignatus. Hi vnà cum coniurationis globo, ſtipati gladiatorū D. Bruti manu, Capitolium occupauêre, cùm cōſul Antonius, (quem cùm ſimul interimēdum cenſuiſſet Caſſius, teſtamentúmque Cæſaris abolendum, Brutus repugnauerat; dictitans, nihil amplius ciuibus præter tyranni, ita enim appellari Cæſarem facto eius expediebat, petendum eſſe ſanguinem) cōnuocato ſenatu, cùm iam Dolabella, quē ſubſtituturus ſibi Cæſar deſignauerat conſulem, faſces atq; inſignia corripuiſſet conſularia, velut pacis auctor, liberos ſuos obſides in Capitolium miſit, fidémq; deſcendendi tutò interfectoribus Cæſaris dedit: & illud decreti Athenienſium celeberrimi exemplum, relatum à Cicerone, obliuionis præteritarum rerum; decreto patrum comprobatum eſt. Cæſaris deinde teſtamentum apertum eſt, quo C. Octauium, nepotē ſororis ſuæ Iuliæ, adoptabat; de cuius origine, etiam ſi præuenis & pauca dicenda ſunt. Fuit C. Octauius, vt non patriciâ, ita admodùm ſpecioſâ equeſtri genitus familiâ, grauis, ſanctus, innocens, diues. Hic prætor inter nobiliſſimos viros creatus, primo loco, cùm ei dignatio Iuliâ genitam Atiam conciliaſſet vxorem, ex eo honore ſortitus Macedoniam, appellatuſq; in eâ imperator, decedens ad petitionem conſulatus obiit, prætextato relicto filio, quem C. Cæſar, maior eius auunculus, educatū apud Philippum vitricum, dilexit vt ſuum, natumq; annos XIIX. [124] Hiſpanienſis militiæ aſſecutum ſe poſteà comitem habuit, nunquā aut alio vſum hoſpitio, quàm ſuo, aut alio vectum vehiculo: pontificatuſq; ſacerdotio puerum honorauit. Et pacatis bellis ciuilibus, ad erudiendum liberalibus diſciplinis ſingularis indolem iuuenis, Apolloniam eum in ſtudia miſerat, mox belli Getici, ac deinde Parthici habiturus commilitonem. Cui vt eſt nunciatum de cęde auunculi, cùm protinus ex vicinis legionibus centuriones ſuam, ſuorumque militum operá ei pollicerentur; neque eam ſpernendam Saluidienus, & Agrippa dicerent; ille feſtinans peruenire in vrbem, omnem ordinationem & necis & teſtamenti Brundiſij comperit. Cui aduentanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia: &, cùm intraret vrbem, Solis orbis ſuper caput eius, curuatus æqualiter, rotundatuſq;, in colorē arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conſpectus eſt. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri nomen inuidioſæ fortunæ Cæſaris: ſed aſſerebant ſalutaria reip. terrarumq; orbis fata conditorem, conſeruatoremque Romani nominis. Spreuit itaque cæleſtis animus humana

Coniurati Capitolium occupant.

Amneſtia decreta.

C. Octauius.

Romam venit.

Omen imperij.

humana conſilia; & cum periculo potiùs ſumma, quàm tutò humilia, propoſuit ſequi, maluitq; auunculo, & Cæſari de ſe, quàm vitrico, credere; dictitãs, nefas eſſe, quo nomine Cæſari dignus eſſet viſus, ſemetipſum videri indignum. Hunc protinus Antonius conſul ſuperbè excipit; (neque is erat contemptus, ſed metus) vixq; admiſſo in Pompeianos hortos, loquendi ſecum tempus dedit; mox etiam, velut inſidiis eius petitus, ſceleſtè inſimulare cœpit: in quo turpiter deprehenſa eius vanitas eſt. *Antonius Octauio iniquus.* Apertè deinde Antonij ac Dolabellæ conſulum ad nefandam dominationem erupit furor. [125] H-S. ſepties millies, depoſitum à C. Cæſare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiuſdem, [126] inſertis falſis, ciuitatibusque corruptis, commentariis. *Eius rapinæ.* Atque omnia pretio temperata, vẽdente remp. conſule. Idem, prouinciam D. Bruto deſignato conſuli decretam, Galliam occupare ſtatuit. Dolabella tranſmarinas decreuit ſibi: interque naturaliter diſſimillimos ac diuerſa volentes creſcebat odium. eoq; C. Cæſar iuuenis quotidianis Antonij petebatur inſidiis. Torpebat oppreſſa dominatione Antonij ciuitas. indignatio, & dolor omnibus, vis ad reſiſtẽdum nulli aderat, cùm C. Cæſar, xix. annũ ingreſſus, mira auſus, ac ſumma conſecutus; priuato conſilio, maiorem ſenatu pro rep. animum habuit. *Octauianus copias parat.* primumq; à Calatiâ, mox à Caſilino veteranos exciuit paternos. Quorum exemplum ſecuti alij, breui in formam iuſti coiêre exercitus. mox, cùm Antonius occurriſſet exercitui, quem ex trãſmarinis prouinciis Brũdiſium venire iuſſerat, legio Martia, & Quarta, cognitâ & ſenatus voluntate, & tanti iuuenis indole, ſublatis ſignis, ad Cæſarem ſe contulerunt. Eum ſenatus, honoratum equeſtri ſtatuâ, quæ hodieq; in Roſtris poſita ætatem eius ſcripturâ indicat, (qui honor non alij per ccc. annos, quàm L. Sullæ, & Cn. Pompeio, & C. Cæſari contigerat) proprætorem vnà cum conſulibus deſignatis, Hirtio & Panſâ, bellum cum Antonio gerere iuſſit. Ab eo, annum agente viceſimum, fortiſſimè circa Mutinam adminiſtratum eſt, & D. Brutus obſidione liberatus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deſerere Italiam: conſulum autem alter in acie, alter poſt paucos dies ex vulnere mortem obiit. *Vincit Antonium.* Omnia antè, quàm fugaretur Antonius, honorificè à ſenatu in Cæſarem, exercitúmq; eius decreta ſunt, maximè auctore Cicerone: ſed, vt receſſit metus, erupit voluntas, protinuſque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto, Caſſióque prouinciæ, quas iam ipſi ſine vllo S. C. occupauerant, decretæ. laudati, quicumque his ſe exercitus tradidiſſent. omnia tranſmarina imperia eorum commiſſa arbitrio. quippe M. Brutus, & C. Caſſius, nunc metuentes arma Antonij, nunc, ad augendam eius inuidiam, ſimulantes ſe metuere, teſtati edictis, libenter ſe vel in perpetuo exſilio victuros, dum reſp. conſtaret cõcordiâ, nec vllam belli ciuilis præbituros materiam, plurimum ſibi honoris eſſe in conſcientiâ facti ſui, profecti vrbe atq; Italiâ, *Brutus & Caſſius Italiâ cedunt.* intento ac pari animo, ſine auctoritate publicâ, prouincias, exercituſq; occupauerãt; &, vbicumq; ipſi eſſent, prætexentes eſſe remp. *Prouincias occupant.* pecunias etiam, quæ ex tranſmarinis prouinciis Romam ab quæſtoribus deportabantur, à volentibus acceperant. quæ omnia ſenatus decretis comprehenſa, & comprobata ſunt. [127] Et D Bruto, quòd alieno beneficio viueret, decretus triumphus. *Cauſſa offenſi Octauiani.* Panſæ, atque Hirtij corpora publicâ ſe-

pulturâ honorata. Cæſaris adeò nulla habita mentio, vt legati, qui ad exercitũ eius miſſi erant, iuberentur, ſummoto eo, milites alloqui. Nõ fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat ſenatus. nam, cùm eam iniuriam diſſimulando Cæſar ferret, negauêre milites, ſine imperatore ſuo vlla ſe auditurос mãdata. Hoc eſt illud tempus, quo Cicero, inſito amore Pompeianarum partium, Cæſarem laudandum, & tollendum cenſebat, cùm aliud diceret, aliud intelligi vellet. Interim Antonius, fugâ trangreſſus

M. Lepidus. Alpes,[128] primò per colloquia repulſus à M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Cęſaris locũ furto creatus, decretâ ſibi Hiſpaniâ, adhuc in Galliâ morabatur: mox ſæpiùs in cõſpectum veniens militũ, cùm & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat ſobrius, per auerſa caſtrorũ proruto vallo militibus receptus eſt: qui titulo imperij cedebat Lepido, cùm ſumma virium penes eum foret. Sub An-

Iuue. Laterenſis. tonij ingreſſum in caſtra Iuuentius Laterenſis, vir vitâ ac morte conſentaneus, cùm acerrimè ſuaſiſſet Lepido, ne ſe cum Antonio, hoſte iudicato,

Plancus. iungeret, irritus conſilij, gladio ſeipſe transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id eſt ſuâ fide, diu, quarum eſſet partium, ſecum luctatus, ac ſibi difficilè conſentiens, & nunc adiutor D. Bruti, deſignati cõſulis, collegæ ſui,

Aſin. Pollio. ſenatuiq; ſe litteris vẽditans, mox eiuſdem proditor; Aſinius autem Pollio, firmus propoſito, & Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduerſus; vterq; exercitus tradidêre Antonio. D. Brutus, deſertus primò à Planco, pòſt etiam inſidiis eiuſdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hoſpitis cuiuſdam, nobilis viri, nomine Cameli, domo ab iis,

D. Bruti cædes. quos miſerat Antonius, iugulatus eſt; iuſtiſſimaſq; optimè de ſe merito viro C. Cæſari pœnas dedit: cuius cùm primus omnium amicorum fuiſſet, interfector fuit, & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, inuidiam in auctorem relegabat, cenſebatq; æquum, quæ acceperat à Cæſare, retinere; Cæſarem, qui illa dederat, periſſe. Hæc ſunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus ęternas Antonij memorię inuſſit notas. ſed hic fulgentiſſimo & cæleſti ore, at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Vtriq; vindicta libertatis morte ſtetit, ſed [129] tribuni ſanguine cõmiſſa proſcriptio, Ciceronis vel ſatiato Antonio pœna finita. Lepi-

Triumuiralis conſpiratio. dus deinde à ſenatu hoſtis iudicatꝰ eſt, vt antè fuerat Antonius. Tũ inter eum, Cæſarémque, & Antonium, cõmercia epiſtolarũ; & condicionum facta mẽtio, cùm Antonius & ſubinde Cæſarẽ admoneret, quàm inimicæ ipſi Pompeianæ partes forent; & in quod iam emerſiſſent faſtigium; & quanto Ciceronis ſtudio Brutus Caſſiuſq; attollerentur; denunciaretque, ſe cum Bruto Caſſioque, qui iam decem & ſeptem legionũ potentes erant, iuncturum vires ſuas, ſi Cæſar eius aſpernaretur concordiam; diceretque plus Cæſarem patris, quàm ſe amici vltioni debere. tum inita potentiæ ſocietas, & hortantibus, orantibuſq; exercitibus, inter Antonium etiam, & Cæſarem facta affinitas, cùm eſſet priuigna Antonij deſponſa Cæſari. conſulatúmque iniit Cæſar pridie, quàm viginti annos impleret, x. Kal. Octobres, cum collegâ Q. Pedio, poſt V. C. annis DCCIX ante LXXII. quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires. Vidit hic annus Ven-

P. Ventidius. tidium, per quam vrbem inter captiuos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ conſularem prætextam iungentem prætoriâ. Idem hic poſteà trium-

triumphauit. Furente deinde Antonio, ſimúlque Lepido, quorum vterque, vt prædiximus, hoſtes iudicati erant, cùm ambo mallét ſibi nunciari quid paſſi eſſent, quàm quid emeruiſſent, repugnante Cæſare, ſed fruſtrà aduerſus duos, inſtauratū Sullani exempli malum, proſcriptio. Nihil *Proſcriptio inſtituta.* tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæſar aliquem proſcribere coactus eſt; aut ab illo Cicero proſcriptus eſt abſciſſaque ſcelere *M. Cicero occiſus.* Antonij vox publica eſt, cùm eius ſalutem nemo defendiſſet, qui per tot annos & publicam ciuitatis, & priuatã ciuium defenderat. Nihil tamen egiſti, M. Antoni: (cogit enim excedere propoſiti formam operis, erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egiſti, mercedem cæleſtiſſimi oris, & clariſſimi capitis abſciſſi numerando, auctoramentóque funebri ad conſeruatoris quondam reip. tantíque cos. irritando necem. Rapuiſti tu M. Ciceroni lucem ſolicitam, & ætatem ſenilem, & vitam inferiorem te principe, quàm ſub te III. viro mortem: famam verò, gloriamque factorum atque dictorum adeò non abſtuliſti, vt auxeris. Viuit, viuétque per omnium ſæculorum memoriam. Dúmque hoc vel forte, vel prouidentiâ, vel vtcumque conſtitutum, rerum naturæ corpus, quod ille pænè ſolus Romanorum animo vidit, ingenio cōplexus eſt, eloquentiâ illuminauit, manebit incolume: comitem æui ſui laudem Ciceronis trahet; omniſque poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum factum exſecrabitur; [130] citiúſque in mundo genus hominum, quàm cadet. Huius totius temporis fortunam [131] ne deflere quidem quiſquam ſatis dignè potuit, adeò nemo exprimere verbis poteſt. Id tamen notandum eſt, fuiſſe in proſcriptos vxorum fidem ſummam, libertorum mediam, ſeruorum aliquam, filiorum nullam. adeò difficilis eſt hominibus vtcumque conceptæ ſpei mora. [132] Ne quid vlli ſanctum relinqueretur, vel in dotem inuitamentúmque ſceleris Antonius L. Cæſarem auunculum, Lepidus Paullum fratrem proſcripſerant. Nec Planco gratia defuit *Scelera proſcriptionu.* ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proſcriberetur. Eóque inter iocos militares, qui currum Lepidi, Planciíque ſecuti erāt, inter exſecrationem ciuium vſurpabāt hunc verſum: *De germanis, non de Gallis, duo triumphant conſules.* Suo præteritum loco referatur. [133] neque enim perſona vmbram actæ rei capit. [134] Dum in acie Pharſalicâ, Africâque de ſummâ rerum Cæſar dimicat, M. Cœlius, vir eloquio, animóque Curio- *M. Cœlius.* ni ſimillimus, ſed in vtroque perfectior, nec minus ingenioſe nequam, cùm in modica quidē ſeruari poſſet, quippe peior illi res familiaris, quàm mens, erat, in præturâ nouarum tabularum auctor exſtitit; nequiitque ſenatus, & [135] auctoritate coss. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui, non impetrato reditu, Iulianis partibus infeſtus erat, [136] in vrbe ſeditionem magis, occultè autem bellicum tumultum mouens primò ſummotus à rep. mox, conſularibus armis, auctore ſenatu, circa Turios oppreſſus eſt. Incepto pari ſimilis fortuna Milonis fuit; qui, [137] Compſam *Ann. Milo.* in Hirpinis oppugnans, ictúſque lapide, tum P. Clodio, tum patriç, quam armis petebat, pœnas dedit; vir inquies, & vltra [138] fortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex omiſſis peto, notetur immodicâ & intempeſtiuâ libertate vſos aduerſus C. Cæſarem, Marullū Epidium, Flauiumq; Cæſetium, trib. pl. dum arguunt in eo regni volútatem, pænè vim domi-

 nationis

nationis expertos. In hoc tamen ſæpe laceſſiti principis ira exceſſit, vt, cenſoriâ potiùs contentus notâ, quàm animaduerſione dictatoriâ, ſummoueret eos à rep. teſtareturq́;, eſſe ſibi miſerrimũ, quòd aut naturâ ſuâ ei excedendũ foret, aut minuenda dignitas. Sed ad ordinẽ reuertendum eſt.

Trebonij cædes.

Iam & [139] Dolabella in Aſiâ C. Trebonium conſularẽ, cui ſuccedebat, fraude deceptũ, Smyrnæ occiderat, virũ aduerſus merita Cæſaris ingratiſſimũ, participémque cædis eius, à quo ipſe in cõſulare prouectus faſtigium fuerat:

Caſsij augmenta.

& C. Caſſius, acceptis à Staio Murco, & Criſpo Marcio, prætoriis viris, imperatoribus, qui prævalidis in Syriâ legionibus, incluſum Dolabellam, qui, præoccupatâ Aſiâ, in Syriam peruenerat, Laodicea expugnat;

Dolabellæ cædes.

ita tamen, vt ad ictum ſerui ſui Dolabella nõ ſegniter ceruicem daret; & decẽ legiones in eo tractu ſui iuris fecerat.

Bruti augmenta.

& M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antonij in Macedoniâ, Vatinioq́. circa Dyrrhachium volentes legiones extorſerat: ſed Antonium bello laceſſierat: Vatinium dignatione obruerat: cùm & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; & Vatinius nulli nomini non eſſet poſtferendus. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij, adeò, vt animus eius digniſſimo domicilio incluſus videretur. eratque ſeptem legionibus validus.

Lex Pedia.

Et lege Pediâ, quam conſul Pedius, collega Cæſaris, tulerat, omnibus, qui Cæſarem patrem interfecerant, aquâ ignique damnatis interdictum erat. quo tempore [140] Capito, patruus meus, vir ordinis ſenatorij, Agrippæ ſubſcripſit in C. Caſſium.

Rhodus capitur.

Dumq́; ea in Italiâ geruntur, acri atq. proſperrimo bello Caſſius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios deuicerat; & inde in Macedoniam exercitus tranſiecerant; cùm per omnia repugnãs naturæ ſuæ Caſſius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata ſit, aut veluti fatigata maturiùs deſtituerit, quàm Brutũ & Caſſium.

Pugna Philippenſis.

Tum Cæſar & Antonius tranſiecerunt exercitus [141] in Macedoniam, & apud vrbẽ Philippos cum M. Bruto Caſſioq́; acie concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulſis hoſtibus caſtra Cæſaris cepit. nã ipſe Cæſar, etiã ſi infirmiſſimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in caſtris remaneret, manifeſtè denunciatione quietis territo. Id autẽ, in quo Caſſius fuerat, fugatum, ac malè multatũ, in altiora ſe receperat loca. Tum Caſſius, ex ſuâ fortunâ euentum collegæ æſtimans, cùm dimiſiſſet euocatum, iuſſiſſetque nunciare ſibi, quæ eſſet multitudo ac vis hominũ, quæ ad ſe tenderet, tardiùs eo nunciante, cùm in vicino eſſet agmẽ curſu ad eum tendentium, neque puluere facies, aut ſigna denotari poſſent; exiſtimans, hoſtes eſſe, qui irruerent, lacernâ caput circumdedit, extentamq́; ceruicem

Caſsij interitus.

interritus liberto præbuit. Deciderat Caſſij caput, cùm euocatus aduenit, nuncians Brutum eſſe victorem. qui, cùm imperatorem proſtratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occîdit tarditas, & ita in gladium occubuit. Poſt paucos deinde dies Brutus cõflixit cum hoſtibus, & victus acie, cùm in tumulũ nocte ex fugâ ſe recepiſſet, impetrauit à Stratone

Bruti interitus.

Ægeate, familiari ſuo, vt manum morituro commodaret ſibi; reiectoq́; læuo ſuper caput brachio, cùm mucronẽ gladij eius dexterâ tenẽs, ſiniſtræ admouiſſet mammillæ, ad eum ipſum locũ, quà cor emicat, impellens

Meſſalla Coruinus.

pellens ſe in vulnus, vno ictu transfixus, exſpirauit. Protinus Meſſalla, fulgentiſſimus iuuenis, proximus in illis caſtris Bruti, Caſſijque auctoritati, cùm eſſent, qui eum ducẽ poſcerẽt, ſeruari beneficio Cęſaris maluit, quàm dubiam ſpẽ armorum tẽtare ampliùs. Nec aut Cæſari quidquam ex victoriis ſuis fuit lætius, quàm ſeruaſſe Coruinum; aut maius exemplum hominis grati ac pij, quàm Coruinus in Cæſarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clariſſimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum, Hortenſiumque eminentiſſimorum ciuium filios fortuna abſtulit. [142] nam Varro ad ludibrium moriturus Antonij, digna illo, ac vera de exitu eius magnâ cum libertate ominatus eſt. Druſus Liuius, Iuliæ Auguſtæ pater, & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hoſtis miſericordiâ, alter ſe ipſe in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cùm ſe inſignibus honorum velaſſet, iugulatus eſt. Hunc exitum M. Bruti partium ſeptimum & trigeſimum annum agentis fortuna eſſe voluit, corrupto animo eius in diem, quæ illi omnes virtutes vnius temeritate facti abſtulit.

Ter. Varronis mors.

Fuit autem dux Caſſius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Caſſium. in altero maior vis, in altero virtus. Qui ſi viciſſent, quantum reip. interfuit, Cæſarem potiùs habere quàm Antonium principẽ, tantum retuliſſet habere Brutum, quàm Caſſium.

Caſſij ac Bruti ingenia.

Cn Domitius, pater L. Domitij, nuper à nobis viſi, eminentiſſimæ ac nobiliſſimæ ſimplicitatis viri, auus huius Cn. Domitij, clariſſimi iuuenis, occupatus nauibus, tum magno ſequentium conſilia ſua comitatu, fugæ fortunæq; ſe commiſit, ſemetipſo cõtentus duce partium.

Cn. Domitius.

Staius Murcus, qui claſſi, & cuſtodiæ maris præfuerat, cũ omni [143] cõmiſsâ ſibi parte exercituum nauiumq; Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hiſpaniâ reuertens, Siciliam armis occupauerat, petit. ad quem & è Brutianis caſtris, & ex Italiâ, aliiſque terrarum partibus, quos præſenti periculo fortuna ſubduxerat, proſcripti confluebant. [144] quippe nullum habentibus ſtatum quilibet dux erat idoneus; cùm fortuna non electionẽ daret, ſed perfugium oſtenderet; exitialemq; tempeſtatem fugientibus ſtatio pro portu foret. Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, [145] manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſſimillimus, libertorũ ſuorum libertus, ſeruorumq; ſeruus, ſpecioſis inuidẽs, vt parẽret humillimis: quẽ ſenatus pænè totus, adhuc è Pompeianis conſtans partibus, poſt Antonij à Mutinâ fugam, eodẽ illo tempore, quo Bruto Caſſioque tranſmarinas prouincias decreuerat, reuocatum ex Hiſpaniâ, vbi aduerſus eum clariſſimum bellum Pollio Aſinius prætorius geſſerat, in paterna bona reſtituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum, vt prædiximus, occupatâ Siciliâ, ſeruitia, fugitiuóſq; in numerum exercitus ſui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam & Menecratem, paternos libertos, præfectos claſſium, latrociniis ac prædationibus infeſtato mari, ad ſe exercitumq; tuendum rapto vtebatur, cũ eum non depuderet [146] vindicatũ armis ac ductu patris ſui mare infeſtare piraticis ſceleribus. Fractis Brutianis Caſſianiſque partibus, Antonius tranſmarinas obiturus prouincias ſubſtitit; Cæſar in Italiam ſe recepit, eamque longè, quàm ſperauerat, tumultuoſiorem reperit.

Staius Murcus.

Sex. Pompeius.

L. Antonius res turbat. reperit. quippe L. Antonius conſul, vitiorum fratris ſui conſors, ſed vir-
tutum, quæ interdum in illo erant, expers, modò apud veteranos crimi-
natus Cæſarem, modò eos, [147] qui iuſtè diuiſione prædiorum, nominatiſ-
que colonis agros amiſerant, ad arma cõciens, magnum exercitum con-
Fuluia. flauerat. Ex alterâ parte vxor Antonij Fuluia, nihil muliebre, præter
corpus, gerens, omnia armis tumultúque miſcebat. Hæc belli ſedem
Præneſte ceperat. Antonius, pulſus vndique viribus Cæſaris, Peruſiam ſe
contulerat; Plancus, Antonianarum adiutor partium, ſpem magis oſten-
derat auxilij, quàm opem ferebat Antonio. Vſus Cæſar virtute & fortu-
Peruſia deleta. nâ ſuâ, Peruſiam expugnauit; Antonium inuiolatum dimiſit. in Peruſi-
nos magis irâ militũ, quàm voluntate ſæuitum ducis. vrbs incenſa, cuius
initium incendij princeps eius loci fecit Macedonicus; qui, ſubiecto re-
bus ac penatibus ſuis igni, transfixum ſe gladio flãmæ intulit. Per eadem
tempora exarſerat in Campaniâ bellum, quod, profeſſus eorum, qui
Ti. Nero. perdiderant agros, patrocinium, ciebat Ti. Claudius Nero, prætorius, &
Pontifex, Tib. Cæſaris pater, magni vir animi, doctiſſimique ingenij. id
quoque aduentu Cæſaris ſepultum atque diſcuſſum eſt. Quis Fortunæ
mutationes, quis dubios rerũ humanarũ caſus ſatis mirari queat? [148] quis
non diuerſa præſentibus, contrariaque exſpectatis aut ſperet, aut ti-
Liuia. meat? Liuia, nobiliſſimi & fortiſſimi viri Druſi Claudiani filia, genere,
probitate, formâ, Romanarum eminentiſſima, quam poſteà coniugem
Auguſti vidimus, quam tranſgreſſi ad eos ſacerdotem ac filiam, tum fu-
giens mox futuri ſui Cæſaris arma, cuius bimum hunc Tiberium Cæſa-
rem, vindicem Romani imperij, futurúmque eiuſdem Cæſaris filium,
geſtãs ſinu, per auia itinerũ vitatis militũ gladiis vno comitante, quo fa-
cilius occultaretur fuga, peruênit ad mare, & cum viro Nerone peruecta
in Siciliam eſt. Quod alieno teſtimonium redderem, in eo non frauda-
C. Velleius. bo auum meum. quippe C. Velleius, honoratiſſimo inter illos CCCLX. iud.
loco à Cn. Pompeio lectus, eiuſdem, Marcique Bruti, ac Tironis præfe-
ctus fabrûm, vir nulli ſecundus, in Campaniâ, digreſſu Neronis à Nea-
poli, cuius ob ſingularem cum eo amicitiam partium adiutor fuerat, gra-
uis iam ætate & corpore, comes eſſe non poſſet, gladio ſe ipſe transfixit.
Inuiolatam excedere Italiâ Cæſar paſſus Fuluiam, Plancúmque mulie-
bris fugæ comitem. nam Pollio Aſinius cum ſeptem legionibus, diu re-
tentâ in poteſtate Antonij Venetiâ, magnis ſpecioſiſque rebus circa Al-
tinum, aliaſque eius regionis vrbes editis, Antonium petens, vagum ad-
Domitius Antonio iungitur. huc Domitium, quem digreſſum è Brutianis caſtris poſt cædem eius prę-
diximus, & propriæ claſſis factum ducem, conſiliis ſuis illectum, ac fide
datâ, iũxit Antonio. Quo facto quiſquis æquum ſe præſtiterit, ſciat non
minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem eſſe
collatum. Aduentus deinde in Italiam Antonij, præparatúſque contra
Pax Brundiſina. eum Cæſaris, habuit belli metum: ſed pax circa Brundiſium compoſita.
Saluidienus. Per quæ tempora Rufi Saluidieni ſceleſta conſilia patefacta ſunt. qui, na-
tus obſcuriſſimis initiis, parum habebat ſummam accepiſſe, & [149] proxi-
mus à Cn. Pompeio, ipſóq; Cæſare ex equeſtri ordine cõſul creatus eſſe,
niſi aſcendiſſet, quo infra ſe & Cæſarem videret, & remp. Tum, expo-
ſtulante conſenſu populi, quem grauis vrebat infeſto mari annona, cum
Pompeio

Pompeio quoque circa Miſenum pax inita: qui haud abſurdè cùm in *Pax cū Sexto*
naui Cæſarémque & Antonium cenâ exciperet, dixit: In carinis ſuis ſe *Pompeio.*
cenam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus
ab Antonio poſſidebatur. In hoc pacis fœdere placuit, Siciliá Achaiam-
que Pompeio concedere: in quo tamen animus inquies manere non
potuit. id vnum tantummodò ſalutare aduentu ſuo patriæ attulit, quod
omnibus proſcriptis, aliíſque, qui ad eum ex diuerſis cauſſis fugerant, re- *Proſcripti &*
ditum ſalutémque pactus eſt. quæ res & alios clariſſimos viros, & Nero- *profugi reſti-*
nem Claudium, & M. Silanum, Sentiúmque Saturninum, & [10] Arun- *tuti.*
tium Actium reſtituit reip. Staium autem Murcum, qui, aduentu ſuo
claſsiſque celeberrimæ, vires eius duplicauerat, inſimulatum falſis cri-
minationibus, quia talem virum collegam officij Mena & Menecrates *Staij Murci*
faſtidierant, Pompeius in Siciliâ interfecerat. Hoc tractu temporum *cædes.*
Octauiam, ſororem Cęſaris, M. Antonius duxit vxorem. Redierat Pom-
peius in Siciliam, Antonius in tranſmarinas prouincias: quas magnis mo-
mentis Labienus, ex Brutianis caſtris profectus ad Parthos, producto eo- *Labienus*
rum exercitu in Syriam, [11] interfectóque legato Antonij, concuſſerat: *Parthos ad-*
qui virtute & ductu Ventidij vnà cum Parthorū copijs, celeberrimóque *ducit. Vincitur à*
iuuenum Pacoro regis filio, extinctus eſt. Interim Cæſar per hæc tem- *Ventidio.*
pora, ne, res diſciplinæ inimiciſſima, Otium corrumperet militem, cre-
bris in Illyrico, Dalmatiáque expeditionibus, patiētiâ periculorum, bel-
líque experientiâ durabat exercitum. Eâdem tempeſtate Caluinus Do- *Domitius*
mitius, cùm ex conſulatu obtineret Hiſpaniam, grauiſſimi comparandí- *Caluinus.*
que antiquis exempli auctor fuit: quippe primipili centurionem, nomine
Vibillium, ob turpem ex acie fugam, fuſte percuſſit. Creſcente in dies
& claſſe & famâ Pompeij, Cęſar molem belli eius ſuſcipere ſtatuit. Ædi- *Iterum bellū*
ficandis nauibus, contrahendóque militi ac remigi, naualibúſque adſue- *in Sextum.*
ſcendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus eſt M. Agrippa, *M. Agrippa.*
virtutis nobiliſſimæ, labore, vigiliâ, periculo inuictus, parēdique, ſed vni,
ſcientiſſimus, aliis ſanè imperandi cupidus & per omnia extra dilationes
poſitus, conſultiſque facta coniungens. Hic, in Auerno ac Lucrino lacu
ſpecioſiſſimâ claſſe fabricatâ, quotidianis exercitationibus militem re-
migémque ad ſummam & militaris & maritimę rei perduxit ſcientiam.
Hac claſſe Cæſar, cùm priùs, deſpondēte ei Nerone, cui antè nupta fue- *Liuiā ducit*
rat, Liuiam, auſpicatis reip. ominibus, duxiſſet eam vxorem, Pompeio *Octauianus.*
Siciliæque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope inuictum, grauiter eo
tempore fortuna concuſſit. quippe longè maiorem partem claſſis, circa *Naufragium*
Veliam Palinurique promontorium, adorta vis Africi, lacerauit ac diſtu- *patitur.*
lit. Ea patrando bello mora fuit, quod poſteà dubiâ, & interdum ancipiti,
fortunâ geſtum eſt. nam &, claſſis eodem loco vexata eſt tempeſtate; &,
vt nauali primo prœlio, apud Mylas, ductu Agrippæ, pugnatum proſpe-
rè; ita inopinato claſſis aduentu, grauis ſub ipſius Cæſaris oculis circa *Cladem ac-*
Tauromenium accepta clades: neque ab ipſo periculum abfuit. Legio- *cipit.*
nes, quæ cum Cornificio erant, legato Cæſaris, expoſitæ in terrâ, pænè à
Pompeio oppreſſæ ſunt. Sed ancipitis fortuna temporis, maturâ virtute
correcta. Explicatis quippe vtriuſque partis claſſibus, pænè omnibus ex-
ſutus nauibus, Pompeius Aſiam fugâ petiuit. iuſſúque M. Antonij, cuius *Tandē Pom-*
peius fugit.

G opem

opem petierat, dum inter ducem, & ſupplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio iugulatus eſt: cui in tantum durauit hoc facinore contractum odium, vt mox, ludos in theatro Pompeij faciens, exſecratione populi, ſpectaculo, quod præbebat, pelleretur. Acciuerat gerens contra Pompeium bellum ex Africâ Cæſar Lepidum cum XII. ſemiplenis legionibus. Hic vir omnium vaniſſimus, neque vllâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exercitum Pompeij, quia propior fuerat, ſequentem non ipſius, ſed Cæſaris auctoritatem ac fidem, ſibi iunxerat: inflatúſq; amplius XX legionum numero, in id furoris proceſſerat, vt inutilis in alienâ victoriâ comes, quam diu moratus erat, diſſidendo in conſiliis Cæſaris, & ſemper diuerſa iis, quæ aliis placebant, dicendo, totam victoriam vt ſuam interpretaretur; audebátq; denunciare Cæſari, excederet Siciliâ. Non ab Scipionibus, aliiſque veteribus Romanorum ducum, quidquam auſum patratúmq; fortiùs, quàm tunc à Cæſare. Quippe cùm inermis & lacernatus eſſet, præter nomen nihil trahens, ingreſſus caſtra Lepidi, euitatis, quæ iuſſu hominis prauiſſimi tela in eum iacta erant, cùm lacerna eius perforata eſſet lanceâ, Aquilam legionis rapere auſus eſt. Scires, quid intereſſet inter duces. Armati inermem ſecuti ſunt; decimóque anno, quàm ad diſſimillimam vitæ ſuæ potentiam peruenerat Lepidus, & à militibus, & à fortunâ deſertus, pullóque velatus amiculo, inter vltimam confluentium ad Cæſarem turbam latens, genibus eius aduolutus eſt. Vita, rerúmque ſuarum dominium conceſſa ei ſunt: ſpoliata quam tueri non poterat dignitas. Subita deinde exercitus ſeditio, qui, plerumq; cõtemplatus frequentiam ſuã, à diſciplinâ deſciſcit; &, quod cogere ſe putat poſſe, rogare non ſuſtinet, partim ſeueritate, partim liberalitate diſcuſſa principis. [82] Speciosũmq. per id tempus adiectum ſupplementũ Campanæ coloniæ. eius reditus erãt publici, pro his lõgè vberiores reditus duodecies HS. in Cretâ inſulâ redditi, & aqua promiſſa, quæ hodiéq; ſingulare & ſalubritatis inſtar, & amœnitatis ornamentum eſt. Inſigne coronæ claſſicæ, quo nemo vmquam Romanorũ donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute meruit. Victor deinde Cæſar reuerſus in Vrbem, contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipſius, publicis ſe vſibus deſtinare profeſſus eſt: Templúmque Apollini, & circà porticus facturum promiſit, quod ab eo ſingulari exſtructum munificentiâ eſt. Quâ æſtate Cęſar eam proſperè Lepidum in Siciliâ bene fortuna in Cęſare, & rep. militauit ad Orientem; quippe Antonius cum XIII. legionibus egreſſus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obuium. primóque duas legiones, cum omnibus impedimentis, tormentiſque, & Statiano legato, amiſit; mox ſæpiùs ipſe, cum ſummo totius exercitus diſcrimine, ea adiit pericula, quibus ſeruari ſe poſſe deſperauerat; amiſſaque non minùs quartâ parte militum, captiui cuiuſdam, ſed Romani, conſilio ac fide ſeruatus; qui clade Craſſiani exercitus captus, cùm fortunam, non animum mutaſſet, acceſſit nocte ad ſtationem Romanam; prædixitque, ne deſtinatum iter peterent, ſed diuerſo ſilueſtrique peruaderent. [83] Hoc M. Antonio acto, illis legionibus ſaluti fuit: de quibus tamen, totóque exercitu haud minus pars

Pal. interficitur.

M. Lepidus.

Seditiosè agit.

Exarmatur.

Seditio militum.

Aqua Iulia.

Coronâ claſſicâ Agrippa donatus.

Antonius in Parthos.

Periclitatur.

Aegrè ſeruatur.

pars quarta, vt prędiximus, militum, calonum ſeruitiíque deſiderata eſt; impedimentorum vix vlla ſuperfuit. Hanc tamē Antonius fugam ſuam, quia viuus exierat, Victoriam vocabat. Qui, tertiâ æſtate reuerſus in Armeniam, regem eius Artauaſden, fraude deceptum, catenis, ſed, ne quid honori deeſſet, aureis vinxit. Creſcente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ ſemper facultatibus, licentiaque, & aſſentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre conſtituit; cùm antè, nouum ſe Liberum Patrem appellari iuſſiſſet, cùm, redimitus hederis, coronâque velatus aureâ, & thyrſum tenens, cothurniſque ſuccinctus, curru, velut Liber Pater, vectus eſſet Alexandriæ. Inter hunc apparatum belli, Plancus non iudicio recta legendi, neque amore reip. aut Cæſaris, (quippe hæc ſemper impugnabat,) ſed morbo proditor, cùm fuiſſet humillimus aſſentator reginæ, & infra ſeruos cliens, cùm Antonij librarius, cùm obſcœniſſimarum rerum & auctor, & miniſter,[114] cùm in omnia, & in omnibus venalis, cùm cœruleatus & nudus, capútque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus,[115] Glaucum ſaltaſſet, in cōuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifeſtarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæſarem. & idem poſteà clementiam victoris pro ſuâ virtute interpretabatur; dictitans, id probatum à Cæſare, cui ille ignouerat. Mox autem hunc mox auunculum Titius imitatus eſt. Haud abſurdè Coponius, vir prætorius, grauiſſimus pater, Silij ſocer, cùm recens transfuga, multa ac nefanda Plancus abſenti Antonio, in ſenatu obiiceret: *Multa*, inquit, *mehercules fecit Antonius, pridie quàm tu illum relinqueres*. Cęſare deinde, & Meſſallâ Coruino coſ. debellatū apud Actium; vbi longè antè quàm dimicaretur, exploratiſſima Iulianarum partium fuit victoria.[116] Vigebat in hac parte miles, atque imperator; illam arcebant omnia. hinc reges firmiſſimi; illinc inopia affectiſſimi. nauiū hæc magnitudo, modicâ ne celeritate; aduerſa illa ſpecie terribilior. hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæſarem quotidie aliqui transfugiebant. Denique, in ore atque oculis Antonianæ claſſis, per M. Agrippam Leucas expugnata, Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante vltimum diſcrimen claſſis hoſtium ſuperata.[117] Rex Amyntas meliora & vtiliora ſecutus: nam de illis exemplis vitæ naturâ Dolabella ad Cæſarem, virque clariſſimus, Cn. Domitius, qui ſolus Antonianarum partium, numquam reginam, niſi nomine, ſalutauit, maximo & præcipiti periculo, transmiſit ad Cæſarem. Aduênit deinde maximi diſcriminis dies, quo Cæſar Antoniúsque, productis claſſibus, pro ſalute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicauêre. Dextrum nauium Iulianarum cornu [118]M. Lario commiſſum, læuum Arruntio, Agrippæ omne claſſici certaminis arbitrium. Cæſar, ei parti deſtinatus, in quam à fortunâ vocaretur, vbique aderat: claſſis Antonij regimen Publicolæ,[119] Soſióque commiſſum. At in terrâ locatum exercitum Taurus Cæſaris, Antonij regebat Canidius. Vbi initum certamen eſt, omnia in alterâ parte fuêre, dux, remiges, milites; in alterâ nihil, præter milites. prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Reginæ, quàm pugnantis militis ſui, comes eſſe maluit: & imperator, qui in deſertores ſæuire debuerat, deſertor exercitus ſui factus eſt. Illis, etiam detracto capite, in longum fortiſſimè pugnandi

Artauaſdem dolo capit.

Luxuries & faſtus.

L. Plancus nullius fidei.

Ad Cæſarem tranſit.

Actiaca pugna.

Rex Amyntas.

Cn. Domitius.

Pugnæ ordo.

Fugit Antonius.

Milites pergunt.

gnandi durauit conſtantia, &, deſperatâ victoriá, in mortem dimicabatur. Cæſar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitánsque & oſtendens, fugiſſe Antonium, quærebat, pro quo & cum quo pugnarent. At illi, cùm diu pro abſente dimicaſſent duce, ægre ſummiſſis armis, ceſsere victoriam; citiùsque vitam veniamque Cæſar promiſit, quàm illis, vt ea precarentur, perſuaſum eſt. Fuitque in confeſſo, milites optimi imperatoris, imperatorem fugaciſſimi militis functum officio. [160] vt dubites, ſuóne, an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus fuerat, qui ad eius arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit

Canidius fugit.

exercitus, cùm ſe Canidius præcipiti fugâ, rapuiſſet ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbi præſtiterit, ex quo in quem ſtatum peruenerit fortuna publica, quis in hoc tranſcurſu tam artati operis exprimere audeat?

Clementia Octauiani.

Victoria verò fuit clementiſſima; nec quiſquam interemptus, niſi pauciſſimi, & ij, qui deprecari quidem pro ſe non ſuſtinerent. Ex quâ lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumuiratus ſui, aut in campis Philippis, ſi licuiſſet, [161] victoriæ ſuæ facturus fuerit triumphum. ad ſolium alarunt, in priſcâ grauitate celeberrimi fides, [162] mox diu clemen-

Aſinius Pollio.

tiâ luctatus ſuâ Cæſar, ſeruauit incolumem. Non prætereatur Aſinij Pollionis factum, & dictum memorabile. namque, cùm ſe poſt Brundiſinam pacem continuiſſet in Italiâ, neque aut vidiſſet vnquam reginam, aut poſt eneruatum amore eius Antonij animum, partibus eius ſe miſcuiſſet, rogante Cæſare, vt ſecum ad bellum proficiſceretur Actiacum; *Mea*, inquit, *in Antonium maiora merita ſunt, illius in me beneficia notiora: itaque diſcrimini veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris.* Proximo deinde anno, perſecutus reginam Antoniúmque Alexandriam, vlti-

Antonij mors:

mam bellis ciuilibus impoſuit manum. Antonius ſe ipſe non ſegniter interemit, adeò vt multa deſidiæ crimina morte redimeret. At Cleopa-

Et Cleopatræ.

tra, fruſtratis cuſtodibus, illatâ aſpide, morſu ſanè eius, expers muliebris metus, ſpiritú reddidit. Fuitq; & fortunâ, & clementiâ Cæſaris dignum, quòd nemo ex iis, qui contra eum arma tulerant, ab eo iuſſu vè eius interemptus. D. Brutum Antonij interemit crudelitas Sex. Pompeium, ab eodem victum, idem Antonius, cùm dignitatis quoque ſeruandæ dediſſet fidem, etiam ſpiritu priuauit. Brutus & Caſſius ante, quàm victorum experirentur animum, voluntariâ morte obierunt. Antonij Cleopatræque quis fuiſſet exitus, narrauimus. Canidius timidius deceſſit, quàm profeſſioni eius, quâ ſemper vſus erat. congruebat. Vltimus au-

Caſſius Parmenſis.

tem ex interfectoribus Cæſaris, Parmenſis Caſſius, morte pœnas dedit, vt dederat Trebonius. Dum vltimam bello Actiaco Alexandrinóque

M. Lepidus filius.

Cæſar imponit manum, M. Lepidus, iuuenis, formâ, quàm mente, melior; Lepidi eius, qui III vir fuerat reip. conſtituendæ, filius, Iuniâ Bruti ſorore natus, interficiendi, ſimul in Vrbem reuertiſſet, Cæſaris conſilia

C. Mæcenas.

inierat. Tunc Vrbis cuſtodiis præpoſitus C. Mæcenas, equeſtris, & ſplendido genere natus, vir, vbi res vigiliam exigeret, ſanè exſomnis, prouidens atque agendi ſciens; ſimul verò aliquid ex negotio remitti poſſet, otio ac mollitiis pænè vltra feminam fluens, non minus Agrippâ Cæſari carus, ſed minus honoratus: [163] quippe vixit, anguſti claui pænè contentus; [164] nec minora conſequi potuit, ſed non tam concupiuit. hic ſpeculatus eſt

tus eſt per ſummam quietem ac diſſimulationem, præcipitis conſilia iuuenis, & mirâ celeritate, nulláque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppreſſo Lepido, immane noui ac reſurrecturi belli ciuilis reſtinxit initium. & ille quidem malè conſultorum pœnas exſoluit. Æquetur prædictæ Calpurniæ Antiſtij, [61] Seruilia Lepidi vxor; quæ, viuo igni deuorato, prematuram mortem immortali nominis ſui penſauit memoriâ. [66] Cæſar autem, reuerſus in Italiam, atque vrbem occurſus, quo fauore omnium hominum, ætatium, ordinum exceptus ſit; quæ magnificentia triumphorum eius, quæ fuerit munerum, ne in operis quidem iuſti materiâ, nedum huius tam reciſi, dignè exprimi poteſt. Nihil deinde optare à diis homines, nihil dij hominibus præſtare poſſunt, nihil voto concipi, nihil felicitate conſummari, quod non Auguſtus, poſt reditum in Vrbem, reip. populóque Rom. terrarúmque orbi repræſentauit. Finita viceſimo anno bella ciuilia, ſepulta externa, reuocata pax, ſopitus vbique armorum furor; reſtituta vis legibus, iudiciis auctoritas, ſenatui maieſtas; imperium magiſtratuum ad priſtinum redactũ modum; tantummodò octo prætoribus allecti duo; priſca illa & antiqua reip. forma reuocata; rediit cultus agris, ſacris honos, ſecuritas hominibus, certa cuique rerum ſuarum poſſeſſio; leges emendatæ vtiliter, latæ ſalubriter; ſenatus ſine aſperitate, nec ſine ſeueritate lectus. Principes viri, triumphiſque & ampliſſimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandá Vrbem illecti ſunt. Conſulatus tantummodò vſque ad vndecimum, quem continuaret Cæſar, cùm ſæpe obnitens repugnaſſet, impetrari potuit. nam dictaturam, quàm pertinaciter ei deferebat populus, tam conſtanter repulit. Bella ſub imperatore geſta, [167] pacatúſque victoriis terrarum orbis, & tot extra Italiam domique opera, omne æui ſui ſpatium impenſurum in id ſolum opus [168] ſcriptorem fatigans. Nos, memores profeſſionis, vniuerſam imaginem principatus eius [169] oculis animiſque ſubiecimus. Sepultis, vt prædiximus, bellis ciuilibus, [170] coaleſcentibúſque reip. membris, & coram altero, quæ tam longa armorum ſeries lacerauerat: [171] Dalmatia xx. & cc. rebellis, ad certam confeſſionem pacata eſt imperij; Alpes, feris, multiſque nationibus celebres, perdomitæ; Hiſpaniæ, nunc ipſius præſentiâ, nunc Agrippæ, quem vſque in tertium conſulatum, & mox collegium tribuniciæ poteſtatis, amicitia Principis euexerat, multo varióque Marte pacatę. In quas prouincias cùm initio, Scipione & Sempronio Longo cos. primo anno ſecundi Punici, abhinc annos ccl. Romani exercitus miſſi eſſent, duce Cn. Scipione, Africani patruo, per annos cc. in his multo mutuóq; ita certatum eſt ſanguine, vt, amiſſis P. R. imperatoribus exercitibúſque, ſæpe cõtumelia, etiam nonnumquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim prouinciæ Scipiones conſumpſerunt: illæ [172] contumelioſo xx. annorum bello ſub duce Viriatho maiores noſtros exercuerũt: illæ, terrore Numantini belli, populum R. concuſſerunt: in illis turpe Q. Pompeij fœdus, turpiúſque Mancini ſenatus cũ ignominiâ dediti imperatoris, reſcidit: illa tot conſulares, tot prætorios abſumpſit duces: patrúmque ætate, in tantum Sertorium armis extulit, [173] vt per quinquennium diiudicari non potuerit, Hiſpanis, Romaniſne in armis plus eſſet roboris, & vter populus alteri

Lepidum opprimit.

Seruiliæ virile factum & fatum.

Felicitas publica ſub Auguſto.

Eius ciuilitas.

Series rerum Auguſti.

Dalmatiæ ſubacta.

Hiſpania domita.

Hiſpanorum olim virtus.

 pariturus

pariturus foret. Has igitur prouincias, tam diffuſas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos ferme L perduxit Cęſar Auguſtus: vt, quæ maximis bellis numquam vacauerant, eæ ſub C. Antiſtio, ac deinde P. Silio legato, ceteriſque, poſteà etiam latrociniis vacarent. Dum pa-

Signa à Parthis recepta.

catur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum ſigna Romana, quæ Craſſo oppreſſo Orodes, quæ Antonio pulſo filius eius Phraates cepe-

Auguſti cognomen.

rant, Auguſto remiſſa ſunt: quod cognomen illi viro Planci ſententia conſenſu vniuerſi ſenatus populique R. indidit. Erant tamen, qui hunc feliciſſimum ſtatum odiſſent. quippe L. Murena, & Fannius Cæpio, di-

Conſpirationes in eum.

uerſis moribus, (nã Murena ſine hoc facinore potuit videri bonus, Cæpio & ante hoc erat peſſimus) cum iniſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publicâ, quod vi facere voluerant, iure paſſi ſunt. ne-

Egnatius Rufus.

que multo pòſt Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quàm ſenatori propior, collecto in ędilitate fauore populi, quem exſtinguendis priuatâ familiâ incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, vt ei pręturâ continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus; cùm eſſet omni flagitiorum ſcelerumq. conſcientiâ merſus; nec melior illi res familiaris, quàm mẽs, foret; aggregatis ſimillimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, vt, quo ſaluo ſaluus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Quippe ita ſe mores habẽt, vt publicâ quiſque ruinâ malit occidere, quàm ſuâ proteri, &, idem paſſurus, minùs conſpici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: additúſque carceri, cum cõſciis facinoris, mortem digniſſimam

C. Sentius Conſul.

vitâ ſuâ obiit. Præclarum excellentis viri factum, C. Sentij Saturnini, circa ea tempora conſulis, ne fraudetur memoriâ. Aberat in ordinãdis Aſiæ Orientiſque rebus Cæſar, circumferens terrarum orbi præſentiâ ſuâ pacis ſuæ bona: tum Sentius fortè & ſolus, & abſente Cæſare cos. cùm alia, priſcâ ſeueritate ſummaque conſtantiâ, vetere conſulum more ac ſeue-

Eius ſeueritas.

ritate geſſiſſet, protraxiſſet publicanorum fraudes, puniſſet auaritiam, regeſſiſſet in ærarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis præcipuum egit conſulem. nam & quæſturam petentes, quos indignos iudicauit, profiteri vetuit; &, cùm, id facturos ſe perſeuerarent, cõſularem,

Egnatium coercet.

ſi in campum deſcendiſſent, vindictam minatus eſt & Egnatium, florentem fauore publico, ſperantémque, vt præturam ædilitati, ita conſulatum prætyræ ſe iuncturum, profiteri vetuit; & cùm id non obtinuiſſet, iurauit, etiam ſi factus eſſet conſul ſuffragiis populi, tamen ſe eum non renuntiaturum. Quod ego factum cuilibet veterum conſulum gloriæ comparandum reor, niſi quòd naturaliter, audita viſis laudamus libentiùs, & præſentia, inuidiâ; præterita, veneratione proſequimur; & his nos obrui, illis inſtrui credimus. Ante triennium ferè, quàm Egnatianum ſcelus erumperet, circa Murenę Cæpioniſque coniurationis tempus, ab-

M. Marcellus ſpes Romæ.

hinc annos L. M. Marcellus, ſororis Auguſti Octauię filius, quem homines ita, ſi quid accidiſſet Cæſari, ſucceſſorem potentiæ eius arbitrabantur futurum, vt tamen id per M. Agrippam ſecurè ei poſſe contingere non exiſtimarent; magnificentiſſimo munere ædilitatis edito, deceſſit,

Moritur.

admodùm iuuenis, ſanè, vt aiunt, ingenuarum virtutum, lætúſque animi & ingenij, fortunæque, in quam alebatur, capax. Poſt cuius obitũ Agrippa, qui ſub ſpecie miniſteriorum Principalium profectus in Aſiam, vt fama lo-

ma loquitur,ob tacitas cum Marcello offenſiones,præſenti ſe ſubduxe-
rat tempori; reuerſus inde,filiam Cæſaris Iuliam , quam in matrimonio *Agrippa Iuliam ducit.*
Marcellus habuerat,duxit vxorem; feminam neque ſibi,neque reip. fe-
licis vteri. Hoc tractu temporum,Ti.Claudius Nero,quo primo,vt præ- *Ti.Claudius.*
diximus, Liuia, Druſi Claudiani filia, deſpondente Nerone, cui an-
tè nupta fuerat, Cæſari nupſerat, innutritus cæleſtium præceptorum
diſciplinis,iuuenis,genere, formâ, celſitudine corporis, optimis ſtudiis,
maximóq. ingenio inſtructiſſimus , qui protinus quantus eſt, ſperari po-
tuerat,viſúſque prætulerit principem; quæſtor,vndeuiceſimum annum *Quæſtor factus.*
agens,capeſſere cœpit remp. maximamq. difficultatum annonæ , ac rei
frumentariæ inopiam ita Oſtiæ,atque in vrbe,mandato vitrici,modera-
tus eſt;vt per id,quod agebat,quantus euaſurus eſſet,eluceret. Nec mul-
to pòſt miſſus ab eodem vitrico cum exercitu ad viſendas ordinádáſque,
quæ ſub Oriente ſunt, prouincias, præcipuis omnium virtutum experi- *In Orientem miſſus:*
mentis in eo tractu editis,cum legionibus ingreſſus Armeniam, redactâ
câ in poteſtatem P.R.[175] regnū eius Artauaſdi tradidit.[176] cuius rex quo-
que Parthorum tanti nominis famâ territus, liberos ſuos ad Cæſarē mi-
ſit obſides. Reuerſum inde Neronem, Cæſar haud mediocris belli mo-
lem experiri ſtatuit, adiutore operis dato fratre ipſius Druſo Claudio,
quem intra Cæſaris penates enixa erat Liuia.quippe vterque,diuiſis par-
tibus,Rhætos Vindelicóſque adgreſſi, multis vrbium & caſtellorum op- *In Rhætos & Vindelicos.*
pugnationibus, necnon directâ quoque acie feliciter functi,gentes,locis
tutiſſimas, aditu difficillimas,numero frequentes,feritate truces, maio-
re cum periculo, quàm damno Romani exercitus , plurimo cum earum
ſanguine,perdomuerunt. Ante quæ tempora cenſura Planci & Paulli *Cenſura poſtrema Romæ.*
acta inter diſcordiam,neque ipſi honori,neque reip.vſui fuit: cùm alteri
vis ceſoris,alteri vita deeſſet:Paullus vix poſſet implere cenſorē,[177] Plan-
cus timere deberet , nec quidquam obiicere poſſet adoleſcentibus , aut
obiicientes audire , quod non agnoſceret ſenex. Mors deinde Agrippæ *Agrippa obit.*
(qui nouitatem ſuam multis rebus nobilitauerat,atque in hoc perduxe-
rat , vt & Neronis eſſet ſocer;cuiúſque liberos, nepotes ſuos, D. Augu-
ſtus,præpoſitis Caij ac Lucij nominibus,adoptauerat) admouit propiùs
Neronem Cæſari.quippe filia eius Iulia,quæ fuerat Agrippæ nupta,Ne- *Iulia nupta Tiberio.*
roni nupſit.[178] Subinde bellum Pannonicum,quod inchoatum Agrippâ
Marcóque Vinicio,auo tuo,cos. magnum, atróxque, & perquàm vici-
num imminebat Italię,per Neronem geſtum eſt. Gentes Pannoniorum, *Bellum Pannonicum.*
Dalmatarúmque nationes,ſitúmq.regionum ac fluminū,numerúmque
& modum virium, excelſiſſimáſq. & multiplices eo bello victorias tanti
imperatoris,alio loco explicabimus.Hoc opus ſeruet formā ſuam. Huius
victoriæ compos Nero,ouans triumphauit. Sed,dum in hac parte impe-
rij omnia geruntur proſperrimè, accepta in Germaniâ clades ſub legato
M.Lollio,homine in omnia pecuniæ,quàm rectè faciendi,cupidiore,&
inter ſummam vitiorum diſſimulationem vitioſiſſimo;amiſſáq.legionis *M.Lollius.*
quintæ Aquilâ vocauit ab Vrbe in Gallias Cæſarem. Cura deinde,atque
onus Germanici belli delegata Druſo Claudio , fratri Neronis , adole- *Claud. Druſus.*
ſcenti[179] tot tantarúmq. virtutum,quot & quantas natura mortalis reci-
pit,vel induſtria percipit;cuius ingeniū vtrum bellicis magis operibus,an

ciuilibus

ciuilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certè dulcedo ac ſua-
uitas, & aduerſus amicos æqua ac par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe di-
citur. nam pulchritudo corporis, proxima fraternæ fuit. Sed illum, ma-
Moritur. gnâ ex parte domitorem Germaniæ, plurimo eius gentis variis in locis
profuſo ſanguine, fatorum iniquitas, conſulem, agentem annum triceſi-
Tiberius in Germaniâ. mum, rapuit. Moles deinde eius belli tranſlata in Neronem eſt, quod is
ſuâ & virtute, & fortunâ adminiſtrauit; peragratúſq; victor omnes partes
Germaniç, ſine vllo detrimento commiſſi exercitus, quod prçcipuè huic
duci ſemper curç fuit; ſic perdomuit eam, vt in formam pæne ſtipendia-
riæ redigeret prouinciæ. Tum alter triumphus cum altero conſulatu, ei
oblatus eſt. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannoniâ, Germaniaq; gerun-
Bellũ Thracium. L. Piſo. tur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in
arma accenſis, L. Piſonis, quem hodiéque diligentiſſimum, atque eum-
dem leniſſimum ſecuritatis vrbanç cuſtodem habemus, virtus compreſ-
ſit. Quippe, legatus Cæſaris, triennio cum his bellauit; gentéſque fero-
ciſſimas, plurimo cum earum excidio, nunc acie, nunc expugnationi-
bus, in priſtinum pacis redegit modum; eiúſque patratione, Aſiæ ſecuri-
tatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus ſentien-
dum ac prędicandum eſt, eſſe mores eius vigore ac lenitate mixtiſſimos,
& vix quemquam reperiri poſſe, qui aut otium validiùs diligat, aut faci-
liùs ſufficiat negotio, & magis, quæ agenda ſunt, curet ſine vllâ oſtenta-
Tiberius tribuniciam poteſtatem capit. tione agendi. Breui interiecto ſpatio, Ti. Nero, duobus conſulatibus, to-
tidémque triumphis actis, tribuniciæ poteſtatis cōſortione æquatus Au-
guſto, ciuium, poſt vnum, (& hoc, quia volebat) eminentiſſimus, ducum
maximus, famâ fortunaque celeberrimus, & verè alterum reip. lumen &
caput, mirâ quâdâ & incredibili atque inenarrabili pietate, (cuius cauſſæ
mox detectæ ſunt) cùm C. Cæſar ſumpſiſſet iam virilem togam, Lucius
item maturus eſſet viris, ne fulgor ſuus orientium iuuenum obſtaret ini-
tiis, diſſimulatâ cauſſâ conſilij ſui, commeatum ab ſocero, atque eodem
Rhodum abit. vitrico, acquieſcendi à continuatione laborum, petiit. Quis fuerit eo
tempore ciuitatis habitus, qui ſingulorum animi, quæ digredientium à
tanto viro omnium lacrymæ, quàm pænè ei patria manum iniecerit, iu-
ſto ſeruemus operi. Illud etiam in hoc tranſcurſu dicendū eſt, ita ſeptem
annos Rhodi moratum, vt omnes, qui procoſs. legatique, in tranſmari-
nas profecti prouincias, [182] viſendi eius gratiâ, ad quem conuenientes,
ſemper priuatos illa maieſtas priuata numquam fuit, faſces ſuos ſummi-
ſerint, faſsíque ſint otium eius honoratius imperio ſuo. Senſit terrarum
orbis, digreſſum à cuſtodiâ Neronem Vrbis. nam & Parthus, deſciſcens
à ſocietate Romanâ, adiecit Armeniæ manum, & Germania, auerſis do-
mitoris ſui oculis, rebellauit. At in Vrbe, eo ipſo anno, quo magnificen-
tiſſimi gladiatorij muneris naumachiæque ſpectaculis, D. Auguſtus, ab-
hinc annos xxx. [181] ſe, & Gallo Caninio coſ. dedicato Martis templo, ani-
mos oculóſque P R. repleuerat, fœda dictu, memoriaque horrēda in ip-
Iuliæ impudicitia. ſius domo tempeſtas erupit. Quippe filia eius Iulia, per omnia tanti pa-
rentis ac viri immemor, nihil, quod facere aut pati turpiter poſſet femi-
na, luxuriâ, libidine infectum reliquit; magnitudinémque fortunæ ſuæ
peccandi licentiâ metiebatur, quidquid liberet, pro licito iudicans. Tum

Iulus

Iulus Antonius, ſingulare exemplum clementiæ Cæſaris, violator eius domus, ipſe ſceleris à ſe commiſſi vltor fuit; quem, victo eius patre, non tantùm incolumitate donauerat, ſed ſacerdotio, prçturâ, conſulatu, prouinciis, honoratum etiam matrimonio ſororis ſuę filiæ, in artiſſimam affinitatem receperat. Quinctiúſque Criſpinus, ſingularem nequitiam ſupercilio truci protegens, & Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, ac Scipio, aliique minoris nominis, [182] vtriuſque ordinis viri, quaſi cuiuſlibet vxore violatâ, pœnas pependêre; cùm Cæſaris filiâ, & Neronis violaſſent coniugem. Iulia relegata in inſulam, patriæque, & parentum ſubducta oculis. quam tamen comitata mater Scribonia, [183] voluntarij exſilij permanſit comes. Breue ab hoc interceſſerat ſpatium, cùm C. Cęſar, [184] antè aliis prouinciis adſidendum obitis, in Syriam miſſus, [185] conuento prius Ti. Nerone, cui omnem honorem, vt ſuperiori, habuit, tam variè ſe ibi geſſit, vt nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat, [186] cum rege Parthorum iuuene, excelſiſſimæ inſulæ, quam amnis Euphrates ambiebat, æquato vtriuſque partis numero, coiit. Quod ſpectaculum ſtantis ex diuerſo hinc Romani, illinc Parthorum exercitus, cùm duo inter ſe eminentiſſima imperiorum, & hominum coirent capita, perquàm clarũ & memorabile, ſub initia ſtipendiorum meorum, tribuno militum mihi viſere contigit. quem militiæ gradum antè ſub patre tuo, M. Vinicio, & P. Silio auſpicatus, in Thraciâ, Macedoniâque, mox Achaiâ, Aſiâque, & omnibus ad Orientem verſus prouinciis, & ore atque vtroque maris Pontici latere, haud iniucundâ tot rerum, locorum, gentium, vrbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Caium in noſtrâ ripâ, poſterior hic apud regem in hoſtili epulatus eſt. Quo tempore M. Lollij, quem veluti moderatorem iuuentæ filij ſui Auguſtus eſſe voluerat, perfida & plena ſubdoli ac verſuti animi conſilia, [187] per Parthum indicata, Cæſaris ira euulgauit: cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro. Sed, quàm hunc deceſſiſſe lætati homines, tam paullò pòſt obiſſe Cenſorinum in iiſdem prouinciis, grauiter tulit ciuitas, virum demerẽdis hominibus genitum. Armeniam deinde ingreſſus, primâ parte introitus proſperè geſſit; mox in colloquium (cui ſe temerè crediderat) circa Artageram grauiter à quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, vt corpus minus habile, ita animum minus vtilem reip. habere cœpit. Nec defuit conuerſatio hominum, vitia eius aſſentatione alẽtium. etenim ſemper magnæ fortunæ comes adeſt Adulatio: per quæ eò ductus erat, vt in vltimo ac remotiſſimo terrarum orbis angulo conſeneſcere, quàm Romam regredi, mallet. Diu reluctatus, inuitúſq. reuertẽs in Italiam, [188] in vrbe Lyciæ (Limyram nominant) morbo obiit; cùm ante annum fermè quinquageſimum Cęſar, frater eius, Hiſpanias petens, Maſſiliæ deceſſiſſet. Sed fortuna, quæ ſubduxerat ſpem magni nominis, iam tum reip. ſua præſidia reddiderat. quippe [189] ante vtriuſque horũ obitum, patre tuo P. Vinicio cos. Ti. Nero, reuerſus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleuerat. Non eſt diu cunctatus Cæſar Auguſtus. neque enim quærendus erat, quem legeret; ſed legendus, qui eminebat. Itaque quod poſt Lucij mortem, adduc Caio viuo, facere voluerat, cóque vehementer repugnãte Nerone, erat

Iulus Antonius.

Aliiq; in Iuliâ adulteri.

Ipſa relegata.

C. Cæſar in Orientem.

Velleius Trib. milit.

Colloquium cum Partho.

Lollij obitus.

C. Cæſar vulneratur.

Moritur:

Vti & Lucius eius frater.

inhibitus; poſt vtriuſque adoleſcentium obitum facere perſeuerauit, vt & tribuniciæ poteſtatis conſortionem Neroni cōſtitueret, multum quidem eo cùm domi, tum in ſenatu recuſante, & cum Ælio Cato Sentio

Tiberius adoptatus:

cos V. Kalēd. Iul. poſt V.C. annis DCCLIV. abhinc annis XXVII. adoptaret. Lætitiam illius diei, concurſúmque ciuitatis, & vota pæne inſerentium cælo manus, ſpémque conceptæ perpetuę ſecuritatis æternitatiſque Romani imperij, vix in illo iuſto opere abunde perſequi poterimus, nedum hîc implere tentemus.[190] id vnum dixiſſe iuuat, quàm ille omnibus fuerit carus. tum refulſit certa ſpes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonij, omnibus hominibus, ſalutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeò, vt nec plus ſperari potuerit, nec ſpei reſponderi feli-

Et Agrippa.

ciùs. Adoptatus eâdem die etiam M. Agrippa, quem poſt mortem Agrippæ Iulia enixa erat. ſed in Neronis adoptione illud adiectum, his ipſis Cæſaris verbis: *Hoc*, inquit, *reip. cauſſâ facio.* Non diu vindicem, cuſto-

Tib. in Germaniam.

démque imperij ſui morata in Vrbe patria, protinus in Germaniá miſit; vbi ante triennium ſub M. Vinicio, auo tuo, clariſſimo viro, immenſum exarſerat bellum. erat & ab eo quibuſdam in locis geſtum, quibuſdam ſuſtentatum feliciter, eóq; nomine decreta ei cum ſpecioſiſſimâ inſcri-

Velleius cum eo.

ptione operum ornamenta triumphalia. Hoc tempus me, functum antè tribunatu caſtrorum, Ti. Cæſaris militem fecit. quippe, protinus ab adoptione miſſus cum eo præfectus equitum in Germaniam, ſucceſſor officij patris mei, cæleſtiſſimorum eius operum per annos continuos IX. præfectus, aut legatus, ſpectator, &, pro captu mediocritatis meæ, adiutor fui. Neque illi ſpectaculo, quo fructus ſum, ſimile condicio mortalis recipere videtur mihi; cùm per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ prouinciarum, veterem imperatorem, &[191] antè meritis ac viribus, quàm nomine, Cæſarem reuiſentes, ſibi quiſque, quàm illi, gratularentur plenius. At verò militum conſpectu eius elicitæ gaudio lacrymæ alacritaſque, & ſalutationis noua quædam exſultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adiicerent, *Videmus te, imperator, ſaluum recepimus*; ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniâ, ego in Rætiâ fui: ego à te in Vindelicis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus ſum*; neque verbis exprimi, & fortaſſe vix mereri fidem poteſt. Intrata protinus Germania, ſubacti Caninefates, Attuari, Bructeri, recepti Cheruſci gentes, & amnis, mox noſtrâ clade nobilis,[192] tranſitus Viſurgis: penetrata vlteriora, cùm omnem partem aſperrimi & periculoſiſſimi belli Cæſar vindicaret, in iis, quæ minoris erant diſcriminis,

Sentius Saturninus.

Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germaniâ fuerat, præfeciſſet; virum multiplicem in virtutibus, nauum, agilem, prouidum, militariúmque officiorum patientem ac peritum pariter, ſed eundem, vbi negotia feciſſent locum otio, liberaliter lautéque eo abutentem; ita tamen, vt eum ſplendidum ac hilarem potiùs, quàm luxurioſum, aut deſidem, diceres. de cuius viri claro celebrique conſulatu prædiximus. Anni eius æſtiua, vſque in menſem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecêre victoriæ.[193] Pietas ſua Cæſarem, pænè obſtructis hieme alpibus, in Vrbem traxit, ad tutelam imperij: cum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius mediis finibus,[194] ad caput Iuliæ fluminis,

fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat. Prò dij boni, quanti voluminis opera inſequenti æſtate, ſub duce Tiberio Cæſare, geſſimus! Perluſtrata armis tota Germania eſt. Victæ gentes, pænè nominibus incognitæ. Receptæ Cauchorum nationes. omnis eorum iuuentus, infinita numero, immenſa corporibus, ſitu locorum tutiſſima, traditis armis, vnà cum ducibus ſuis, ſæpta fulgenti armatóque militum noſtrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi; gens etiam Germanâ feritate ferocior. Denique, quod numquam anteà ſpe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringenteſimum miliarium, à Rheno vſque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundorúmque fines præterfluit, Romanus cũ ſignis perductus exercitus, & eôdem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque obſeruantiâ, claſſis, quę Oceani circumnauigauerat ſinus, [195] ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi ſubuecta, plurimarum gentium victoriâ, cũ abundantiſſimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæſarique ſe iunxit. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque eſt, inſeram. Cùm citeriorem ripam prædicti fluminis caſtris occupaſſemus, & vlterior armatâ hoſtium iuuentute fulgeret, ſub omnem motum noſtrarum nauium protinus refugientium, vnus è barbaris, ætate ſenior, corpore excellens, dignitate, quantum oſtendebat cultus, eminens, cauatum, vt illis mos eſt, ex materiâ conſcendit alueum, ſolúſque id nauigij genus temperans, ad medium proceſſit fluminis; & petiit, liceret ſibi, ſine periculo, in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæſarem. Data petenti facultas. Tum, appulſo lintre, & diu tacitus cõtemplatus Cæſarem, [196] Noſtra quidem, inquit, furit iuuentus, quæ cùm veſtrum numen abſentiũ colat, præſentium potiùs arma metuit, quàm ſequitur fidem. ſed ego, beneficio ac permiſſu tuo, Cæſar, quos antè audiebam, hodie vidi deos: nec feliciorem vllum vitę meę aut optaui, aut ſenſi diem. Impetratóque, vt manum contingeret, reuerſus in nauiculam, ſine fine reſpectans Cæſarem, ripæ ſuorum appulſus eſt. Victor omnium gentium, locorúmque, quos adierat, Cæſar, cum incolumi inuiolatóque, & ſemel tantũmodò, magnâ cum clade hoſtium, fraude eorum tẽtato exercitu, in hiberna legiones reduxit, eâdem, quâ priore anno, feſtinatione vrbem petens. [197] Nihil erat iam in Germaniâ, quod vinci poſſet, præter gentem Marcomannorũ; quæ, Maroboduo duce, [198] excita ſedibus ſuis, atque in inferiora refugiẽs, incinctos Herciniæ ſiluæ campos incolebat. Nulla feſtinatio huius viri mentionẽ tranſgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore prævalẽs, animo ferox, natione magis, quàm ratione, barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilẽ, & ex voluntate parentium cõſtantem inter ſuos occupauit principatum; ſed, certum imperium, vimq. regiam cõplexus animo, ſtatuit, auocatâ procul à Romanis gente ſuâ, eò progredi, vbi, cùm propter potentiora arma refugiſſet, ſua faceret potentiſſima. Occupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut cõditionibus iuris ſui fecit. Corpus ſuum cuſtoditũ, imperium, perpetuis exercitiis, pænè ad Romanæ diſciplinæ formam redactum, breui in eminens, & noſtro quoq. imperio timendum perduxit faſtigium; gerebâtq. ſe ita aduerſus Romanos, vt ne-

Cauchi.

Longobardi.

Albis fl.

Barbari factum.

Marcomanni.

Maroboduus rex.

Eius progreſſus & potentia.

vt neque bello nos laceſſeret, &, ſi laceſſeretur, ſupereſſe ſibi vim, ac voluntatem reſiſtendi declararet. Legati, quos mittebat ad Cæſares, interdum vt ſupplicem commendabant, interdum vt pro pari loquebantur. Gentibus hominibúſque à nobis deſciſcentibus erat apud eum perfugium, totúmq. ex male diſſimulato agebat æmulũ; exercitúmque, quem LXX. millium peditum, quattuor equitum, fecerat, aſſiduis aduerſus finitimos bellis exercendo, maiori, quàm quod habebat, operi præparabat.

Eius ditio, & fines.

Erátque etiam eo timẽdus, quòd, cùm Germaniam ad lęuam, & in fronte; Pannoniam ad dextram; à tergo ſedium ſuarum haberet Noricos; tanquam in omnes ſemper venturus, ab omnibus timebatur. Nec ſecuram incrementi ſui patiebatur eſſe Italiam: quippe cùm à ſummis Alpium iugis, quæ finem Italiæ terminant, initium eius finium haud multo plus CC millibus paſſuum abeſſet.

Tib. hunc aggreditur.

Hunc virum, & hanc regionẽ proximo anno diuerſis è partibus Ti. Cęſar aggredi ſtatuit. Sentio Saturnino mandatum, vt per Cattos, exciſis continentibus Herciniæ ſiluis, [199] legiones Boiohœmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen eſt)

Carnutum.

ipſe à Carnunto, qui locus Norici Regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orſus eſt. Rumpit, interdum moratur propoſita hominum, Fortuna. Præparauerat iam hiberna Cęſar ad Danubium, admotóq. exercitu non plus, quàm V. dierum iter à primis hoſtium, [200] Saturninum admoueri placuerat. pænè æquali diuiſæ interuallo ab hoſte, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæſare iuncturæ erant;

Pannonia rebellat, & Dalmatia.

cùm vniuerſa Pannonia, inſolens longę pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractus eius gentibus in ſocietatem adductis, ex conſtituto arma corripuit. Tum neceſſaria glorioſis præpoſita; neque tutum viſum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam vicino hoſti relinquere Italiam. Gentium nationúmque, quæ rebellauerant, omnis numerus ampliùs DCCC. millibus explebat. CC. ferè peditum colligebantur, armis habilia, equitum VIIII. cuius immenſæ multitudinis, pârentis acerrimis ac peritiſſimis ducibus, pars petere Italiam decreuerat, iunctam ſibi Nauporti ac Tergeſtis confinio; [201] pars in Macedoniam eruperat; pars ſuis ſedibus præſidium eſſe deſtinauerat.

Batones. Pinnes.

[202] Proxima duobus Batonibus, ac Pinneti ducibus auctoritas erat. In omnibus autem Pannoniis non diſciplinæ tantummodò, ſed linguæ quoque notitia Romanæ; pleriſque etiam litterarum vſus, & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque, hercules, nulla vmquam natio tam maturè conſilio belli bellum iunxit ac decreta patrauit.

Pannonum progreſſus:

oppreſſi ciues Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus, ad internecionẽ, eâ in regione, quæ plurimum ab Imperatore aberat, cæſus. occupata armis Macedonia; omnia, & in omnibus locis, igni ferróque vaſtata: quia tantus etiam huius belli metus fuit, vt ſtabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientiâ, Cæſaris Auguſti animum quateret atque terreret.

Terribiles Romanis.

Habiti itaque delectus, reuocati vndique omnes veterani, viri feminæq. ex cenſu libertinum coactæ dare militẽ. Audita in ſenatu vox principis, Decimo die, ni caueretur, poſſe hoſtẽ in vrbis Romæ venire conſpectum. Senatorum, equitúmq. Romanorum exactæ ad id bellum operę pollicitæ. Omnia hęc fruſtrà pręparaſſemus, niſi, qui illa regeret,

regeret, fuiſſet.[103] Itaque, vt præſidium militum, reſp. ab Auguſto ducem in bellum popoſcit Tiberium. *Tiberius in eos miſſus.* Habuit in hoc quoque bello mediocritas noſtra ſpecioſi miniſtri locũ. Finitâ equeſtri militiâ, deſignatus quæſtor, [104] necdum ſenator æquatus ſenatoribus, & iam deſignatis tribunis pl. partem exercitus ab Vrbe, traditi ab Auguſto, perduxi ad filium eius: in quæſturâ deinde, remiſſâ ſorte prouinciæ, legatus eiuſdem ad eundem miſſus, quas nos primo anno acies hoſtium vidimus? quantis, prudentiâ ducis, opportunitatibus, [105] furentes eorum vires vniuerſas euaſimus artibus? quanto cum temperamento ſimul vtilitatis res auctoritate Imperatoris agi vidimus? quâ prudentiâ hiberna diſpoſita ſunt? quanto opere, incluſus cuſtodiis exercitus noſtri, ne quâ poſſet erumpere, inopſque copiarum, & intra ſe furens, viribus hoſtis elangueſceret? Felix euentu, forte conatu, primâ æſtate belli Meſſallini opus mandandum eſt memoriæ; *Meſſallinus.* qui vir, animo etiam, quàm gente, nobilior, digniſſimus qui & patrem Coruinum habuiſſet, & cognomen ſuum Cottę fratri relinqueret, præpoſitus Illyrico, ſubitâ rebellione, cum ſemiplenâ legione viceſimâ, circumdatus hoſtili exercitu, amplius XX. hoſtium fudit, fugauitque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus eſt. Ita placebat barbaris numerus ſuus, ita fiducia virium, vt, vbicumque Cæſar eſſet, nihil in ſe reponerent. [106] pars exercitus eorum propoſita ipſi duci, & ad arbitrium vtilitatémque noſtram macerata, perductáque ad exitiabilem famem, *Pannonij fame preſſi.* [107] neque inſtantem ſuſtinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibúſque aciem, auſa congredi, occupato monte Claudio, munitione ſe defendit. At ea pars, quæ obuiam ſe effuderat exercitui, quem A. Cæcina & Siluanus Plautius conſulares ex tranſmarinis adducebât prouinciis, *Alibi Romanos premunt.* circumfuſa v. legionibus noſtris, auxiliaribúſque, & equitatu regio, (quippe magnâ Thracum manu iunctus prædictis ducibus Rœtalces, Thraciæ rex, in adiutorium eius belli ſecum trahebat) pænè exitiabilem omnibus cladem intulit. Fugata regiorum equeſtris acies, fugatæ alæ, conuerſę cohortes ſunt. apud ſigna quoque legionum trepidatum, [108] ſed Romana virtus militis plus eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus, reliquit: [109] qui, multum amore imperatoris ſui crepantes, antè in hoſtem inciderunt, quàm per exploratores, vbi hoſtis eſſet, cognoſcerent. Iam igitur, in dubiis rebus ſemetipſæ legiones adhortatæ, iugulatis ab hoſte quibuſdam tribunis militum, interempto præfecto caſtrorum, præfectiſque cohortium, [110] non incruentis centurionibus, quibus etiam primi ordines cecidêre, inuasêre hoſtes: nec ſuſtinuiſſe contenti, perruptâ eorum acie, ex inſperato victoriam vindicauerunt.

Hoc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab auo ſuo naturali erat, & iam ante biennium, qualis eſſet, apparêre cœperat, *Agrippæ Poſthumi vitia.* mirâ prauitate animi atque ingenij in præcipitia conuerſus, patris, atque eiuſdem aui ſui animum alienauit ſibi; móxque, creſcentibus in dies vitiis, dignum furore ſuo habuit exitum. Accipe nunc, M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Iunctis exercitibus, quíque ſub Cæſare fuerant, quíque ad eum venerant, [111] contractiſque in vna caſtra decem legionibus, LXX. amplius cohortibus, XIV. ſed pluribus quàm decem veteranorum millibus, ad hoc magno volunta- *Tiberij exercitus.*

Valdè magnus. riorum numero, frequentiq; equite regio, tanto denique exercitu, quantus nullo vmquam loco poſt bella fuerat ciuilia, omnes eo ipſo læti erát, maximámque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator optimus, eorum, quæ agebat, iudex, & vtilia ſpecioſis præferens, quódq; ſemper eum facientem vidi, in omnibus bellis, quę probanda eſſent, non quæ vtique probarentur, ſequens, paucis diebus exercitum, qui venerat ad refouendas ex itinere eius vires, moratus; cùm eum maiorem, quàm *Dimittitur vt inhabilis.* vt temperari poſſet, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere ſtatuit: proſecutúſque longo, & perquàm laborioſo itinere, cuius difficultas narrari vix poteſt, vt neque vniuerſos quiſquam auderet aggredi, & partem digredientium ſuorum quiſque metu finium vniuerſi tentare non poſſent, remiſit eò, vnde venerant. & ipſe, aſperrimæ hiemis initio regreſſus Siſciam, legatos, inter quos ipſi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem dictu non eminentem, ſed ſolidâ veraque virtute atque vtilitate maximam, experiētiâ ſuauiſſimam, humanitate ſingularē! Per omne *Comitas Tiberij.* belli Germanici Pannonicíque tempus, nemo è nobis, gradúmve noſtrum aut præcedentibus, aut ſequentibus, imbecillus fuit, cuius ſalus ac valetudo non ita ſuſtētaretur Cæſaris curâ, tamquam diſtractiſſimus ille tantorum onerū mole huic vni negotio vacaret animus. Erat deſiderantibus paratū iunctum vehiculū; lectica eius publicata, cuius beneficium cùm alij, tū ego ſenſi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc ſolum importatum inſtrumentum balinei, nullius non ſuccurrit valetudini. Domus tantùm, ac domeſtici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut præſtari, aut deſiderari poſſet. Adiice iam illud, quod, quiſquis illis temporibus interfuit, (vt alia, quæ retuli) agnoſceret protinus. Solus ſemper equo vectus eſt; ſolus cū iis, quos inuitauerat, maiore parte ęſtiuarum expeditionum, cenauit ſedens; non ſequentibus diſciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignouit; admonitio frequens inerat, & caſtigatio, vindicta rariſſima; agebatq. medium, plurima diſſimulantis, aliqua inhibentis. Hiems emolumentū patrati belli contulit. ſed inſequenti æſtate *Fracti Pannonij pacem petunt.* omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium iuuentutem, paullò antè ſeruitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus vſa erat, apud flumen nomine Bathinum, proſternentémq. ſe vniuerſam genibus imperatoris, [112] Batonémq. & Pinetem, excelſiſſimos duces, captum alterum, alterum deditum, iuſtis voluminibus ordine narrabimus, vt ſpero. Autumno victor *M. Lepidus.* in hiberna reducitur exercitus, cuius [113] omnibus copiis à Cęſare M. Lepidus præfectus eſt, vir nominis ac fortunæ eorum proximus, quem in quantum quiſque aut cognoſcere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorúmq. nominum, quibus ortus eſt, ornamentū iudi- *Bellum Delmaticum.* cat. Cæſar ad alteram belli Delmatici molem animū atque arma contulit. in quâ regione quali adiutore legatóq. fratre meo, Magio Celere Velleiano, vſus ſit, ipſius patriſq. eius prædicatione teſtatum eſt & [114] ampliſſimorum honorum, quibus triumphans eum Cæſar donauit, ſignat memoria. Initio æſtatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras, immunéſq. adhuc clade belli, & eò feroces ac truces tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum, & cum vi hoſtium luctatus,

luctatus, magnâ cum clade obſiſtentium, exciſis agris, exuſtis ædificiis, cæſis viris, lætus victoriâ, prædaq. onuſtus, peruênit ad Cęſarem; & ob ea, quæ ſi propriis geſſiſſet auſpiciis, triūphare debuerat, ornamentis triumphalibus, conſentiente cum iudicio principum voluntate ſenatus, donatus eſt. Illa æſtas maximi belli conſummauit effectus. quippe Daoriſi & Deſitiates Delmatæ, ſitu locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi ſcientiâ, & præcipue anguſtiis ſaltuum pæne inexpugnabiles, nō iam ductu, ſed manibus atque armis ipſius Cæſaris tum demum pacati ſunt, cùm pænè funditus euerſi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germaniâ aut videre maius, aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò vlla opportuna viſa eſt victoriæ occaſio, quam damno amiſſi penſaret militis. ſemperq; viſum eſt glorioſum, quod eſſet tutiſſimum; & antè conſcientiæ, quàm famæ, conſultum; nec vmquam conſilia ducis iudicio exercitus, ſed exercitus prouidentiâ ducis rectus eſt. Magna in Bello Delmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos præmiſſus Germanicus dedit; celebris etiam operâ diligenti Q. Iulius Poſtumus, vir conſularis, præpoſitus Delmatiæ ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Paſſienus & Coſſus, viri quibuſdam diuerſis virtutibus celebres, in Africâ meruerant. Sed Coſſus victoriæ teſtimonium etiam in cognomen filij contulit, adoleſcentis in omnium virtutum exempla geniti. At Poſtumi operum L. Apronius particeps, illâ quoque militiâ eos, quos mox conſecutus eſt, honores excellenti virtute meruit. Vtinam non maioribus experimentis teſtatum eſſet, quātum in omni re Fortuna poſſet; ſed in hoc quoque genere abundè agnoſci vis eius poteſt.[115] nam & Seianus, vir antiquiſſimi moris, & priſcam grauitatem ſemper humanitate temperans, in Germaniâ Illyricóque, & mox in Africâ, ſplendidiſſimis functus miniſteriis, non merito, ſed materiâ adipiſcendi triumphalia, defectus eſt. Et A. Licinius Nerua Silianus, P. Silij filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abundè miratus eſt, ne nihil optimo ciui, ſimpliciſſimo duci periſſet, præreptus immaturè, & fructu ampliſſimæ principis amicitiæ, & conſummatione euectæ in altiſſimum paternúmq. faſtigium imaginis, defectus eſt. Horum virorum mentione ſi quis quæſiſſe me dicet locum, fatentem arguet. neque enim iuſtus ſine mendacio candor apud bonos crimini eſt. Tantum quòd vltimam impoſuerat Pannonico ac Delmatico Bello Cæſar manum, cùm, intra quinque conſummati tanti operis dies, funeſtæ ex Germaniâ epiſtolæ, cæſi Vari, trucidatarúmque legionum trium, totidémque alarum, & ſex cohortium, velut in hoc ſaltem tantúmodò indulgente nobis fortunâ,[116] ne occupato duce, & cauſſa perſona moram exigit. Varus Quinctilius, illuſtri magis quàm nobili ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus quietus, vt corpore & animo immobilior, otio magis caſtrorum, quàm bellicæ aſſuetus militiæ; pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, declarauit; quam pauper diuitē ingreſſus, diues pauperē reliquit. is cùm exercitui, qui erat in Germaniâ, prçeſſet, cōcepit eſſe homines, qui nihil, prçter vocē membráque, haberent hominū, quiq. gladiis domari non poterant, poſſe iure mulceri. Quo propoſito mediâ ingreſſus Germaniam, velut inter viros pacis

Lepido Triūphalia.

Delmatę ſubacti.

Q. Iulius Poſtumus.

L. Apronius

Seianus.

Licinius Nerua.

Vari cædes in Germania.

Vari incuria.

pacis gaudentes dulcedine, iuriſdictionibus, agédóque pro tribunali or-
Germanorũ vaſrities. dine, trahebat æſtiua. At illi,[217] quod, niſi expertus, vix credebat, in ſum-
mâ feritate verſutiſſimi, natúmque mendacio genus, ſimulantes fictas li-
tium ſeries, & nunc prouocantes alter alterum iniuriâ, nunc agentes gra-
tias, quòd eas Romana iuſtitia finiret, feritáſque ſua, nouitate incognitæ
diſciplinæ, miteſceret, & ſolita armis diſcerni iure terminarentur, in
ſummam ſocordiam perduxêre Quinctilium. vſque eò, vt ſe prætorem
vrbanum in foro ius dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui
præeſſe crederet. Tum iuuenis, genere nobilis, manu fortis, ſenſu celer,
Arminius. vltra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri, princi-
pis gentis eius, filius, ardoré animi, vultu oculiſq. præferens, aſſiduus mi-
litiæ noſtræ prioris comes, & iam ciuitatis Romanæ ius equeſtrémque
conſecutus gradum, ſegnitiâ ducis in occaſionem ſceleris vſus eſt; haud
imprudenter ſpeculatus, neminem celeriùs opprimi, quàm qui nihil ti-
meret, & frequentiſſimum initium eſſe calamitatis, Securitatem. Primò
Coniurat. in Romanos. igitur paucos, mox plures in ſocietaté conſilij recipit; opprimi poſſe Ro-
manos, & dicit & perſuadet; decretis facta iungit: tempus inſidiarũ con-
Segeſtes. ſtituit. Id Varo per virum eius gentis fidelem, clarique nominis[218] Sege-
ſten indicatur: ſed præualebant iam fata conſiliis, omnémque animi eius
aciem præſtinxerant. Quippe ita ſe res habet,[219] vt plerumque, qui for-
tunam mutaturus eſt, conſilia corrumpat, efficiátque, quod miſerri-
mum eſt, vt, quod accidit, id etiam meritò accidiſſe videatur, & caſus in
culpam tranſeat. Negat itaque ſe credere, ſpémque in ſe beneuolentiæ
ex merito æſtimare profitetur. Nec diutiùs, poſt primum indicem, ſe-
cundo relictus locus. Ordinem atrociſſimæ calamitatis, quâ nulla, poſt
Craſſi in Parthis damnum, in externis gentibus, grauior Romanis fuit,
Clades Variana. iuſtis voluminibus, vt alij, ita nos conabimur exponere. Nunc ſum-
ma deflenda eſt. Exercitus omnium fortiſſimus, diſciplinâ, manu, ex-
perientiáque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis,
perfidiâ hoſtis, iniquitate fortunæ circumuentus; cùm ne pugnandi qui-
dem egregiè occaſio, in quantum voluerant, data eſſet miſeris, caſtiga-
tis etiam quibuſdam graui pœnâ, quia Romanis & armis & animis vſi
fuiſſent, incluſus ſiluis, paludibus, inſidiis ab eo hoſte ad internecionem
Ipſius Vari fatum. trucidatus eſt, quem ita ſemper more pecudum trucidauerat, vt vitam
aut mortem eius nunc irâ, nũc veniâ temperaret. Duci plus ad morien-
dum, quàm ad pugnandum, animi fuit. quippe,[220] paterni auitiq. exem-
pli ſucceſſor, ſe ipſe transfixit. At è præfectis caſtrorum duobus quàm cla-
rum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui, cùm longè
maximam partem abſumpſiſſet acies, auctor deditionis, ſupplicio, quàm
prœlio, mori maluit. At Volumnius, legatus Vari, cetera quietus ac pro-
bus, diri auctor exempli, ſpoliatum equite peditem relinqués, fugâ cum
alis Rhenum petere ingreſſus eſt; quod factum eius Fortuna vlta eſt. non
enim deſertis ſuperfuit, ſed deſertor occidit. Vari corpus ſemiuſtum ho-
ſtilis lacerauerat feritas; caput eius, abſciſſum, latúmque ad Marobo-
duum, & ab eo miſſum ad Cæſarem, gentilitij tandem tumuli ſepulturâ
Tiberius in Germaniam miſſus. honoratum eſt. His auditis, reuolat ad patrem Cæſar: perpetuus patro-
nus Romani Imperij, aſſuetam ſibi cauſſam ſuſcipit. Mittitur ad Ger-
maniam

maniam,Gallias cōfirmat,diſponit exercitus,præſidia munit, ſe magnitudine ſuâ,non fiduciâ hoſtium,metiens,qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiæ minabantur; vltra Rhenum, cum exercitu, tranſgreditur. [121] Arminio territo, quem arguiſſe pater & patria contenti erant, penetrat interiùs, aperit limites, vaſtat agros,vrit domos, fundit obuios;maximáque cum gloriâ, incolumi omnium,quos tranſduxerat, numero,in hiberna reuertitur. Reddatur verum L. Aſprenati teſtimonium; L. Aſprena. qui,legatus ſub auunculo ſuo Varo militans,nauâ viriliſque operâ duarum legionum,quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate ſeruauit; maturéque ad inferiora hiberna deſcendendo, vacillantium etiam cis Rhenum ſitarum gentium animos confirmauit.Sunt tamen,qui, vt viuos ab eo vindicatos, ita iugulatorum ſub Varo occupata crediderint patrimonia,[122]hereditatémque exciſi exercitus,in quantum voluerit,ab eo aditam. Lucij etiam Cæditij,præfecti caſtrorum,eorumque, L. Cæditius. qui, vnà circumdati Aliſone, immenſis Germanorum copiis obſidebantur, laudanda virtus eſt; qui, omnibus difficultatibus ſuperatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hoſtium faciebat inexſuperabiles, nec temerario conſilio,nec ſegni prouidentiâ vſi, ſpeculatique opportunitatem,ferro ſibi ad ſuos peperêre reditum. Ex quo appâret, Varum,ſanè grauem,& bonæ voluntatis virum,magis imperatoris defectum conſilio,quàm virtute deſtitutùm militum,ſe,magnificentiſſimumque perdidiſſe exercitum.Cùm in captiuos ſæuiretur à Germanis, præclari facinoris auctor fuit [123] Caldus Cœlius, vetuſtate familiæ ſuæ digniſſimus; Caldi Cœly virtus. qui, complexus catenarum, quibus vinctus erat, ſeriem, ita illas inliſit capiti ſuo, vt protinus pariter ſanguinis cerebrique profluuio exſpiraret. Eadem & virtus & fortuna, ſubſequenti tempore, ingreſſa animam Imperatoris Tiberij fuit, quæ initio fuerat; qui, concuſſis hoſtium viribus, claſſicis peditúmque expeditionibus, cùm res Galliarum maximæ molis, Gallia compoſita. accenſáſque plebis Viennenſium diſſenſiones, coërcitione magis, quàm pœnâ, molliſſet; & ſenatus populúſque Rom. poſtulante patre eius,vt æquum ei ius in omnibus prouinciis exercitibúſque eſſet, quàm erat ipſi,decreto complexus eſſet: (etenim abſurdum erat, non eſſe ſub illo, quæ ab illo vindicabantur; &, qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non iudicari parem) in Vrbem reuerſus, iampridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum,ex Pannoniis,Delmatiſque egit triumphum. cuius magnificentiam quis miretur Tiberius triumphat. in Cæſare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentiſſimos hoſtium duces occiſos fama narrauit,ſed vinctos triumphus oſtendit. quem mihi,fratríque meo,inter præcipuos,præcipuiſque donis adornatos viros,comitari contigit. Quis non inter reliqua, quibus Adulatoriæ laudes. ſingularis moderatio Ti. Cæſaris elucet,atque eminet, hoc quoque miretur,quòd, cùm ſine vllâ dubitatione ſeptem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare poteſt, quin ex Armeniâ receptâ, & ex rege ei præpoſito, cuius capiti inſigne regium ſuâ manu impoſuerat, ordinatiſque rebus Orientis, ouans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Rætórúmque victor curru Vrbem ingredi? fractis deinde poſt adoptionem, continuâ triennij militiâ, Germaniæ viribus,

idem illi honor & deferendus, & recipiendus fuerit? &, poſt cladem ſub Varo acceptam, ociùs proſperrimo rerum euentu, eadem exciſa Germania, triumphum ſummi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro, neſcias, vtrum magis mireris, quòd laborum periculorúmque ſemper exceſſit modum, an quòd honorum temperauit. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metus. quippe Cęſar Auguſtus, cùm Germanicum, nepotem ſuum, reliqua belli patraturum, miſiſſet in Germaniam, Tiberium autem filium miſſurus eſſet in Illyricum, ad firmanda pace, quæ bello ſubegerat, proſequens eum, ſimúlque interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod eius honori ſacratum à Neapolitanis eſt, proceſſit in Campaniam: quamquam iam motus imbecillitatis, inclinatæque in deterius principia valetudinis ſenſerat; tamen obnitente vi animi, proſecutus filium, digreſſuſque ab eo Beneuenti, ipſe Nolam petiit; &, ingraueſcente in dies valetudine, cùm ſciret, quis, volenti omnia poſt ſe ſalua remanere, accerſendus foret, feſtinanter reuocauit filium. ille ad patrem patriæ exſpectato reuolauit maturiùs. Tum, ſecurum ſe Auguſtus prædicans, circumfuſúſque amplexibus Tiberij ſui, commendans illi ſua, atque ipſius opera, nec quidquam iam de fine, ſi fata poſcerent, recuſans, ſubrefectus primo conſpectu, alloquióque cariſſimi ſibi ſpiritus, mox, cùm omnē curam fata vincerent, in ſua reſolutus initia, Pompeio Appuleióque coſ. ſeptuageſimoſexto anno animam cæleſtem cælo reddidit. Quid tunc homines timuerint, quæ ſenatus trepidatio, quæ populi confuſio, quis orbis metus, in quàm arto ſalutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi, tam feſtinãti, exprimere vacat; neque, cui vacat, poteſt. Id ſolum voce publicâ dixiſſe habeo: Cuius vrbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem ſenſimus. tantáque vnius viri maieſtas fuit, vt nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Vna tamen veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæſare ſenatus populique Romani, vt ſtationi paternæ ſuccederet; illius vt potiùs æqualem ciuem, quàm eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione, quàm honore, victus eſt; cùm, quidquid tuendum non ſuſcepiſſet, periturum videret. ſolique huic contigit, pænè diutius recuſare principatum, quàm, vt occuparent eum, alij armis pugnauerant. Poſt redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum, primum Principalium eius operum fuit, Ordinatio comitiorum; quam, manu ſuâ ſcriptam, D. Auguſtus reliquerat. Quo tempore mihi fratriq; meo, candidatis Cęſaris, proximè à nobiliſſimis ac ſacerdotibus viris, deſtinari prætoribus contigit, conſecutis, vt neque poſt nos quemquam D. Auguſtus, neque ante nos Cæſar commendaret Tiberius. Tulit protinus & voti, & conſilij ſui pretium reſp. neque diu latuit, aut quid, nō impetrando, paſſuri fuiſſemus; aut quid, impetrãdo, profeciſſemus. quippe exercitus, qui in Germaniâ militabat, præſentiſque Germanici imperio regebatur, ſimulque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cupiditate, nouum ducem, nouum ſtatum, nouam quærebant remp. quinetiam auſi ſunt minari, daturos ſenatum, daturos principi leges, modum ſtipendij, finem militiæ ſibi ipſi conſtituere conati ſunt. proceſſum etiam in arma, ferrúmque ſtrictum eſt; & pænè

Auguſti morbus.

Tiberium ſucceſſorem deſignat.

Moritur.

Tiberius recuſat imperium.

Auguſti conſecratio.

Comitia.

Velleius prætor.

Seditiones militum.

pænè in vltimum gladiatorum erupit impunitas. defuítque, qui contra remp. duceret, non qui ſequerentur. Sed hæc omnia veteris Imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum grauitate pollicentis, [114] inter ſeueram præcipuè noſtrorum vltionem, mitis aliorum caſtigatio, breui ſopiit ac ſuſtulit. Quo quidem tempore, vt pleraque ignaue Germanicus, ita Druſus, qui à patre in id ipſum, plurimo quidem igne emicans, incendium militaris tumultus miſſus erat, priſcâ antiquâque ſeueritate vſus, ancipitia ſibi tam re, quàm exemplo, pernicioſa, & his ipſis militum gladiis, quibus obſeſſus erat, obſidentes coërcuit, ſingulari adiutore in eo negotio vſus, Iunio Blæſo, viro neſcias vtiliore in caſtris, an meliore in togâ. qui, poſt paucos annos proconſul in Africâ, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoriâ, meruit. ac Hiſpanias, exercitúmque virtutibus, celeberrimáque in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cum imperio obtineret, in ſummâ pace, quiete continuit; cùm ei pietas rectiſſima ſentiendi, & auctoritas, quæ ſentiebat, obtinendi, ſupereſſet. cuius curam ac fidem, Dolabella quoque, vir ſimplicitatis generoſiſſimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus eſt. Horum XVI. annorum opera quis, cùm incerta ſint oculis animiſque omnium, in partibus eloquatur? Sacrauit parentem ſuum Cæſar non imperio, ſed religione. non appellauit eum, ſed fecit deum. reuocata in forum fides, ſummota è foro ſeditio, ambitio campo, diſcordia curiâ, ſepultæque ac ſitu obſitæ; iuſtitia, æquitas, induſtria, ciuitati redditæ; acceſſit magiſtratibus auctoritas, ſenatui maieſtas, iudiciis grauitas; compreſſa theatralis ſeditio; rectè faciendi omnibus aut incuſſa voluntas, aut impoſita neceſſitas. honorantur recta, praua puniuntur. ſuſpicit potentem humilis, non timet. antecedit, non contemnit, humiliorem potens. quando annona moderatior? quando pax lætior? Diffuſa in Orientis Occidentiſque tractus, & quidquid meridiano aut ſeptemtrione finitur, pax Auguſta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorũ metu ſeruat immunes. Fortuita non ciuium tantummodò, ſed Vrbium damna Principis munificentia vindicat. Reſtitutæ vrbes Aſiæ. vindicatæ ab iniuriis magiſtratuum prouinciæ. honor dignis paratiſſimus. [115] pœna in malos ſera, ſed aliqua. ſuperatur æquitate gratia, ambitio virtute. nam, facere rectè ciues ſuos, Princeps optimus, faciendo, docet; cúmque ſit Imperio maximus, exemplo maior eſt. Rarò eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam ſuam vſi ſunt; vt duo Scipiones duobus Læliis, quos per omnia æquauerunt ſibi; [116] vt D. Auguſtus, M. Agrippâ. &, maximè ab eo, Statilio Tauro. quibus nouitas familiæ haud obſtitit, quo minus ad multiplices conſulatus, triumphóſque, & complura eniterentur ſacerdotia, etenim magna negotia magnis adiutoribus egent. Neque in paruo paucitas miniſteria defecit. Intereſtque reip. quod vſu neceſſarium, & dignitate eminere; vtilitatémque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæſar Seianum Ælium, principe equeſtris ordinis patre natum, materno verò genere clariſſimas, veteréſque, & inſignes honoribus complexum familias, habentem conſulares fratres, conſobrinos, auunculum, ipſum verò laboris ac fidei capaciſſimum, ſufficiente etiam vigori animi compage corporis,

Iunius Blæſus.

Dolabella.

Effuſio in Tiberij laudes.

ſingularem principalium onerum adiutorem in omnia habuit, atque habet, virum ſeueritatis lætiſſimæ, hilaritatis priſcæ, actu otioſis ſimillimum, nihil ſibi vindicantem, eóque aſſequentem omnia, ſemper infra aliorum æſtimationes ſe metientem; vultu, vitâque tranquillum, animo exſomnem. In huius virtutum æſtimatione iampridem iudicia ciuitatis cum iudiciis principis certant. neque nouus hic mos ſenatus populique R. eſt, putandi, quod optimum ſit, eſſe nobiliſſimum. nam & illi antiqui, ante primum Bellum Punicum, abhinc annos ccc. T. Coruncanium, hominem nouum, cùm aliis omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulêre faſtigium; & equeſtri loco natum Sp. Caruilium, & mox [227] M. Catonem, nouum etiam, Tuſculo, Vrbis inquilinum, Mummiúmque Achaicum in conſulatus, cenſuras, & triumphos prouexêre. &, qui C. Marium, ignotæ originis, vſque ad ſextum conſulatum ſine dubitatione Romani nominis habuêre principem; [228] &, qui M. Fuluio tantum tribuêre, vt pænè, aſſentatione ſuâ, quibus vellet, principatus conciliaret; quique nihil Aſinio Pollioni negauerunt, quod nobiliſſimis, ſummo cum ſudore, conſequendum foret; profectò hoc ſenſerunt, In cuiuſcumque animo virtus ineſſet, ei plurimum eſſe tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Cæſarem; ad iuuanda verò onera principis, Seianum protulit; ſenatúmque & pop. Rom. eò perduxit, vt, quod vſu optimum intelligit, id in tutelam ſecuritatis ſuæ libenter aduocet. Sed, propoſitâ quaſi vniuerſâ

Breuiarium actorum Tiberij.

Principatus Ti. Cæſaris formâ, ſingula recenſeamus. Quâ ille prudentiâ Rhaſcupolim, interemptorem fratris ſui filij Cotys, [229] conſortiſque eiuſdem Imperij, euocauit? ſingulari in eo negotio vſus operâ Flacci Pomponij, conſularis viri, nati ad omnia, quæ rectè facienda ſunt, ſimplicique virtute merentis ſemper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ grauitate, [230] vt ſenator, & iudex, non vt princeps, & cauſſas preſſiùs audit? quàm celeriter Libonem ingratum, & noua molientem, oppreſſit? Quibus præceptis inſtructum Germanicum ſuum, imbutúmque rudimentis militiæ ſecum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus iuuentam eius exaggerauit honoribus, reſpondente cultu triumphi rerum, quas geſſerat, magnitudini? Quoties populum congiariis honorauit, ſenatorumque cenſum, cùm id ſenatu auctore facere potuit, quàm libenter expleuit, vt neque luxuriam inuitaret, neque honeſtam paupertatem pateretur dignitate deſtitui? Quanto cum honore Germanicum ſuum in tranſmarinas miſit prouincias? Quâ vi, conſiliorum ſuorum miniſtro & adiutore vſus Druſo, filio ſuo, Maroboduum, inhærentem occupati Regni finibus, pace maieſtatis eius dixerim, velut ſerpentem, abſtruſam terræ, ſalubribus conſiliorum ſuorum medicamẽtis coëgit egredi? quàm illum & honoratè, nec ſecurè continet? Quantæ molis Bellum, principe Galliarum ciente Sacrouiro, Floróque Iulio, mirâ celeritate ac virtute compreſſit? vt antè populus Rom. viciſſe ſe, quàm bellare, cognoſceret; nuncióſq. periculi, victoriæ præcederet nuncius. Magni etiam terroris Bellum Africum, & quotidiano auctu maius, auſpiciis cõſiliiſq; eius breui ſepultum eſt. Quanta, ſuo ſuorúmq; nomine, exſtruxit opera? Quàm piâ munificentiâ ſupérq. humanam euectâ fidem, Templũ patri

moliitur

molitur! Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeij munera abſumpta igni reſtituit! qui, quidquid vmquam claritudine eminuit, id veluti cognatum cenſet tuendum. Quà liberalitate, cùm aliàs, tum proximè, incenſo monte Cœlio, omnis ordinis hominum iacturæ, patrimonio ſuccurrit ſuo? Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, ſupplementum, ſine trepidatione delectus, prouidet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, [131] apud aures deorum de his queri; quid hic meruit? primum, vt ſcelerata Druſus Libo iniret conſilia? deinde, vt Silius & Piſo; quorum alterius dignitatem conſtituit, auxit alterius? Vt ad maiora tranſſcendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, vt iuuenes amitteret filios? quid, vt nepotem ex Druſo ſuo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubeſcenda eſt. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus lacerauit animum eius? quamdiu abſtruſo, quod miſerrimum eſt, pectus eius flagrauit incendio? quòd ex nuru, quòd ex nepote, dolere, indignari coactus eſt. Cuius temporis ægritudinem auxit amiſſa mater eminentiſſima, & per omnia deis, quàm hominibus, ſimilior femina; cuius potentiam nemo ſenſit, niſi aut leuatione periculi, aut acceſſione dignitatis. *Aduerſa Tiberij.*

Voto finiendum volumen ſit. IVPPITER Capitoline, & [132] auctor ac ſtator Romani nominis, Gradiue Mars, perpetuorúmque cuſtos Veſta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperij molem in ampliſſimum terrarum orbis faſtigium extulit, vos publicâ voce obteſtor, atque precor, cuſtodite, ſeruate, [133] protegite hunc ſtatum, hanc pacem; eique, functo longiſſimâ ſtatione mortali, deſtinate ſucceſſores quàm ſeriſſimos, ſed eos, quorum ceruices tam fortiter ſuſtinendo terrarum orbis Imperio ſufficiant, quàm huius ſuffeciſſe ſenſimus; conſiliáque omnium ciuium aut pia, * * * *Vota pro Principe.*

INDEX
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM.

A.

ACERRANIS data eſt ciuitas 17
Achæi ex Laconica pulſi 12
Achæi quas ſedes occupauerint ibid.
Achæi à Q. Metello Macedonico fuſi 15
Achaia in bellum inſtincta ibid.
Achaiam Mummius in prouinciam redegit 34
Actia victoria 51
Adulatio magnæ fortunæ comes 57
Aegiſthus per annos VII regno potitur 11
Aegiſthum Oreſtes cum Electrâ ſorore obtruncat ibid.
Aegyptus à D. Auguſto facta ſtipendiaria. 34
L. Aemilij Pauli laudes 14
Aemilius Sura de annis P.R. 13
Aemulatio alit ingenia 18
Aeolij multos locos obtinent 12
Aeſchylus tragicus 18
Aeſulum deducta colonia 17
Aetoliam Fuluius Nobilior ſtipendiariam fecit 34.
Affinitas inter Cæſarem Pompeiumque contracta nuptiis 36
Affinitas inter Antonium & Cæſarem 44
Afranius 18, 38. in Togatis clarus 22
Agamemnon, rex regum, ab Aegiſtho occiditur 11
Agrippa 42
M. Agrippæ virtus 49
M. Agrippa claſſem exornat 49
M. Agrippa inſigni coronæ claſſicæ donatur 50
M. Agrippa Leucadem expugnat, Patras capit, Corinthum occupat 51
M. Agrippa Iuliam vxorem ducit 55
M. Agrippæ mors ibid.
M. Agrippa, Agrippæ filius, ab Auguſto adoptatus 58
M. Agrippæ filij mira prauitas 62
Alba deducta colonia 17
Albis fl. Senonum Hermundorumque fines præterfluit 59
Alcmæon vltimus Archontum Athenienſium 14
Alcmana Lacones falsò ſibi vindicant 15
Alexander Magnus à Carano ſeptimus decimus 13
Alexander Hercule paterni generis auctore gloriabatur ibid.
Alexander Achille generis materni auctore iure gloriatus eſt ibid.
Alexander Magnus à Lyſippo impetrauit, vt eorum equitum, qui ex ipſius turmâ apud Granicum flumen ceciderant, expreſſâ ſimilitudine figurarum, faceret ſtatuas, & ipſius quoque iis interponeret 15
Alexandria condita 17
Alexia 38
Alſium coloni deducti 17
Alumnum 48
Amneſtia decreta 45
T. Ampij & T. Labieni trib. pl. lex pro Pompeio 35
Amyntas rex 51
Andrum inſulam Iones occupant 12
Anicius 14
Antiochus deuictus 15
Antiochus Epiphanes Athenis Olympicum inchoauit 15
Antiſtius ædilitius occiditur 29
L. Antonius M. Antonij frater 48
L. Antonius conſul Italiam tumultibus implet ibid.
Peruſiam petit ibid.
M. Antonius orator 22
Marij, Cinnæque iuſſu confoſſus 27
M. Antonius C. Cæſaris in conſulatu collega 41
M. Antonij & Dolabellæ conſulum furor 43
M. Antonius occupat HS. ſepties millies ibid.
M. Antonius à M. Lepido per colloquia repulſus 44
M. Antonij priuigna deſponſa Octauio ibid.
M. Antonius L. Cæſarem auunculum proſcribit 45
M. Antonius in Italiam venit 48
M. Antonius Octauiam, ſororem Cæſaris, ducit vxorem 49
M. Antonius exſecratione populi, ſpectaculo pellitur 50
M. Antonij apud Parthos geſta ibid.
M. Antonius Artauaſden, Armeniæ regem, catenis aureis vincit 51
M. Antonij in Cleopatram amor ibid.
M. Antonius bellum patriæ inferre conſtituit ibid.
Liberum patrem ſe appellari iubet ibid.
M. Antonius militiæ claſſiſque deſertor ibid.
M. Antonius ſe ipſe interimit 52
Antonianorum militum in pugnando conſtantia ibid.
Apollinis Pythij oraculum 11
Appuleius Saturninus à Mario morte mulctatus 24
L. Apronij virtus 63
Aquileia colonia deducitur 17
Archilochus, & Homerus ſoli perfectiſſimi in iis operibus, quorum primi auctores fuerunt 12, 13
Archontes cum honorem vſque ad Charopem vſurparunt 11

Archon-

Archontes perpetui Athenis eſſe deſierunt 14
Archontes in x. annos Athenis creati cœpti ibid.
Argiuus nullus orator 19
Aricini in ciuitatem recepti 17
Ariminum deducuntur coloni ibid.
Ariſtoteles 18
Ariſtodemus, vnus ex Heraclidis 11
Ariſtonicus Aſiam occupat 20
Ariſtonicus Craſſum Mucianum occidit ibid.
Ariſtonicus à M. Perpernâ victus, ductúsque in triumpho ibid.
Ariſtonicus pœnas M'. Aquilio capite dat ibid.
Ariſtonicus captus 34
Ariſtophanes comicus 18
Arminius 64
Arminius, Sigimeri filius, in Varum coniurat ibid.
Arruntius Actius reip. reſtituitur 49
Artauaſdes, Armeniæ rex, catenis aureis ab Antonio vinctus 51
Artauaſdi regnum reſtituitur 55
Artorius C. Octauij medicus 48
Aſculani Seruium prætorem Fonteiumque legatum occiderunt 25
Aſiaticum imperium ab Aſſyriis ad Medos tranſlatum 13
Aſiam L. Scipio eripuit Antiocho 34
Aſia ab Attalis poſſeſſa regibus ibid.
Aſiam M. Perperna tributariam fecit ibid.
L. Aſprenatis virtus 65
Aſſyrij, principes omnium gentium 13
Aſinius Pollio 33
Aſinius Pollio Iulianis partibus fidus 44
Aſinius Pollio ſpecioſas res circa Altinum aliaſque Venetiæ vrbes edidit 48
Aſinius Pollio Domitium iunxit Antonio ibid.
Aſinij Pollionis factum, & dictum memorabile 52
Aſylum 14
Athenæ ſub regibus eſſe deſinunt 11
Athenæ à Sullâ oppugnatæ 28
Athenienſes in Eubœa 12
Athenienſium ingenia 19
Athenienſium in Romanos fides certa 28
Athenienſium decretum celeberrimum 42
Atia Auguſti mater ibid.
Atreus Olympicum ſacrum quando inſtituerit 13
Attalus rex Aſiam pop. Rom. hereditate reliquerat 20
Attica fides 28
Attius tragœdus 18
Attius in Tragœdiis clarus 22
Attuarij ſubacti 58
D. Auguſtus Cicerone conſule natus 33
Auguſtus Cæſar in Campaniam 66
Nolam petit ibid.
exſpirat ibid.
Aurunca deducta colonia 17
Auximum coloni miſſi ibid.

B.

Balbi Cornelij facinora 40
Bathinus flumen 62
Batones Pannoniorum duces 60, 62
Bella ciuilia finita viceſimo anno 53
Belli ciuilis initia 38
Belli ciuilis incendia ibid.
Bellorum ciuilium damna 53
Bellum Africum 41, 68
Bellum Campanum 48
Bellum Germanicum 58
Druſo Claudio delegatum 55
Ti. Neroni 56
Bellum Italicum 24
Bellum Iugurthinum 23
Bellum Nolanum 26
Bellum Numantinum 19
Bellum Pannonicum per Neronem geſtum 55
Bellum Pannonicum, maximum 60
Bellum ſeruile 31
Bellum Thracicum 56
Beneuentum coloni deducti 17
Bibulus, collega Cæſaris 37
Bithyniam Nicomedes pop. R. legat 34
Bocchus rex 23
Boiohæmum regio 60
Bononia deducta colonia 17
Britannia bis à Cæſare penetrata 38
Bructeri ſubacti 58
Brundiſium colonia deducta 17
Brutus 33
A. Bruti Gallæci præclara in Hiſpaniâ militia 21
D. Bruto decretus triumphus 43
D. Brutus conſul deſignatus 42
D. Brutus iugulatur 44, 52
Cæſaris interfector 44
M. Brutus prætor in Cæſarem coniuratus 42
M. Brutus, & C. Caſſius prouincias exercitusque occupant 43
M. Brutus 46. Lycios deuincit ibid. Caſſio melior vir 47
M. Bruti morientis ætas ibid.
M. Brutus, à Stratone Ægeate impetrat, vt ſibi morituro commodet manum 46, 52
Buxentum coloni mittuntur 17

C.

Caecilius comœdus 18
Cæciliæ familiæ claritudo 23
A. Cæcina 61
L. Cædicij virtus laudanda 65
Cæpionis cenſoria ſeueritas 23
Cæſar 33
C. Cæſar Strabo 22
C. Cæſaris conſulatus, & geſta 35
C. Cæſar Magno Alexandro ſimillimus ibid.
C. Cæſaris lex de Campano agro plebi diuidundo 36
C. Cæſar & Pompeius oppreſſi Ciceronis ſuſpicione non caruerunt 37
C. Cæſaris in Galliâ geſta clariſſima 38

C.Cæſar ad vrbem 39
C.Cæſar Theſſaliam petit 40
Cæſar in Africam 41
C.Cæſaris in victos clementia 41
C.Cæſar in Hiſpaniam 41
C.Cæſaris in Hiſpania facinus, & virtus eximia ibid.
C.Cæſaris in vrbem reditus ibid.
triumphi ibid.
C.Cæſar interemptus ibid.
C.Cæſaris obitus præmonitiones 42
C.Cæſaris teſtamentum ibid.
C.Cæſar cum rege Parthorum coit 57
C.Cæſar ab Adduo vulneratus ibid.
C.Cæſaris mors ibid.
L.Cæſaris obitus ibid.
Ti.Cæſaris geſta 54
Ti.Cæſar in Germaniam reuolat 65
Ti.Cæſar ex Pannoniis, Delmatiſque triumphum agit ibid.
Ti.Cæſar patri ſuccedere renuit 68
Ti.Cæſaris laudum enumeratio 68
Caldus Cœlius præclari facinoris auctor 65
Cales deducta colonia 17
Calidius 33
Calpurnia, vxor Antiſtij, iugulato viro, ſeipſam gladio transfixit 29
Calpurnia Cæſaris vxor 42
Caluus 33
Campanis data eſt ciuitas 17
Campanæ coloniæ ſupplementum adiicitur 50
Canidius ad Antonium præcipiti fugâ ſe rapit 52
Canidius moritur ibid.
Caninefates ſubacti 58
Caniculus continua rabie lacerat Antonium 44
Capito, Velleij patruus, Agrippæ ſubſcribit in C.Caſſium 45
Cappadocia facta ſtipendiaria 34
Capua conditur à Tuſcis 13
Capua in formam præfecturæ redacta 37
Caranus, ſextus decimus ab Hercule, regnum Macedoniæ occupat 13
Carbo Papirius orator 22
Carbo ſolus toto anno conſul fuit 29
C.Carbo prætorius, conſulis frater occiditur ibid.
Carnuntum locus Norici Regni proximus 60
Carſeoli deducta colonia 17
Carthago annos 65. ante Romam conditur 13
Carthaginem ſenatus ſtatuit excidere 15
Carthago à P.Scipione deleta 16
Carthago in Africa prima extra Italiam colonia condita eſt 17,24
Carthaginis remoto metu curſu præcipiti à virtute deſcitum 19
Sp.Carutilius homo nouus 68
Caſſij cenſoris theatrum 17
Caſſio in demoliendo theatro eximia ciuitatis ſeueritas, & conſul Cæpio reſtitere ibid.
C.Caſſius M.Craſſi quæſtor 38
C.Caſſius prætor in Cæſarem coniuratus 41
C.Caſſius Dolabellam Laodicea incluſum expugnat 46
C.Caſſius Rhodum capit ibid.
C.Caſſius ceruicem liberto præbet ibid. 52
C.Caſſius melior Bruto dux 47
Caſſius Longinus cenſor ſeuerus 23
Caſſius Parmenſis occiditur 52
Caſtrum coloniis occupatum 17
Catilina vrbe pulſus 33
Catilina, fortiſſimè dimicans, obtruncatur ibid.
Cato ibid.
Cato hiſtoricus 18
Cato Porcius conſul Italico bello occiſus 25
Catonis filij mors 47
M.Catonis ſententia de Nola & Capua condita 13
M.Cato, perpetuus diruendæ Carthaginis auctor 16
Cato repetundarum ex Macedonia damnatus 22
M.Catonis virtus 33
M.Cato ad ſpoliandum regno Ptolomæum miſſus 37
M.Cato homo nouus 68
Catullus poëta 33
Q.Catuli mors 27,39
Q.Catuli verecundia, & auctoritas 31
Ceionij exemplum turpe 64
Cenſorini obitus 57
Cenſura Pauli & Planci 55
Cethegus aliique in carcere necati 33
Chalcidenſes orti Atticis 12
Charops primus Archon decennalis 14
Chios ab Ionibus occupata 12
M.Cicero, eloquentium princeps 13
M.Ciceronis laudes, & in coniuratos geſta 32
M.Cicero patriæ reſtitutus 37
M.Ciceronis domus 24. à ſenatu reſtituta 37
M.Ciceronis acta 43.44
M.Cicero continuis actionibus Antonij memoriæ inuſſit notas 44
M.Ciceronis mors 45
Ciliciam perdomuit Numidicus 34
Cimbri, Teutonique Rhenum tranſcendunt 22
Cimbrorum in Romanos geſta 24
Cinna neque Mario, nec Sulpicio temperatior 26
Cinnæ conſulatus à ſenatu abrogatus 27
Cinna ab exercitu, qui circa Nolam erat, receptus ibid.
Patriæ bellum infert ibid.
Marium cum filio ab exilio reuocat ibid.
Cinna, ſeditione ortâ, ab exercitu eſt interemptus 28
Circenſes ludi 30
Ciuitas quo pacto Italiæ data 25
Claudius conſul primus in Siciliam tranſiecit exercitum 34
Ti.Claudius Nero bellum Campanum ciet 45
Ti.Claudij Neronis laudes 55
Ti. Claudius Nero cum Druſo Claudio fratre Rætos Vindelicoſque adgreditur ibid.
Ti.Claud. Nero triumphat ibid.
Ti.Claud. Nero Germanos domat 56
Clazomenæ, ab Ionibus conditæ 12
Cleopatræ fuga 53
Cleopatra, illatâ aſpide, morſu eius ſpiritum reddit ibid.

P.Clodij

P.Clodii lex 37
P.Clodij de M.Catone lex 37
P.Clodius à Milone iugulatus 38
Cremona deducta colonia 17
Codrus, Melanthi filius, vltimus rex Athenarum 11
Codrus interemptus ibid.
Cœlius orator 33
Cœlius hiſtoricus 23
M.Cœlij acta 45
Coloniarum enumeratio 17
Colophon, ab Ionibus condita 12
Compſa à Milone oppugnatur 45
Coniurati Capitolium occupant 42
Coponij dictum in Plancum 51
Corfinium 25
Corfinio Cæſar potitur 39
Corinthus ab Homero nominatur 11
Corinthus anteà Ephyre ab Halete, ſexto ab Hercule, conditur ibid.
Corinthus euerſa 16
Corinthus occupata 51
Cornelia Africani filia, Gracchorum mater 22
L.Cornelius Merula flamen Dialis, in locu Cinnæ conſul ſuffectus 27
interficitur iuſſu Cinnæ ibid.
Cornelius Rufinus, bello Pyrrhi dux celeberrimus 25
L.Cornelius Sulla conſul ibid.
Cornificius, Octauij legatus 49
Coruinus, orator 33
T.Coruncanius, pont.max. homo nouus 68
Coſſam coloni miſſi 17
Coſſi virtus 63
Cotta, iudicandi munus æqualiter inter ſenatum, & equites partitus eſt 32
L.Craſſus orator 22
M.Craſſus ſeruile bellum repreſſit 31
M.Craſſo Syria decreta 37
M.Craſſus à Parthis interemptus 38
P.Craſſus orator 18
Cratinus comicus ibid.
Creon primus Archon annuus 14
Creta in pop.Rom. poteſtatem redacta 32
Creta longiſſimæ libertatis fine multata 34
Creſphontes, vnus ex Heraclidis 11
Criſpus Marcius 46
Cumæ in Italiâ à Chalcidenſibus conditæ 12
Cumarum & Neapolis in Romanos eximia fides ibid.
Cumanos ritus Oſca mutauit vicinia ibid.
C.Curio trib.pl. bello ciuili facem ſubiecit 38
Cymen Aeolij condunt 12
Cyprus deuicta 34

D.

DAMASIPPVS Domitium Scæuolam,

Diphilus comicus 18
Diuerſitas morum & ſtudiorum inter P. Scipionem, & L.Mummium 16
Dolabella conſul 41
Dolabella C.Trebonium occidit 46
Dolabella ad ictum ſerui ceruicem præbet ibid.
Dolabella, vir ſimplicitatis generoſiſſimæ 67
Domitiæ familiæ felicitas 23
Domitij ex Aruernis victoria ibid.
Cn.Domitij lex de ſacerdotum creatione 23
Cn. Domitius occupatus nauibus fugit 47
Domitius Caluinus Vibillium primipili centurionem, ob turpem ex acie fugam, fuſte percutit 49
Domitius Scæuola trucidatur 29
Domus Ciceronis 24. à ſenatu reſtituta 37
Druſi Claudij virtus 56. mors ibid.
Druſus Liuius, Iuliæ Auguſtæ pater, ſe ipſe interimit 47

E.

LEGOII clarum exemplum 64
L. Egnatius Rufus interimere Auguſtum ſtatuit 54
Eliſſa Tyria, quam quidam Didonem autumant 13
Enumeratio eminentium ingeniorum 33
Epheſus ab Ionibus condita 12
Ephyram in Theſprotiâ Philippus occupat 11
Ephyre anteà Corinthus ibid.
Epirum Pyrrhus occupat ibid.
Eporedia colonia deducta 17
Eretria ab Athenienſibus in Eubœâ occupatur 12
Erythra ab Ionibus condita ibid.
Eryx primus Archon decennalis 14
Eumenes rex ibid.
Eupolis comicus 18
Euporus ſeruus C.Gracchum dominum prius, ſe deinde interimit 21
Euripides tragicus 18

F.

FABIVS Aemilianus diſciplinæ in Hiſpaniâ clariſſimus 21
Fabij ex Allobrogibus victoria 23
Fabrateria deducta colonia 27
Fannius 18
C.Fannius orator 22
Firmum colonis occupatur 17
C.Flauius Fimbria ſe ipſum interimit 28
Formiani in ciuitatem recepti 17
Fregellæ deducta colonia ibid.
Fregellæ à L.Opimio exciſæ 22
Fuluia, Antonij vxor, omnia in armis miſcet 48
Præneſte capit ibid.
Fuluia Italiâ excedit ibid.
Fuluij Flacci aſpera cenſura 15
Cn.Fuluius cenſoris frater, à fratre ſenatu motus

G.

A. Gabinii trib.pl.lex, vt Pompeius ad Piratas comprimendos proficiſceretur 31
Gades à Tyriâ claſſe conditæ 12
Ser. Galba 18
Gallias Domitius Fabius primùm cum exercitu intrauit 34
Galliæ C.Cæſaris auſpiciis infractæ ibid.
Galliæ Cæſari in quinquennium decretæ 37
Galliæ Cæſari prorogatæ ibid.
Gallogræciam perdomuit Vulſo Manlius 34
Gentes multæ à Pompeio deuictæ 35
Gentius Illyriorum rex in triumpho ductus 14
Germania rebellat 56
Germanici virtus 63
Germanicus pleraque ignauè geſſerat 67
Germani militis Cæſaris videndi cupido 59
Germanus ſeruus, ad interficiẽdum Marium miſſus, vt eum agnouit, profugit è carcere 26
Gracchi 18
Gracchi oratores 22
C.Gracchi furor 21
Gracchus colonias extra Italiam poſuerat 24
Ti.Gracchi laus, & vituperatio 19,20
Græcia concuſſa maximis motibus 12
Grauiſca colonia deducitur 17

H.

Haletes, Hippotis filius 12
Hercinia ſilua 60
Hercules in Olympicis victor 13,14
Hermione Oreſti pacta 11
Heſiodus 120. annos diſtinctus ab Homeri ætate 13
Heſiodus quando claruerit ibid.
Hiſpania vniuerſa facta ſtipendiaria 34
Hiſpaniæ, Cn.Pompeio decretæ 38
Homerus quando floruerit 13
Homerus ſolus appellari Poeta meruit 12
Homeri laus ibid.
Homerus, & Archilochus ſoli perfectiſſimi in ſuis operibus, quorum primi auctores fuẽre 13
Homerus non cæcus genitus ibid.
Horoſcius lege ſuâ equitibus in theatro loca reſtituit 32
Q.Hortẽſius de Minatij Magij virtutibus in Annalibus retulit 25
Q.Hortenſius orator 33
Q.Hortenſij mors 39
Hortenſius, Hortenſij oratoris filius, obtruncatur 47

I.

Ianus Geminus quoties certæ pacis argumentum clauſus dederit 34
Illyrium Dalmatiaque à Ti. Cæſare deuicta ibid.
Initium in vrbe Româ ciuilis ſanguinis, gladiorumque impunitatis 20
Interamna 17
Inuidia, eminentis fortunæ comes 14
Iones, duce Ione, regionem occupant, Ioniamque appellant 12
Iones multas inſulas occupant ibid.
Ionia ibid.
Iphitus Elius Olympiorum certamen, mercatumque inſtituit ante M. Vinicium conſulem anno DCCCCIV. 13
Iſocrates 18
Italicum bellum 24,25
Italici belli Imperatores clari 25
Italicorum duces ibid.
Iuba Cn. Pompeio fauebat 40
Iugurtha ſub Africano militauit 23
Iugurthinum bellum ibid.
Iulia, flumen 59
Iulia, Pompeij Magni vxor, decedit 38
Iulia M. Marcelli primùm, M. deinde Agrippæ vxor 54,55
Iulia Neroni nubit 55
Iuliæ luxuria 56
Iuliæ mœchi pœnas pendent ibid.
Iulia in inſulam relegata. 57
Iulius Florus Gallorum princeps 68
Q.Iulij Poſtumi celebris opera 63
Iunij Blæſi laudes 67
Iurgia inter Pompeium & Lucullum 32
Iuuentius Lateranenſis ſeipſe gladio tranſfixit 44

L.

Labienus transmarinas prouincias magnis momentis concutit 49
occiditur à Ventidio ibid.
Lacedæmonij in Aſiâ 12
Lacedæmonius nullus orator 19
Lælius 18
Lælius orator 22
P.Lænas trib.pl. Sex. Lucilium ſaxo Tarpeio deiecit 28
Langobardi fracti 59
Lariſſa, ab Aeolis condita 12
Laſthenes, & Panares, duces Cretenſium 32
Latinus, Romuli auus 14
Lebedus ab Ionibus condita 12
Lentulus & Marcellus conſules 39
Lentulus necatus in carcere 33
Lepidus Aelius augur, quòd ſex millibus ædes conduxiſſet, adeſſe iuſſus 23
M.Lepidus pont.max. 44
M.Lepidus à ſenatu hoſtis iudicatus ibid.
M.Lepidus Paullum fratrem proſcribit 45
M.Lepidus, vaniſſimus omnium vir 50
Cæſari denunciat, vt Siciliâ excedat ibid.
M.Lepidus Octauij genibus aduolutus ibid.
M.Lepidus, Lepidi triumviri filius, Auguſti interficiendi conſilium capit 52
opprimitur à Mæcenate ibid.
M.Lepidus à Ti. Nerone copiis omnibus præfectus 62
Lesbos inſula 12
Leucas expugnata 52
Lex Licinia 22
Lex Pedia aduerſus Cæſaris interfectores 46
Lex Valeria turpiſſima 28
Libo ingratus, à Ti. Cæſare oppreſſus 68
A. Licinius Nerua Silianus 63

Liuia,

Liuia, Druſi Claudiani filia, Auguſti coniux 48
Liuia cum viro Nerone Siciliam peruehitur ibid.
Liuius hiſtoricus 18, 33
M. Liuius Druſus tribunus pl. non bonâ fortunâ vſus 14. interficitur ibid.
M. Liuij Druſi nouiſſima vox 14. mores ibid.
M. Liuij Druſi domus, poſtea Ciceronis, mox Cenſorini, deinde Statilij Siſennæ ibid.
M. Lollij legati exercitusque in Germaniâ clades 55
M. Lollius pecuniæ cupidior, quàm rectè faciendi ibid.
M. Lollij crimen, & mors 57
Luca colonia deducitur 17
Luceria deducta colonia ibid.
Lucilius poëta 22
Lucretius poëta 33
Lucretius Ofella Præneſtis ac Marij oppugnationi præfuerat 30
L. Lucullus 35
Lucullus, Luculli filius, occiditur 47
Lucullus Mithridatem multis locis fundit 32
Zyzicum liberat ibid.
Tigranem vincit ibid.
L. Lucullus profuſæ in ædificiis conuictibuſque & apparatibus luxuriæ primus auctor 32
L. Lucullus Xerxes togatus cur à Pompeio dictus ibid.
M. Lucullus circa Fidentiam hoſtes Sullæ fudit 30
Lucullorum duorum mors 39
Ludi Circenſes 30
Ludi ſcenici à Circenſibus differunt 35
Q. Lutatius Catulus proconſul 24
Lycia, ſeu Lymira vrbs 57
Lycurgus Lacedæmonius claret 13
Lydus & Tyrrhenus fratres regnant in Lydiâ 11
Lydus & Tyrrhenus fratres, ſterilitate frugum compulſi, ſortiuntur, vter cum parte multitudinis patriâ decedat ibid.
Lyſippus ſtatuarius præſtantiſſimus 17

M.

MACEDONES, orbis domitores 13
Macedoniam Paulus Prouinciam fecit 34
Macedonia armis exteris occupatur 69
Q. Macedonici ſeuerum ad Contrebiam imperium 21
Macedonici in Petuſiâ facinus 48
C. Mæcenas vrbis cuſtodiis præpoſitus 52
M. Lepidum iuuenem opprimit 53
Magius Celer Velleianus, Velleij frater 62
Magneſiam Lacedæmonij in Aſiâ occupant 12
Mancinus Hoſtilius in Numantinos 21
C. Marius ſub Aſiatico miles factus 23
Q. Metelli legatus ibid.
Marius deſcribitur ibid.
Marius primùm conſul creatus ibid.
Marius iterum conſul Iugurtham in triumpho duxit ibid.
Marius tertiùm conſul in Cimbros ibid.
Marij, quartùm conſulis, cum Teutonis conflictus 23, 24
Marij, quintùm conſulis, fortunatiſſimum prælium 24
Marius, ſextùm conſul, Seruilij Glauciæ Saturninique Appuleij furorem armis compeſcuit ibid.
Marius ſeptimùm conſul cum Cinnâ 28
eius mors ibid.
Marius vrbe à Sullâ pulſus 26
Marius in carcerem ductus ibid.
Marius à ciuibus impoſitus in nauem in Africam curſum dirigit ibid.
Marius vrbis mœnia ingreditur 27
Marius Marij filius conſul anno ætatis 26. 29
à Sullâ acie pulſus ibid.
interemptus ibid.
Maroboduus Marcomannorum dux 59
Maroboduus Varri caput ad Cæſarem mittit 64
Martia & Quarta legiones ad Octauium ſe conferunt 43
Marullus Epidius, Flauiuſque Cæſetius trib. pl. in C. Octauio voluntatem regni arguebant 45
Maſſiliam Cæſar proficiſcitur 39
Medi rerum potiuntur 13
Medon, Codri filius primus Athenis Archon 11
Medontus poſtea, Medontidæ dicti ibid.
Megara à Peloponneſiis condita ibid.
Menandrus comicus 18
Menas, claſſis Pompeianæ præfectus 47, 48
Menecrates, claſſis Pompeianæ præfectus 47
Meſſalla Coruinus ſeruatur Cæſaris beneficio ibid.
Meſſallini opus egregium 61
Metelli fratres vno die triumpharunt 22
Q. Metelli, qui Iugurthinum bellum geſſit, laus 23
Q. Metellus Cretam in pop. R. poteſtatem redigit 32
Metellus Creticus 35
Q. Metellus Macedonicus Pſeudophilippum vicit Achæoſque fudit 15
Q. Metellus Macedonicus vel magnificentiæ Romanæ, vel luxuriæ princeps ibid.
Q. Metelli Macedonici ſingularis felicitas ibid.
Metellus Numidicus orator 22
Q. Metelli Numidici triumphus 23
Q. Metellus Numidicus à L. Saturnino ciuitate expulſus 25

Milo Annius à Pompeio damnatus, abſolutus à M. Catone 38
Milo lapide ictus periit 45
Minatij Magij laudes, & geſta 25
Mineruium deducta colonia 17
Minturnas coloni miſſi ibid.
Minucij triumphus 22
Mithridatis odium in Romanos 26
Mithridates Pharnacis filij inſidijs oppreſſus 35
Mitylene ab Aeolis condita 12
Mitylenæorum perfidia 26
Mitralces Thraciæ rex 61
Mucius iuris ſcientiâ clarus 22
L. Mummius Achaico bello gerendo deſtinatus 15
L. Mummius Corinthum funditus eruit 16
L. Mummius Achaicus dictus ibid.
L. Mummius Achaicus homo nouus ibid.
L. Mummius rudis ibid.
L. Murena & Fannius Cæpio occidendi Auguſti conſilia ineunt 54
Mycenas Agamemnon in Cretâ ſtatuit 11
Myrinam condunt Aeoli 12
Myuns ab Ionibus condita ibid.

N.

NARBO Martius colonia in Galliâ deducta 17
Nauportum 60
Neapolis à Chalcidenſibus condita 12
Neapolis, & Cumarum in Romanos fides eximia ibid.
Naſo poeta 33
Neapolitani Cæſaris Auguſti honori athletarum certamen ſacrauerunt 66
Nepe colonia deducta 17
Neptunia colonia ibid.
Nero Claudius patriæ redditur 49
Ti. Nero Rhodum proficiſcitur, ibique ſeptem annos moratur 56
Ti. Nero Romam reuertitur 57
Ti. Nero adoptatur à Cæſare Auguſto 57, 58
Ti. Nero in Germaniam mittitur 58
Ti. Nero bello Pannonico deſignatus 61
Ti. Neronis mirus erga milites amor & cura 62
Nicomedes Bithyniam pop. Rom. legauit 20
Ninus rex Aſſyriorum 13
Nola condita à Tuſcis ibid.
Nolanum bellum 26
Noricos Ti. Cæſar deuicit 34
Noui homines ad celſiores dignitatis gradus euecti 68
Numantia à Scipione deleta 20
Numantinum bellum 19

O.

CN. OCTAVIVS Perſeo, vt ſe Romanorum fidei committeret, perſuaſit 14
C. Octauius Macedoniam ſortitur 42
C. Octauij laudes ibid.
C. Octauius à C. Cæſare adoptatus ibid.
C. Octauius equeſtri familia genitus ibid.
C. Octauij, Romam intrantis, Solis orbis ſuper caput curuatus æqualiter, rotundatuſque, in colorem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conſpectus eſt ibid.
C. Octauio ſtatua equeſtris à ſenatu poſita 43
C. Octauij circa Mutinam virtus ibid.
C. Octauius Conſul 44
C. Octauij dictum de proſcriptis 46
C. Octauij in Illyrico, Dalmatiaque expeditiones 49
C. Octauius Pompeio, Siciliæque bellum infert ibid.
claſſis maiori parte vi ventorum priuatur ibid.
C. Octauius cum Pompeio claſſe concurrit ibid.
C. Octauij fortiſſimum factum 50
C. Octauius ad vrbem reuertitur ibid.
C. Octauius Antonium claſſe vincit 51
C. Octauij erga victos clementia 52
C. Octauij ad vrbem reditus, ciuiumq; erga eum fauor 53
C. Octauius, & Antonius cum M. Bruto Caſſioque acie concurrunt 46
Octauius conſul iuſſu Cinnæ interfectus 27
Olympici certaminis initium 13
Opimianum vinum celeberrimum ab Opimio dictum 22
L. Opimius C. Gracchum & Fuluium Flaccum morte afficit 21
L. Opimius damnatus 22
Oratorem Argos, Thebæ, Sparta, nullum habuêre 19
Oratores clari 22
Ordinatio comitiorum à D. Auguſto relicta 66
Oreſtis, & Electræ factum à dijs comprobatum 11
Oreſtes annis xc. vixit ibid.
Oreſtes Aegiſtum, cum Electra ſorore, obtruncat ibid.
Oreſtes annis LXX. regnauit ibid.
Oreſtes ſe à Pyrrho virtute vindicauit ibid.
Oreſtes Pyrrhum Delphis interfecit ibid.
Oreſtis liberi ab Heraclidis excluſi 12
Oreſtis liberi circa Lesbum ſedem cepêre ibid.
Orodes Parthorum rex 38
Oſci 12

P.

PACORVS, Parthorum regis filius, interimitur 49
Pacuuius in Tragœdiis clarus 22
Pæſtum coloni mittuntur 17
Panares, & Laſthenes Cretenſium duces 32
Pannoniam Ti. Cæſar imperio addidit 54
Pannonia Dalmatiaque arma in Romanos corripiunt 60
Pannonia pacem petit 62
Panſa Hirtiuſque Cæſari prædixerant, vt principatum, armis quæſitum, armis teneret 42
Panſæ atque Hirtij mors 43
Parthi Armeniæ manum admouent 56
Parthorum legati ad Sullam 28
Parthorum rex Auguſto Romana ſigna remittit 54. obſides filios mittit 55
Paſſieni virtus 63

Patriæ

Patræ captæ 51
Patres à Romulo electi 14
Patricij à Patribus dicti ibid.
Paullus ad Cannas cæſus ibid.
Paulli triumphum impedire nonnulli obnitebantur ibid.
Paulli triumphus quantũ priores excellerit ibid.
L. Paulli filij quattuor 15
L. Paulli egregia vox ibid.
L. Paulli filij moriuntur ibid.
Pax circa Brundiſium inter Antonium, & Auguſtum 48
Pax circa Miſenum cum Pompeio inita 49
Pedia lex aduerſus Cæſaris interfectores 46
Q. Pedius C. Octauij in conſulatu collega 44
Pelaſgi Athenas commigrauêre 12
Pelopis progenies pulſis Heraclidis, Peloponneſi imperium obtinebat 11
Pelopis progenies ab Herculis progenie expellitur ibid.
Penthelus, & Tiſamenus, Oreſtis filij, poſt patrem regnauêre triennio ibid.
Pergamum Agamennon in Cretâ ſtatuit 11
M. Perperna Sertorium interimit 31
Perſæ orbi terrarum imperant 13
Perſeus a Paullo victus 14
Perſeus in triumpho ductus à Paullo ibid.
Perſeus in libera cuſtodia Albæ deceſſit 15
Peruſia ab Octauio expugnatur 48
Petreius 38
Pharnaces Medus Sardanapalum interimit 13
Pharnaces à Cæſare victus 41
Pharſalica acies 40
Pharum inſulam occupant Iones 12
Philemon comicus 18
Philippus deuictus 13
Phocæa ab Ionibus condita 12
Phraates Parthorum rex 54
Picenum coloni miſſi 17
Pindari os Thebas illuminauit 19
Pinetes Pannonum dux 60,62
Piſaurum coloni miſſi 17
L. Piſo bellum in Thraciâ ortum comprimit 56
Placentiam coloni miſſi 17
Planci inconſtantia 44
Plancus impetrat, vt Plancus Plotius frater eius proſcriberetur 45
Plancus Fuluiam fugientem comitatur 48
Planci vitia, fugaque ad Octauium 51
Plato 18
Plautius Siluanus 61
Pompeiorum familiæ quot 27
Cn. Pompeij patris bello Marſico præclara opera ibid.
Aſculum capit ibid.
Cn. Pompeij victoriæ 33,34
Cn. Pompeius omnium gentium, quas adierat, victor 35
Cn. Pompeij inſignes triumphi ibid.
Cn. Pompeius & M. Craſſus conſules 38
Cn. Pompeius tertiùm conſul ſolus ibid.
à Cæſare maximè alienatus ibid.
Cn. Pompeius Dyrrhachium tranſmiſit 39
Cn. Pompeius in Pharſaliâ victus 40
Cn. Pompeius iugulatur ibid.
Cn. Pompeius, Cn. Pompeij filius, vulneribus confectus 41
Cn. Pompeij filius paruus, Iuliâ natus, obiit 38
Q. Pompeius conſul 25
Q. Pompeij fœdus turpe 53
Sex. Pompeius deſcribitur 47
Sex. Pompeius Siciliam occupat ibid.
Sex. Pompeij cum Cæſare & Antonio pax 49
Sex. Pompeij dictum ibid.
Sex. Pompeius omnibus, qui ad eum fugerant, reditum ſalutemque in pace paciſcitur ibid.
Sex. Pompeius à Titio iugulatur 50,52
Pompeium primum è Pompeiis conſulem, magni nominis virum, ad turpiſſima fœdera Numantini deduxêre 19
Pompeium gratia impunitum habuit ibid.
Pompeius Mitylenęis libertatem reſtituit, in virius Theophanis gratiam 26
Pompeius, collega Sullæ, ſeditione interfectus 27
Pompeius curru vrbem triumpho inuectus 31
Pompeius tribuniciam poteſtatem reſtituit ibid.
Pomponij ſingularis in Gracchum fides 21
Pomponij Comici laudes 23
Pomponius Flaccus, vir ad omnia recta natus 68
Pontius Teleſinus, Samnitium dux 29
Pontus Syriaq; Cn. Pompeij virtutis monumenta 34
Popillium Rutiliumque, qui conſules aſperrimè in Ti. Gracchi amicos ſæuierant, poſteà iudiciorum publicorum meritò oppreſſit inuidia 22
M. Popillius Lænas mittitur legatus ad Antiochũ Epiphanem 14
Poſtumij Albini aſpera cenſura 15
Potentia colonia deducta 17
Priene ab Ionibus condita 12
Princeps optimus, faciendo docet rectè facere ciues ſuos 67
Proſcriptio triumuiralis 45
Proſcripti ad Sex. Pompeium confluunt 47
Pſeudophilippus à Q. Met. Macedonico ſuperatus 15
Ptolemæus Syriæ rex ab Antiocho Alexandriæ obſeſſus 14
Ptolemæus Cypri rex, ſub aduentum Catonis, vitæ ſuæ vim intulit 37

Q.

QVADRIGARIVS hiſtoricus 25
Quæ cuiuſque ductu gens, ac ratione lacta in formulam prouinciæ, ſtipendia pacta ſit 34

R.

RABIRIVS poëta 31
Rætiam Ti. Cæſar R. imperio nouã ſubiunxit prouinciam 34
Regulus in Africam primus tranſiecit ibid.
Rhaſcupolis Cotym occidit 68
Rhodij à Romanis deficiunt 26
Rhodiorum in Romanos eximia fides 26
Roma à Romulo condita 14
Roma, libera, dominaque gentium 31
Romani rerum domini 13
Romanorum magnificentia in ædium ſtructuris 19
Romanæ linguæ, & diſciplinæ notitia in Pannonijs omnibus 60
Romana ſigna à Parthorum rege Auguſto remiſſa 54
Rufi Saluidieni ſceleſta conſilia 48
Rutilium conſulem iudiciorum publicorum meritò oppreſſit inuidia 22
Rutilius hiſtoricus 23
P. Rutilius repetundarum ab equitibus damnatus 24
Rutilius conſul Italico bello cæſus 25

S.

SACROVIR, Galliarum princeps 68
Sabinarum virginum raptus 14
Sabinis ſine ſuffragio data ciuitas 17
Sabinis ius ferendi ſuffragij datum ibidem
Salamina Teucer in Cypro conſtituit 11
Salernum miſſi coloni 17
Sallues à Sextio Caluino deuicti ibid.
Salluſtius Thucydidis æmulus 31
Saluidienus 42, 48
Samnitium parti ciuitas data 17
Samos ab Ionibus occupatur 12
Sardanapalus à Pharnace Medo imperio vitaque priuatur 13
Saticula deducta colonia 17
Scaurus, orator 22
P. Scipionis Aemiliani laudes 16
P. Scipio Aemilianus conſul creatus ibid.
P. Scipio Carthagini bellum infert ibid.
P. Scipio Aemil. in Hiſpaniâ murali coronâ donatus eſt, ibid.
in Africâ obſidionali, ibid.
in Hiſpaniâ ex prouocatione hoſtem interemit ibid.
P. Scipio liberalium ſtudiorum & auctor, & admirator ibid.
P. Scipio Polybium Panætiumq; domi militiæque ſecum habuit ibid.
interualla negotiorum otio elegantiſſimè diſpunxit ibid.
P. Scipio Africanus dictus ibid.
P. Scipio Naſica Ti. Gracchum interficit 20
P. Scipio Numantiam ſolo æquat ibid.
P. Scipio de Ti. Gracchi cæde à Carbone interrogatur ibid.
P. Scipionis Africani mors 21
P. Scipio Aemilianus Africam in formulam redegit prouinciæ 34
Scipio Romanorum potentiæ viam prior, luxuriæ poſterior aperuit 19
Scipio orator 18
Scipio Aemilianus orator 22
Cn. & P. Scipiones primi omnium in Hiſpanias duxêre exercitus 34
Scordiſci à Ti. Cæſ. debellati 34
Scribonia Iuliæ mater 57
Scylacium colonia deducta 17
Segeſtes Varo coniuratos indicat 64
Seianus 63
Seiani Aelij virtus 67, 68
Seianus Aelius Ti. Cæſaris principalium onerum adiutor 67, 68
Sentius Saturninus 58, 60
Sentius Saturninus reip. reſtitutus 49
C. Sentij Saturnini conſulis factum præclarum 58
Sertorius Metellum laudabat, Pompeium timebat 31
Sertorius à Perperna interfectus ibid.
Sertorianum bellum ibid.
Seruilia, Lepidi vxor, viuo igni deuorato, diem ſuum obiit 53
Seruilij duo apud Cluſium pro Sullâ victores 30
Seruilius Glaucia à Mario morte multatus 24
Setina colonia deducta 17
Sextiæ aquæ 17
Sextius Caluinus Sallues deuicit ibid.
M. Silanus reip. reſtitutus 49
Sinueſſam miſſi coloni 17
Siſcia 62
Siſenna hiſtoriarum auctor 23
Smyrna ab Aeolis condita 12
Societas potentiæ inita inter C. Cæſarem, Cn. Pompeium, & M. Craſſum 36
Socrates 18
Sophocles tragicus ibid.
Sora deducta colonia 17
Spartacus fugitiuorum dux 31
Spoletum coloni deducti 17
Staius Murcus 46
Staius Murcus Sex. Pompeium petit 47
Staius Murcus à Pompeio interfectus 49
Statilius Taurus 67
Statuæ equeſtres ex Macedoniâ Romã delatæ 15
Statuæ equeſtres L. Sullæ, Cn. Pompeio, & C. Cæſari poſitæ 43
Sueſſa deducta colonia 17
L. Sulla C. Marij quæſtor 23
Sulla vrbem armis occupat 26
Sullæ contra Mithridatem victoriæ 28
Sulla Mithridati victo leges imponit ibid.
Sullæ quid Magi ex corporis notis reſponderint ibid.

Sulla iuſtis legibus tentat bellum componere 29
Sulla Scipionem Norbanumque conſules ſuperat ibid.
Sulla, dum vincit, iuſtiſſimo lenior, poſt victoriam audito fuit crudelior ibid.
Sulla Q. Sertorium exarmatum dimiſit incolumem ibid.
Sulla grates Dianæ ſoluit ibid.
Sulla, Mario iuuene occiſo, Felicis nomen aſſumpſit 30
Sulla dictator immodicè crudelis ibid.
P. Sulpicius 22
P. Sulpicius Q. Pompeij conſulis filium interficit 26
 exſul factus ibid.
P. Sulpicij contra Sullam pro Mario lex ibid.
P. Sulpicius iugulatur ibid.
Sulpicius orator 33
Sutrium colonia deducta 17
Syria facta ſtipendiaria 34
Syria Pontusque, Cn. Pompeij virtutis monumenta ibid.

T.

TARRACINA deducta colonia 17
Tarentum colonia deducta ibid.
Tegeam Agamemnon in Cretâ ſtatuit 11
Telamon & Teucer, fratres ibid.
Teminus, vnus ex Heraclidis ibid.
Tenos occupatur ab Ionibus 12
Terentius 28
Tergeſtes 60
Teucer & Telamon, fratres 11
Thebanus nullus orator 19
Theophanes 26
Theſſalus Theſprotius Theſſaliam armis occupat 12
Theſſalia, priùs Myrmidonum ciuitas vocitata ibid.
Theſſalos à Theſſalo, filio Herculis, appellatos cur non dicendum ibid.
Tibullus 33
Tigranes à L. Lucullo victus 32
Tigranis filius, deinde Tigranes, ſupplex ad Pompeium venit 33
Tigranes ingenti mulctatur pecuniâ 34
Titius Sex. Pompeium iugulat 50
 ad Octauium transfugit 51
Tullius eloquentium princeps 38
Tyrrhenus & Lydus, fratres 11
Tyrrhenum ſors decedendi contigit ibid.
Tyrrhenus, peruectus in Italiam, loco, incolis, & mari nomen dedit ibid.

V.

VALENTIA colonia deducta 17
Valerius Antias hiſtoricus. 23
Valerius Flaccus conſul turpiſſimæ legis auctor 28
Valerius Flaccus conſularis à Fimbriâ interfectus ibid.
Varro 35
Varus Quinctilius 65
 liberti manu iugulatur 47
Varus à Germanis cæſus 63
Varus ſe ipſe transfigit 64
Vatinius 46
Vatinij deformitas corporis, ingenijque turpitudo ibid.
C. Velleius gladio ſe ipſe transfixit 48
Velleius miles factus 58
Velleij votum de ſalute Ti. Cæſaris 69
Venetia diu in poteſtate Antonij ab Aſinio retenta 48
Ventidius triumphat 44. Labienum Parthosque & Pacorum regis filium extinguit 49
Venuſiam mittuntur coloni 17
Verſus de Lepido & Planco, qui proſcripſerant fratres 45
Vibillius primipili centurio 49
Viennenſium diſſenſiones 65
Vindelicos debellauit Ti. Cæſar 34
Viriathus, latronum in Hiſpaniâ dux, à Seruilio Cæpione interemptus 19
Virgilius, carminum princeps 33
Volumnij fuga 64
Vtica, à Tyria claſſe condita 12
Vxorum fides in proſcriptos ſumma, libertorum media, ſeruorum aliqua, filiorum nulla. 45

FINIS.